

Til Siri

For Platon

Forord

Da jeg startet på masterprogrammet i statsvitenskap høsten 2014 hadde jeg et tosidig mål med utdanningsprosjektet mitt. For det første handlet det om å realisere drømmen om å bli statsviter – *Master of Political Science*. Utdanningen er viktig for meg i jobben som lærer i den videregående skolen, og for å realisere målet om å bli lektor. Etter at jeg fullførte Cand.mag. graden ved NTNU i 1999 og praktisk pedagogisk utdanning ved UiT i 2004 har jeg tenkt på dette mange ganger, uten at jeg har funnet tid eller ressurser til å gjennomføre det. Det andre har handlet om timing. Barna mine er blitt store og mer selvstendige, og det har blitt rom til å realisere utdanningen. Denne delen av prosjektet har i stort og smått handlet om å gjennomføre utdanningen, og om å komme skikkelig i mål med prosjektet. Det har jeg hele tiden tenkt skulle bli en flott 40-års gave til meg selv i år.

En ting som har gjort denne utdanningen mulig for meg har vært det statlige initiativet gjennom utdanningsdirektoratet - *Kompetanse for kvalitet*. Jeg har fått økonomisk støtte og frikjøpt tid til å gjennomføre utdanningen, med kraftig redusert stilling og full lønn, samt dekking av reise og opphold i Trondheim.

Nordland fylkeskommune er en raus arbeidsgiver. Mine ledere ved Andøy videregående skole, rektor *Ellen Ingebrigtsen* og avdelingsleder *Egil Brensholm*, har vært til uvurderlig hjelp og støtte gjennom utdanningsløpet. *Ellen* har vært god til å lytte underveis, til å diskutere behov, og hun har lagt til rette for at utdanningen min skulle være gjennomførbar. Jeg har hatt hjemmekontor, og få timer i uka med forpliktelser ved skolen. *Egil* løfter fram kollegene sine som tar videreutdanning og som hever kompetansen og kvaliteten ved skolen. Han har framsnakkert mitt prosjekt i mange sammenhenger, og i tillegg har han et hjerte for NTNU. Jeg har vært heldig som har hatt ”egen” bibliotekar underveis. *Irene Aaen* har ved flere anledninger vært min researcher, og underveis har hun skaffet til veie det jeg har hatt behov for av faglitteratur, enten gjennom innkjøp til skolens bibliotek eller fjernlån.

Ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU har jeg kun møtt velvilje, forståelse og god service, fra resepsjonen til de innerste kontorene. Jeg har hele tiden hatt god dialog med kullansvarlig *Ola Listhaug*. Han kjente meg igjen fra 2000, da jeg tok mellomfag i statsvitenskap, etter nesten 15 års fravær. *Ola* gjorde det straks akseptert at jeg skulle være fjernstudent - på jevnlig besøk i Trondheim. Han har vært en god tilrettelegger for meg i løpet av disse to årene, satte meg straks i kontakt med de rette personene, og har hele tiden sjekket opp hvordan jeg ligger an i løpet.

Torbjørn Lindstrøm Knutsen er mitt akademiske forbilde, og har vært det helt siden jeg tok emnet hans om vekst og fall for 15 år siden. Det var godt å komme tilbake til Trondheim igjen, for å gå på forelesningene hans. Da *Torbjørn* takket ja til å være veilederen min på masteroppgaven ble jeg veldig glad. Samtidig viste jeg at det kom til å bli hardt arbeid og høye krav. Det liker jeg godt med *Torbjørn*. Han gir meg utfordringer, stiller krav, stiller viktige og krevende spørsmål, og han forventer at jeg skal ta ansvar og levere. Han har hele tiden uttrykt tro på prosjektet mitt, og det har til syvende og sist bidratt til å få det i mål. Det har vært svært givende å samarbeide med *Torbjørn*, og jeg føler at vi har vært på bølgelengde gjennom hele prosessen. Det var ikke noe tvil om at oppgaven også skulle handle om vekst og fall – denne gangen i Russland.

Min gode venn, *Thomas André Larsen*, har vært til uvurderlig hjelp for å fullføre statistikkemnet SOS3003. Hans spisskompetanse i STATA gjorde veien fra korrelasjonsanalyse til regresjonsanalyse enkel å gå, men jeg hadde ikke klart det uten hans veiledning og støtte. Det å komme i mål med emnet, og med æren i behold, ga en skikkelig god følelse.

Familien min har betydd enormt mye for å få i land denne utdanningen. De har hatt rom og forståelse for at jeg til tider er både fjern og fraværende – og for at dette arbeidet har tatt meg litt bort fra hjemlige forpliktelser. Jeg har gjort krav på å få være i min egen boble i perioder, og det har jeg fått lov til. Hele familien har bidratt til fantastiske og nødvendige frikvarter gjennom disse to årene. Foreldrene mine, *Randi* og *Rolf*, stiller opp for min familie med det de kan, der de kan - alltid. Broren min, *Rune*, som forholder seg til en del problemstillinger knyttet til temaet mitt gjennom jobben sin, har gitt meg en del tankekors og innspill som jeg har fulgt opp. Samboeren min *Siri*, som var min medstudent i Trondheim-tiden og nå kollega, er min fremste kritiker og støttespiller. Datteren min, *Tuva*, som er blitt videregående-elev, har vært flinkt til å minne meg på målsettingen min, og hjelpe meg med visualiseringen. Sønnen min, *Noa*, har sørget for at vi kan pleie vår felles hobby og lidenskap i fritiden – fotball. De har alle bidratt sterkt til å holde tankene mine på plass, og sørget for god gjennomlufting.

Nå ser jeg fram til å komme tilbake på jobb for fullt til høsten, og til å ta ordentlig del i kollegiet igjen. Det skal bli skikkelig godt å få vende helt tilbake til firspannet på hjemmebane igjen også.

Andenes, 27. mai 2016

Frode Stave

Abstract

This study examines the effects of Russia's military expenditures on the country's consumption and investments. The classic *Guns or Butter* notion, in light of Paul Kennedy's argument. The study discusses observations of Russia in both rise and fall, and findings show the country in severe decay. Putin's regime is immensely corrupt, and the military modernisation is overstretching the economy, fully dependent on high oil prices. Russia's GDP is in decline, due to the decreasing oil prices, low production and export of oil and gas, and to serious economic sanctions from the West after the annexation of Crimea. Despite this, the military expenditures are rising, and the military activity is increasing. There is a severe disparity between Russia's increasing military activity and the country's resource bases. Findings also show that Russia is a growing threat to both NATO and the West, as well as to countries in the Russian periphery. This can be a result of lag time between the military modernisation and the declining economy, as a shadow play for the regime to hide behind Putin's rhetoric grand strategy. The regime no longer hesitates to use military power to achieve its goals or to secure itself. The conflict with Ukraine and the war in Syria prey on the Russian economy, and the Great Power ambitions is lacking sustainability - leaving Russia in fall.

Innhold

Forord	V
Abstract	VII
Innledning	1
DEL I Russland i dag	3
1. Russland	5
1.1. Problemstilling	7
1.1.1. <i>Observasjoner av Russland i vekst.</i>	8
1.1.2. <i>Observasjoner av Russland i fall</i>	12
1.2. Teoretisk og analytisk rammeverk	16
1.2.1. <i>Paul Kennedys argument</i>	16
1.2.2. <i>Kenneth N. Waltz' tredelte analyse</i>	20
1.3. Metode	22
DEL II Analyse	25
2. Russland – Samfunn og stat – statsnivå (II)	27
2.1. Russland – makt og forfall	28
2.1.1. <i>Russisk innenrikspolitikk – intern uro og økonomisk nedgang</i>	31
2.1.2. <i>Russisk utenrikspolitikk – Trusler og stormaktsambisjoner</i>	34
2.1.3. <i>Putinismedyrkende propaganda</i>	40
2.2.4. <i>Sivilsamfunnets møte med eliten i dagens Russland</i>	48
3. Russland på verdensscenen - internasjonalt system-nivå (III)	51
3.1. <i>Russland – annekasjon og konflikten i Ukraina</i>	52
3.2. <i>Russland – og krigen i Syria</i>	57
4. Putin – herfra til evigheten - på individnivå (I)	61
4.1. <i>Putin - arven og framtiden</i>	62
4.2. <i>Putin strammer grepet om privatsfæren</i>	64
4.3. <i>Putins nettverk av nikkedukker?</i>	67
DEL III Konklusjoner	73
5. Russisk rulett – et Russland i forfall	75
6. Vekst eller fall?	79
6.1. <i>Misforholdet mellom Russlands militære atferd og landets ressursgrunnlag.</i>	80
6.2. <i>Russland i fall</i>	82
6.3. <i>Videre forskning</i>	83
Litteraturliste	85

Innledning

Er Russland i vekst eller fall? Noen hevder at Russland de senere årene har gjennomført en storstilt militær modernisering og sett dette som et tegn på russiske stormakts-ambisjoner og en økende trussel for europeisk sikkerhet (Stoltenberg 2014; NATO 2015). Andre har påpekt at Russland har store interne utfordringer. Mead (2015) og Shevtsova (2015) er blant dem som hevder at Russland ikke er i vekst, men i fall. Denne oppgaven vil vurdere de to argumentene mot hverandre.

På den ene siden er det observatører som oppfatter Russlands makt som økende og som en trussel for den euro-atlantiske sikkerheten. De viser til den paramilitære overtakelsen av Krim-halvøya og til overføring av våpen, utstyr og personell til voldelige separatister øst i Ukraina. Det russiske luftforsvaret har trappet opp patruljeringen langs NATOs yttergrenser¹. Norske myndigheter følger tett med på den militære utviklingen i Russland. Forsvarsminister Søreide (2014a; 2014b) er tydelig på at Vladimir Putin bidrar til å øke spenningen mellom øst og vest. Ifølge Mankoff (2012) er Russland tilbake som stormakt, med klare ambisjoner om å være en viktig og sentral aktør for likevekten i den nye multipolare verdensorden. Kissinger (2016) hevder at forholdet mellom Vesten og Russland er på det kjøligste siden den kalde krigen.

På den andre siden er det observatører som fremholder at Russland har store interne utfordringer, at det store, og sammensatte landet rommer etniske konflikter, at økonomien er usikker og at det politiske systemet er elitistisk og korrupt (Dawisha 2014a). Mead (2015) mener at Russland er en stormakt i nedgang, men ute av stand til å anerkjenne sitt eget forfall. Kollapsen i oljeprisen, og Vestens sanksjoner etter konfliktene i Ukraina, undergraver den russiske økonomien. Ifølge Shevtsova (2015) møter Russland alle nøkkeltrekk for forfall. Hun fremholder at den militariserte stilen og patriotiske appeller er taktiske, men kortsiktige manøvrer for å skjule forfallet. Fukuyama (2014a) er langt på vei enig. Han betrakter Russland som et patrimonialt system hvor en korrupt elite har overtatt staten og gjort den utilgjengelig for befolkningen som helhet. En slik utvikling er skadelig i det lange løp. Makten konsentreres hos korrupte eliter som vil hindre modernisering og undergrave statens legitimitet. Dersom en slik stat opplever økonomisk nedgang og eksternt politisk sjokk, kan dette føre til alvorlige politiske kriser, fortsetter Fukuyama. Han mener at dagens Russland møter det Huntington

¹ I 2014 gjennomførte allierte flyvåpen mer enn 400 avskjæringer av russiske fly. Fire ganger flere enn i 2013 (Stoltenberg 2015).

(1965) definerer som politiske forfall, og kjennetegnes av politiske endringer framfor politisk utvikling. Noen kommentatorer peker på de økonomiske utfordringen som særlig alvorlige, og spør om russerne bruker flere ressurser på våpen og militære aktiviteter enn det de har råd til.

Er det et misforhold mellom Russlands militære atferd og landets ressursgrunnlag? Dette spørsmålet er utgangspunktet for denne masteroppgaven. Argumentet som ligger i bunnen er at enhver stat som ønsker å framstå som en moderne stormakt, må bygge sine kapabiliteter på et robust og moderne økonomisk fundament, og at landet må tilpasse sine ambisjoner til nasjonens ressursgrunnlag.

Dette er ikke et nytt argument. Det var åpenbart allerede i 1800-tallets britiske diskusjoner om hvorvidt statens budsjetter skulle satse på smør eller våpen – på ”guns or butter.” De som deltok i debatten forstod at de måtte velge mellom konsum og investeringer på den ene siden og militære utgifter på den andre siden. Den britiske historikeren Paul Kennedy ga dette argumentet en klar og stilisert formulering i boken om stormakters vekst og fall, *The Rise and Fall of the Great Powers*, som han skrev under den kalde krigens aller siste fase. Kennedy hevder at enhver stat har tre ulike typer utgifter: til *sikkerhet (i)*, *konsum (ii)* og til *investeringer (iii)*. Han fremholder at dersom den ene typen utgifter øker, får de to andre mindre å rutte med. Kennedys enkle argument er det teoretiske utgangspunktet for diskusjonen som følger i denne oppgaven.

Jeg forventer at en slik analyse vil vise at Putins stormaktsambisjoner ikke er et bærekraftig prosjekt i det lange løp, og at Russlands militære aktiviteter de siste årene, med opprusting av forsvaret og landets intervensjoner i flere konflikter har et usikkert ressursgrunnlag. At Russland er i ferd med å forstrekke seg. At landet er en stormakt i forfall.

DEL I Russland i dag

*We are fighting for justice,
happiness and the entire future of
our civilization.*

- Vladimir Putin (2015) -

1. Russland

Russland er det største landet i verden i areal og utstrekning, med sine 17.098.242 km², hvorav 16.377.742 km² er land og 720.500 km² er vann. Russland har et areal som er 1.7 ganger større enn det andre og tredje største landet i verden, henholdsvis Canada og USA (The World Factbook 2016).

Bilde 1. Kart over Russland

Kilde:

The University of Texas, Austin. Tilgjengelig på: http://www.lib.utexas.edu/maps/cia15/russia_sm_2015.-gif

Russland strekker seg over ni tidssoner og flere klimasoner, med stepper i sør og fuktige landmasser i store deler av det europeiske Russland. Klimaet i Sibir er tøft og subarktisk, og i det polare nord er det treløs tundra med permafrost store deler av året. På vinteren er det kaldt langs Svartehavet og frysende kaldt i Sibir, og på sommeren er det varmt på steppene, og kaldt langs den arktiske kysten. Terrenget vest for Ural er preget av slette landområder og lave fjell, i Sibir er det enorme barskoger og tundraområder, og langs de sørlige grenseområdene er det store områder med høyland og fjellmassiver.²

² Av Russlands landmasser er 13.1 prosent egnet til jordbruk, hvor henholdsvis 7.3 prosent er dyrkbar mark, 0.1 prosent er permanente avlinger og 5.7 prosent er egnet som beitemark. 49.4 prosent av Russland består av skog, og 37.5 prosent er av annen type grunn. Permafrosten i Sibir er et av de største hindrene for utvikling, sammen med 29 aktive vulkaner helt øst på Kamchatka-halvøyen, flommer og skogbranner i Sibir og i den europeiske delen av Russland. Det laveste punktet i Russland er ved det kaspiske havet på -28 meter, og det høyeste punktet er Europas høyeste fjell, *Gora Elbrus*, på 5.633 meter (The World Factbook 2016).

Befolkningen i Russland var i 2015 på 142.423.773 innbyggere, og består av ca. 200 ulike nasjonale og etniske grupper.³ Demografiske beregninger viser at befolkningen er nedadgående. Flesteparten av befolkningen er mellom 25 og 55 år gamle. Gjennomsnittsalderen er på 39.1 år – hvor menns gjennomsnittsalder er 36.2 og kvinners er 42.1. Forventet levealder for menn er på 64.7 år, mens den er 76.6 år for kvinner. Fødselsraten er på 11.6 pr 1000 innbyggere, mens dødsraten er på 13.69 pr 1000, noe som betyr at folketallet i Russland minsker. Hver kvinne føder i snitt 1.61 barn i løpet av livet. Dette er alt for lite til å holde befolkningen ved like. Immigrasjonsraten er liten (kun på 1.69 pr 1000 innbyggere) og kan ikke kompensere for de lave fødselstallene. Demografiske beregninger viser at Russlands befolkning reduseres med ca. 57.000 innbyggere i året (The World Factbook 2015).

Tabell 1. De tolv største økonomiske enhetene i verden i 2016. Brutto nasjonal produkt, BNP, og militærutgifter. I millioner dollar, konstant 2014-kurs.

Rang		BNP	Militærutgifter	% av BNP	Rang
1	USA	18,061,333	596,024	3.3	1
2	Kina	11,304,579	214,787	1.9	2
3	Japan	4,088,500	40,885	1.0	8
4	Tyskland	3,282,750	39,393	1.2	9
5	Storbritannia	2,773,000	55,460	2.0	5
6	Frankrike	2,421,905	50,860	2.1	7
7	India	2,050,280	51,257	2.5	6
8	Italia	1,833,846	23,840	1.3	12
9	Brasil	1,756,000	24,584	1.4	11
10	Canada	1,503,000	15,031	1.0	16
11	Sør-Korea	1,401,346	36,435	2.6	10
12	Russland	1,230,019	66,421	5.4	4

Kilde:

Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI (2016).

Tilgjengelig på: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

Tabell 1, viser Russlands dilemma. Tabellen, som lister de tolv rikeste landene i verden, viser at Russland ligger på tolvte plass på listen for rikdom, men ligger på fjerde plass når det gjelder militære utgifter. Russlands militærutgifter utgjør bare en brøkdel av USAs eller Kinas, i absolutte tall, men er høyere enn alle andre som prosent av BNP. Russland bruker hele 5,4

³ Befolkningen består av 77.7 prosent etniske russere, 3.7 prosent tartarer, 1.4 prosent ukrainere, 13.3 prosent av andre nasjonale minoriteter, og ca. 3.9 prosent av uspesifiserte folkegrupper. Det offisielle språket er russisk, og det tales av 85.7 prosent av befolkningen, mens 3.2 prosent taler tartar, 1 prosent tsjetsjensk og 10.1 prosent taler ulike andre språk (The World Factbook 2016).

prosent av BNP på *sikkerhet (i)*, som er en langt høyere andel enn USA, som ligger på første plass med 3.3 % av BNP.

Tabellen viser at USA har et BNP som er nesten 15 ganger større enn Russlands, og et militærbudsjett som er 9 ganger større i dollarverdi. Når det fremgår av tabellen at Russland i 2016 skal bruke 5.4 prosent av BNP på militære utgifter, er dette en stor økning i forhold til året før, da prosentandelen var på 4,5 prosent av BNP. Årsaken til denne økningen er ikke bare at militærutgiftene har steget, men også at Russlands BNP har sunket. I 2014 var Russland den niende rikeste staten i verden med et BNP på 2.057,000 millioner 2014-dollar (Knutson 2016: 452). I 2015 falt Russland ned på 12. plass, med 1,230.019 millioner 2014-dollar

Fallet viser en brå nedgang i økonomien. Dette skyldes flere forhold, hvor fall i oljepris, og sanksjoner fra Vesten etter konfliktene i Ukraina er blant de viktigste. Hvis det økonomiske fallet fortsetter, vil Russland havne i økonomisk krise, spesielt hvis Putin fortsetter å bevilge store penger til militær modernisering og *sikkerhet (i)*. Et beslag av midler som utgjør 13.7 prosent av Russlands statsbudsjett i 2016. Russland har brukt rundt og i overkant 10 prosent av statsbudsjettet til militære utgifter siden 2004, men bevilgningene har ikke vært så høye som i 2016 tidligere (SIPRI 2016). Dersom vi skal tro Kennedy (1988), vil en slik økning av utgiftene til sikkerhet gå ut over statens utgifter til konsum og/eller investeringer.

Tabell 1 viser at Russland ikke bare står overfor demografiske utfordringer, den viser at det også er et misforhold mellom Russlands militære atferd og landets økonomiske grunnlag og reiser spørsmålet om hvorvidt Russlands militære modernisering og den siste tidens militære aktivitet og maktbruk er bærekraftig politikk.

1.1. Problemstilling

I denne masteroppgaven skal jeg svare på følgende problemstilling:

- ***Er Russland i vekst eller fall?***

For å svare på problemstillingen tar jeg utgangspunkt i Kennedys (1988) argument om økonomisk overstrekking. I tillegg skal jeg benytte Waltz' (2001) skille mellom analysenivåer til å strukturere oppgaven. Kennedy og Waltz danner det analytiske rammeverket for denne masteroppgaven. Delkapittel 1.2 nedenfor redegjør for dette rammeverket. Når det gjelder Waltz' analysenivåer så anvendes de som et analytisk redskap, hvor den politiske virkeligheten i Russland og i forhold til landet diskuteres og plasseres på nivå. Diskusjonen av empirien viser

at det er flytende overganger mellom de analytiske nivåene. Her støtter jeg meg på Nye⁴ (2009) og Kennan⁵ (1946). Når det kommer til Putin, er det ekstra utfordrende, for han kan passe på alle tre nivåer, men i analysen har jeg valgt å plassere han på individnivå.

I de følgende avsnittene under skal jeg presentere observasjoner av Russland i vekst og fall. På den ene siden er det aktører som mener at Russland er en stat i vekst, med stormaktsambisjoner som moderniserer de militære kapabilitetene, og som blir en stadig økende trussel. På den andre siden er det aktører som mener at Russland er i fall, at staten er svak, har en usikker økonomi og et korrump politisk system, og et mediemonopol og propagandaapparat som bidrar til økt ignoranse i den russiske befolkningen.

1.1.1. Observasjoner av Russland i vekst.

Etter Sovjetunionens kollaps i 1991 brøt lov og orden sammen i Russland, kriminaliteten økte drastisk, og borgerkrigen brøt ut i Tsjetsjenia. Det politiske lederskapet under Boris Jeltsin så ut til å være farlig nær avsporing. Russland ble ikke lenger oppfattet som en trussel av nabolandene, og Russlands interesser ble ignorert av andre stater.

⁴ Nye (2009) hevder at de mest interessante forklaringene ligger i samhandlingene mellom Waltz' statsnivå (II) og internasjonalt system-nivå (III). Overdrevet fokus på statsnivå er i følge Nye mangelfullt i forklaringen av internasjonal politikk. Vi kommer i en liknende situasjon som på Waltz' individnivå (i), hvor forklaringene på hvorfor noen dårlige stater går til krig og andre ikke, og hvorfor noen gode stater går til krig og andre ikke, blir for dårlige. Siden vi ofte trenger informasjon om forhold knyttet til begge analysenivåene, mener Nye at det er en god tommelfingerregel å starte med den enkleste tilnærmingen som er tilgjengelig. Dersom en enkel forklaring er adekvat, så er den å foretrekke. Dette kalles for *parsimoniregelen* eller *Occams høvel*. Hensikten er å forklare så mye som mulig med lite, og høvle bort alle unødvendige detaljer. Nye mener at analyser på systemnivå er enklest, og gir et godt utgangspunkt å starte på. Dersom disse analysene ikke gir tilstrekkelig forklaringer, kan man se på nivåene i systemet i lys av Waltz, og legge til kompleksitet til beslutningsgrunnlaget er oppfylt. En systemnivåanalyse gir både en *outside – inn* forklaring, som forteller hvordan systemet i sitt hele begrenser statens handlinger, og *innside – ut*, som forklarer utfallet og konsekvensene av det som skjer innad i statene.

⁵ I følge Kennan (1946) kan vi analysere russisk politikk i to nivåer: 1; et *offisielt nivå*, som handler om offisielle handlinger initiert og gjennomført av myndighetene selv, og 2; et *uoffisielt nivå*, som handler om handlinger gjennomført i *undergrunnen* av byråer som myndighetene ikke har offisielt ansvar for. Den kunngjorte politikken på begge nivåer er beregnet til å tjene myndighetenes grunnleggende politikk. Handlingene er forskjellige på de ulike nivåene, men vil utfylle hverandre i hensikt, timing og effekt. Denne politikken er designet for å skjule myndighetens svakheter og for å holde konkurrerende makter i mørket. Kennans analyse er rettet mot *samfunnet (a)*, med utgangspunkt i det kommunistiske partiet, den politiske ledelsen, strukturene, den grunnleggende ideologien og kulturen. Den var rettet mot *verden (b)*, og da spesielt mot Vesten, som russerne har hatt og fremdeles har et ambivalent forhold til. De ønsker å distansere seg fra Vesten, men samtidig ser de det som en nødvendighet å sammenligne seg med Vesten. Den er rettet mot samfunnets *lederskikkelsen (c)*, personifisert av Sovjetunionens leder i 1946, Stalin. Dette analytiske fokuset er formalisert gjennom Waltz' analysenivåer.

Under Putins innflytelse og ledelse i tiåret mellom 1998 og 2008 klarte Russland å gjenopprette russisk politikk og økonomi. Under Putin vendte Russland tilbake til gamle mønstre i utenrikspolitikken, med en mer konfronterende linje. For å sikre Russland mot trusler utenfra, har landet gjennom historien søkt konsolidering i innenrikspolitikken og ekspansjon i utenrikspolitikken, som for eksempel ved å etablere buffer-soner mellom seg selv og rivalene. I løpet av Putins to første perioder som president kom Russland tilbake som global stormakt med kapasiteter til å forfølge egne interesser. Den russiske eliten hadde ventet lenge på denne muligheten, og har hele tiden vektlagt Russlands ambisjoner om å være en sentral aktør og stormakt i den stadig mer flytende verdensorden (Mankoff 2012).

Russland er villig til å bruke militærmakt. I august 2008⁶, kjørte russiske tanks over grensen til utbryter-provinsen Sør-Ossetia i Georgia, og den første storskala aksjonen med bruk av russisk militærmakt siden Sovjetunionens kollaps var et faktum. Invasjonen i Georgia ble en overraskende annonsering av at Russlands militærmakt var tilbake, og at de måtte regnes med som stormakt (Mankoff 2012).

Tabell 2. Russlands militære kapabiliteter og våpenskyts i 2016.

Kapabiliteter	Enheter	Rang
Personell	766.055	4
Tanks	15.398	1
Luftvåpen	3.547	2
Marine	352	5
Kjernefysiske våpen ⁷	7.700	1

Kilder:

Global Firepower, GFP (2016).

Tilgjengelig på: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=russia

Kristensen og Norris (2015).

Tilgjengelig på: http://www.armscontrol.org/files/images/Warhead_Inventories_C.png

Tabell 2, gir en grov oversikt over Russlands militære kapabiliteter i 2016, og hvordan forsvarsgrenene er rangert i forhold til andre militærmakter. GFP (2016) rangerer Russland som militærmakt nummer 2 i verden, etter USA. Som luftmakt er Russland langt svakere enn USA,

⁶ Russland invaderer Georgia 8. August 2008. Samme dag er det åpning av sommer-OL i Beijing, i Kina (Mankoff 2012).

⁷ Av Russlands 7700 kjernefysiske stridshoder er det 4.500 som er beregnet til bruk på militært materiell, og inkluderer både aktive og inaktive stridshoder. Av disse 4.500 er 1.648 utplassert på ballistiske missiler og luftvåpenbaser. Disse er uplassert på 515 interkontinentale ballistiske missiler (ICBM), med minimum rekkevidde på 5.500 km, på ubåt-skutte ballistiske missiler (SLBM), og på strategiske bombefly. Resten er lagret og klare til bruk. Av de 7700 stridshodene er det 3200 som er trukket tilbake. De er intakte, men venter på å bli demontert (Kristensen og Norris 2015).

med sitt totale luftvåpen på 13,444 enheter. Russlands landbaserte våpenstyrker har en helt annen slagkraft, og antallet tanks er langt høyere enn USA, med sine 8,848 tanks. I tillegg har Russland et kraftig og meget mobilt artilleri, med armerte stridsvogner og rakettssystemer. Mobiliteten til det russiske forsvaret er avgjørende for landets *sikkerhet (i)*. Russland er den største atommakten i verden i dag, med ca. 7.700 kjernefysiske stridshoder. Det er ca. 600 flere enn USA, som er rangert som den andre største atommakten⁸ (Kristensen og Norris 2015). *Bilde 1* ovenfor, viser tydelig hvordan Russland strekker seg fra vest til øst, og gir en indikasjon på kravet til mobilitet. I tillegg er grensene⁹ utfordrende for Russland, siden disse i hovedsak ikke består av naturlige grenser, som elver eller fjell. Det gjør grenseområdene fra Ural og østover spesielt utfordrende, sammen med grensene til de europeiske landene i vest. Russland er sårbart, og har tidligere blitt invadert av både litauere, svensker og finner.

Moderniseringen av det russiske forsvaret har handlet om å skape et mer profesjonelt og mobilt personell med en slankere kommandolinje, og i tillegg til de stående styrkene har Russland en reservetropp på 2,485,000. Russland har rustet opp og produsert flere tanks av typen *Main Battle Tanks*, MBT, og har i tillegg den største kapasiteten i verden av typen *Self-Propelled Gun*, SPG, på 5,972 enheter (GFP 2016). Moderniseringen av luftvåpnene har sørget for at kampfly og bombefly har fått ny avionikk, i tillegg til nyproduksjon av både fly og helikoptre. I tillegg til kampfly og bombefly har den russiske satsingen på kamphelikoptrene *Hovoc*, Mi-28, og *Hokum*, Ka-52, vist at Russland er blitt mer effektive i strid (Miller 2016). Dette er noe Vesten har fått erfare etter konfliktene i Ukraina og i Syria. Moderniseringen av den russiske marinen¹⁰ har styrket ubåtstyrkene¹¹, som nå er i stand til å avføre kryssermissiler mot mål både til havs og til lands med nøyaktig presisjon. Russland har for første gang brukt disse våpensystemene under konflikten i Syria, hvor det er blitt skutt på mål inne i Syria (Etterretningstjenesten 2016).

⁸ I verden i dag er det ca. 16.000 kjernefysiske stridshoder, og over 90 prosent av disse tilhører Russland og USA. Av disse er det ca. 10.000 som er militært operative, og resten avventer demontering. De andre atommaktene er Frankrike (300 stridshoder), Kina (260), Storbritannia (225), India (120), Pakistan (120), Israel (80) og Nord-Korea (8) (Kristensen og Norris 2015).

⁹ Russland har totalt 22,408 km landegrenser, og grenser til Aserbajdsjan, Estland, Finland, Georgia, Hviterussland, Kazakhstan, Kina, Nord-Korea, Latvia, Litauen, Mongolia, Norge, Polen og Ukraina (The World Factbook 2016).

¹⁰ Russland har den største kapasiteten av minefartøy i verden, på til sammen 45 enheter. Disse brukes til å drive krigføring hvor det kan legges ut strategiske minefelt til havs, og de kan brukes til å drive minerydding i strategiske farvann. Russland har den tredje lengste kystlinjen i verden etter Canada og Indonesia, på 37,653 km (GFP 2016).

¹¹ De russiske ubåtstyrkene er en del av Nordflåten. Russland har i dag 60 operative ubåter, og er den fjerde største ubåtmakten i verden i dag (GFP 2016).

Russlands intervensjoner i Ukraina i 2014 og i Syria i 2015 viser at landets militære modernisering har vært vellykket (Etterretningstjenesten 2016). Flyangrepene og bombingene i Syria viser tydelige tegn på at landet er villig til å bruke militærmakt for å sikre egne interesser. Vladimir Putin viser det internasjonale samfunnet at han er villig til å bruke makt for å styrke Russlands posisjon i verden, og for å reversere det han ser som den største tragedien på 1900-tallet, nemlig Sovjetunionens fall (Mead 2015). Moderniseringen har hatt høy prioritering, til tross for at Russland er i en svært krevende økonomisk situasjon. Den russiske militære organisasjonen er blitt slankere og mer mobil, og har en raskere og mer effektiv reaksjonsevne. I moderniseringen har Russland styrket de militære kapabilitetene, og prioritert de strategiske kjernevåpen-styrkene, romstyrkene, landstyrkene, marinen og luftvåpnene. Den samlede militære evnen i Russland er blitt betydelig bedret det siste tiåret (Etterretningstjenesten 2016).

Over flere år har Russland jobbet med å reetablere den militære infrastrukturen i Arktis, og viser at landet nå har ambisjoner om kontroll i området. NATOs og Norges handlingsrom i nordområdene vil ifølge etterretningstjenesten (2016) svekkes, som en konsekvens av Russlands økte evner, tilstedeværelse, øvingsvirksomhet og militærmakt. I russisk forsvarspolitik er de væpnede styrkene i Nordflåten og de konvensjonelle styrkene viktig, og bevilgningene til det russiske forsvaret øker i takt med satsingene i Arktis. Russland bruker militæret som en verktøy for å friskmelde statens internasjonale status, og dette er et ledd i den geopolitiske dreiningen som Russland ønsker, for å endre verdensordenen (Zysk 2011). Verdensordenen er i ferd med å bli multipolar, og Russland oppfatter seg selv som en av lederne i dette verdensbildet (Toje 2014; Aase 2014). Russland ser på seg selv som en nøkkelmakt, ikke bare i Nordområdene, men også i internasjonal politikk. Landet har høye ambisjoner for eget lederskap i en multipolar verden, med en tilnærming til sikkerhet som er hard. Dette får konsekvenser for Arktis og alle polare forhold, for den russisk sikkerhetstilnærmingen i disse områdene er blitt hard. Dette får betydning for Arktis i framtiden, med et sterkt tilstedeværende Russland med kjernefysiske våpen i regionen (Zysk 2011).

NATOs generalsekretær, Jens Stoltenberg, har anklaget Moskva for å svinge med det kjernefysiske våpenarsenalet sitt for å true nabostatene, og for å destabilisere den europeiske sikkerheten. Russiske myndigheter har tidligere uttalt at Russland vil ta alle midler i bruk for å forsvare sin egen sikkerhet. Dette som et svar på at USAs myndigheter annonserte at de ville øke budsjettene for militær tilstedeværelse i Europa fra 789 millioner dollar til 3.4 milliarder dollar i 2017. Denne økningen skal i følge USAs myndigheter føre til utsending av tropper og materiell, som stridsvogner og tungt våpenskyts til Romania, Ungarn og de baltiske statene, og gjøre NATOs stridsstyrker klare til innsats både i og utenfor regionene. Russlands statsminister,

Dmitrij Medvedev, fulgte dette opp under sikkerhetskonferansen i München i februar 2016, og ba NATO om å samarbeide med Russland framfor å gå inn i en ny kald krig med Russland (Tayler 2016). Kjølberg (2016) mener det er nødvendig å lytte til Medvedev, og konkluderer med at dagens internasjonale situasjon på mange måter oppfyller kravene til definisjonene av kald krig. Kissinger (2016) mener at forholdet mellom Vesten og Russland er mye verre enn for et tiår siden, om mulig verre enn før den kalde krigens slutt. Den gjensidige tilliten på begge sider har forduftet, og samarbeidet er erstattet med konfrontasjoner.

1.1.2. Observasjoner av Russland i fall

I følge Mead (2015) er Russland en like stor supermakt i dag som Sovjetunionen var før kollapsen i 1991. Russland er i dag et land i nedgang, men anerkjenner ikke sitt eget forfall. Russland svikter som stormakt på flere områder, selv om at landet har betydelig mengder kjernevåpen og tilgang til enorme naturressurser. Landet har en effektiv etterretning, som andre land undervurderer sterkt. De er i stand til å drive infokrig, og har store cyber-kapasiteter. Russland ledes av den taktiske og skarpsindige presidenten Putin, som bryter i vektlassen over seg selv.

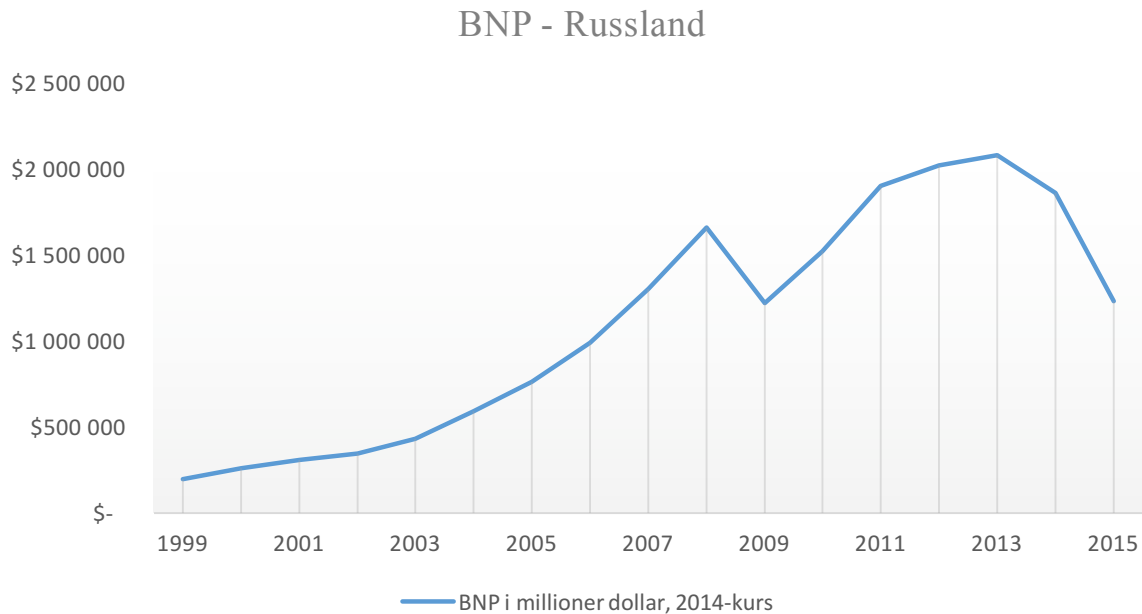
I følge Dawisha (2014a) har Putin¹² bygget et system, som baserer seg på en massiv utnyttelse av den russiske økonomien, og som ingen har sett i Russland siden Tsar-tiden. Bestikkelsene har en årlig verdi på rundt 300 milliarder dollar, og dette tilsvarer rundt 5 % av Russlands BNP, og er over 35 ganger høyere enn Russlands utgifter til prioriterte prosjekter innenfor helse, utdanning og jordbruk. Pengene hopper seg opp i elitenes vestlige bankbokser, og gjør Russland til det minst likestilte landet innenfor *BRIKS*¹³-samarbeidet. Den politiske eliten i Russland har økt og sikret sin egen rikdom gjennom tillit til og styrkingen av den sentraliserte statsmakten i Kreml. Politiske ledere nært knyttet til Putin har blitt

¹² Putin ble betraktet som en relativt betydningsløs politisk aktør, som viseborgermester i St. Petersburg i den mest turbulente tiden under Jeltsin. Putin steg raskt i gradene, og i løpet av tre år gikk han fra arbeidsledig viseborgermester da Sobchak tapte gjenvalget, til leder av FSB, til statsminister under Jeltsin, og som president et halvt år etter det. Vesten fikk plutselig opp øynene for Putin. Gruppen som jobber rundt Putin, og som i dag utgjør den politiske eliten i Russland, er den samme som han hadde rundt seg i sitt embete i St. Petersburg. Russlands svakheter er velkjente i Vesten. Det er spenninger mellom den etniske russiske befolkningen og ulike grupperinger av muslimske minoriteter i føderasjonen. Befolkningen er i nedgang, og landet har feilet i å etablere et effektivt økonomisk system etter Sovjetunionens fall (Dawisha 2014a; Mead 2015).

¹³ BRIKS er en samlebetegnelse på landene Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika. Landene er raskt voksende økonomier, som står utenfor Vesten, og som er opptatt av statenes suverenitet. De er kritiske til andre lands og FNs innblandinger i staters indre anliggender. Landene innehar ca. 3 milliarder av verdens befolkning, og ønsker større vekst og innvirkning i verdensøkonomien. Landene samarbeider om handel og sikkerhet (Globalis 2016).

multimillionærer, og oligarkene er blitt milliardærer. Disse får holde på makten og rikdommen sin så lenge de ikke utfordrer Putins politiske maktposisjon. Dette systemet er organisert slik at staten tar all risiko, og gjør alle investeringene. De som er lojale til Putin og Kreml blir sørget for av dette systemet gjennom økonomiske belønninger.

Diagram 1. Utviklingen i Russlands BNP i perioden 1999 – 2015. I millioner dollar, konstant 2014-kurs.

Kilder:

The World Bank (2016a).

Tilgjengelig på: <http://beta.data.worldbank.org/?end=2014&locations=RU&start=1998&view=chart>

Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI (2016).

Tilgjengelig på: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

Diagram 1, viser Russlands økonomiske problem, gjennom utviklingen fra 1999 til og med 2015. Da Putin overtok makten etter valget i 1999 hadde Russland vært gjennom en økonomisk krise som rammet landets økonomi kraftig. Trenden hadde snudd i 1999, men mye av æren ble allikevel tiltenkt Putin. Fra begynnelsen av 2000-tallet vokste den russiske økonomien, og på den korte tiden fram til 2008 vokste den sterkt. Da Medvedev overtok som president etter valget i 2008 hadde finanskrisen rammet Russlands økonomi, og utenlandske investorer og banker trakk seg ut av selskaper og markeder. Invasjonen i Georgia samme år spilte også inn på denne bevegelsen, og skapte store utfordringer for den russiske økonomien. Den russiske eliten var ikke forberedt på de uformelle sanksjonene fra private aktører i de russiske markedene. Fra 2009 til 2013 vokste den russiske økonomien igjen, og tok igjen fallet fra 2008. Etter 2013 har økonomien i landet vært i fall, men Putin fortsetter å bevilge store deler

av statsbudsjettet til forsvaret og til sikkerhet (SIPRI 2016). Den russiske økonomien er på det svakeste siden 2009, og Russland bruker til tross for det 5,4 prosent av BNP til sikkerhet. Dersom vi skal tro Kennedy (1988), vil denne forstrekkelsen føre til overstrekk i den russiske økonomien, og lede til fallet dersom ikke denne trenden snur.

Diagram 2. Utviklingen i oljeprisen i perioden 1999 – 2016. Løpende dollarkurs. Gjennomsnitt per år

Kilder:

Macro Trend LLC (2016).

Tilgjengelig på: <http://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart>

Nasdaq (2016).

Tilgjengelig på: <http://www.nasdaq.com/markets/crude-oil.aspx>

Diagram 2, viser utviklingen i oljeprisen¹⁴¹⁵ fra 1999 til og med april 2016. Etter en liten oppgang i 2000 fikk vi en nedgang etter 11. september 2001, fulgt med en svakt positiv utvikling fram til 2003. Fra da og fram til og med 2008 fikk vi en enorm utvikling i oljeprisen, som var oppe i 151 dollar fatet i juni 2008, måneden før Russlands invasjon i Georgia, for så å stupe til 50 dollar i desember samme år. 2009 var et svakt år med moderat stigning i oljeprisen, og fra 2010 til 2014 har oljeprisen vært relativt stabil på rundt 100 dollar fatet. Fra juli 2014 og fram til i dag har oljeprisen falt, og i januar 2016 var oljeprisen nede på 28 dollar. Det svakeste

¹⁴ Oljeprisen i *Diagram 1* refererer til West Texas Intermediate (WTI), som målestokk for prissetting av råolje. WTI-blandingen regnes som høykvalitets råolje, som produseres i USA og i Mexicogolfen. Den er lettere enn Brent råolje, som produseres i Nordsjøen. Disse to målestokkene er referansepunkter i fastsettingen av oljeprisen (Macro Trend LLC 2016; Nasdaq 2016).

¹⁵ Oljeprisen i *Diagram 1* er inflasjonsjustert (Macro trend LLC 2016; Nasdaq 2016)

resultatet siden november 2001, med en oljepris på 26 dollar fatet. Dersom vi ser utviklingen av oljeprisen i sammenheng med utviklingen av Russlands BNP, vil vi se en slående likhet i utviklingen. Når oljeprisen stiger, stiger landets BNP, og når oljeprisen faller, faller BNP. Russlands BNP er helt avhengig av den globale oljeprisen, og bærer tydelige tegn på manglende bærekraft. Det er slående likheter mellom dagens utvikling i Russlands økonomi og utviklingen i Sovjetunionens økonomi etter 1985 og fram til kollapsen og fallet i 1991. I 1985¹⁶ økte det saudiarabiske regimet oljeproduksjonen så kraftig at oljeprisen falt fra 40 dollar fatet til 10 dollar, og dette ble katastrofalt for Sovjets økonomi (Knutsen 2016). Dersom vi skal tro Kennedy (1988) vil en fortsatt satsing på *sikkerhet (i)* gjennom økede bevilgninger av BNP, forstrekke den russiske økonomien ytterligere dersom oljeprisene holder seg på et lavt nivå eller svekkes ytterligere.

Den russiske økonomien er avhengig av høye oljeinntekter for å vedlikeholde seg selv, og i *Diagram 1* og *2* ovenfor kan vi tydelig se den nære sammenhengen mellom Russlands BNP og den internasjonale oljeprisen. Den russiske økonomien er svært sårbar for svingninger i oljeprisen, og balanserer på en knivegg i forhold til denne utviklingen.

Inflasjonen øker i Russland, som en konsekvens av at landet er avhengig av å importere ferdige varer. De økonomiske vanskelighetene landet er i, førte til at befolkningens kjøpekraft sank veldig i 2015. Fallet i oljeprisen har satt rubelen under kraftig press, og verdien har sunket. Svingningen i økonomien har gjort den økonomiske planleggingen vanskelig, og prisene på importvarer har økt kraftig. Etter Tyrkias nedskytingen av det russiske kampflyet SU-24 i november 2015, har Russland hatt et anstrengt forhold til Tyrkia (Kim 2016). Dette har ført til stopp i matvareimport fra Tyrkia. Sammen med sanksjoner fra EU og Vesten etter annekasjonen i Krim, har dette ført til ytterligere økonomisk nedgang. (Etterretningstjenesten 2016). Kollapsen i oljemarkedet og de sterkt reduserte oljeprisene undergraver den russiske økonomien, som rammes fra flere kanter, samtidig som sanksjonene slår inn (Mead 2015).

Putins Russland har en svak hand, men sitter med noen svært viktige kort til tross. Gitt Putins tidligere opptredener, og innsikt i hans dype forakt for kvaliteten i vestlig lederskap, er det vanskelig å se for seg at han gir opp for tidlig uten å gi alt han har. Selv om Putin har makt, basert på frykt, over egen befolkning og oligarkene, er hans posisjon som president mye mer sårbar enn en president i et etablert liberalt demokrati. (Mead 2015).

¹⁶ Reagan overtalte de saudiarabiske lederne til å øke oljeproduksjonen betraktelig i 1985, og går med på å doble USAs militære assistanse til den afghanske mujahedin. Aktiviteten øker, og Sovjetunionen sender inn større styrker i Afghanistan. Saudi Arabia møter USA, og øker oljeproduksjonen slik at prisene på råolje stuper (Knutsen 2016).

1.2. Teoretisk og analytisk rammeverk

I dette delkapitlet skal jeg gjøre rede for Paul Kennedys (1988) teori om økonomisk overstrekk. Kennedys argument om økonomisk forstrekkelser og overstrekk er kjernen i oppgavens forsøk på argumentere for at Russland i dag er i et irreversibelt fall, og at dagens president, Vladimir Putin, er i ferd med å lede Russland inn i en økonomisk krise med stadig kurs mot kollaps og fall. I følge Dawisha (2014a) er Putin og hans indre krets av medsamsvorne i Kreml så korrupte at de alene er i stand til å svekke den russiske økonomien så sterkt at den på sikt ikke vil være bærekraftig.

I Kennedys bok *The Rise and Fall of the Great Powers* fra 1988, er argumentet om økonomisk overstrekk grunnlaget i analysene av økonomiske endringer og militære konflikter fra 1500 til 2000. Boken er en kjede av case-studier, hvor vekst og fall gjennom historien analyseres i lys av dette argumentet. Kennedy forsøker å argumentere for at USA er en del av denne kjeden, og peker mot USAs fall, som et resultat av nedgangen staten opplevde under kappløpet med Sovjetunionen. Det Kennedy overser, og avlyser, er Sovjetunionens fall, som er et faktum bare tre år etter bokens utgivelse. ”De som ser fram til kollapsen, vil nok ønske å trekke det tilbake” (Kennedy 1988: 514).

Jeg skal bruke Kennedys argument, sammen med Kenneth Waltz’ tre analysenivåer (Waltz 2001), som rammeverk til å forklare Russlands fall. I Waltz’ bok *Man, the State, and War* fra 1959, argumenterer han for at vi kan analysere spørsmål knyttet til krig og fred gjennom tre analysenivåer; *individnivå (I)*, *statsnivå (II)* og *internasjonalt system-nivå (III)* (Knutsen 2016). Disse nivåene er grunnlaget for mine analyser av fallet.

1.2.1. Paul Kennedys argument

The Rise and Fall of the Great Powers handler om militær historie og de store krigene som utkjemper mellom koalisjoner av stormakter. Boken forsøker å følge trådene til den globale økonomiens balanse, og endringer siden 1500-tallet. Kennedys interesse er å følge utviklingen i de store tendensene i internasjonal politikk, og han er opptatt av å knytte bevis for argumentet om overstrekk til geografi, militær organisering, nasjonens moral, alliansesystemet og andre faktorer. Kennedy argumenterer for at styrkene til en stormakt kun kan måles med den relative makten til andre stormakter. En stormakts overtak på lang sikt eller i spesifikke konflikter, korrelerer sterkt med de tilgjengelige ressursene og den økonomiske holdbarheten. En militær overstrekk og samtidig økonomisk nedgang er en trussel mot en slik stormakt, med ambisjoner og sikkerhetskrav hvor de tilgjengelige ressursene ikke strekker til. Kennedy gjentar sin påstand

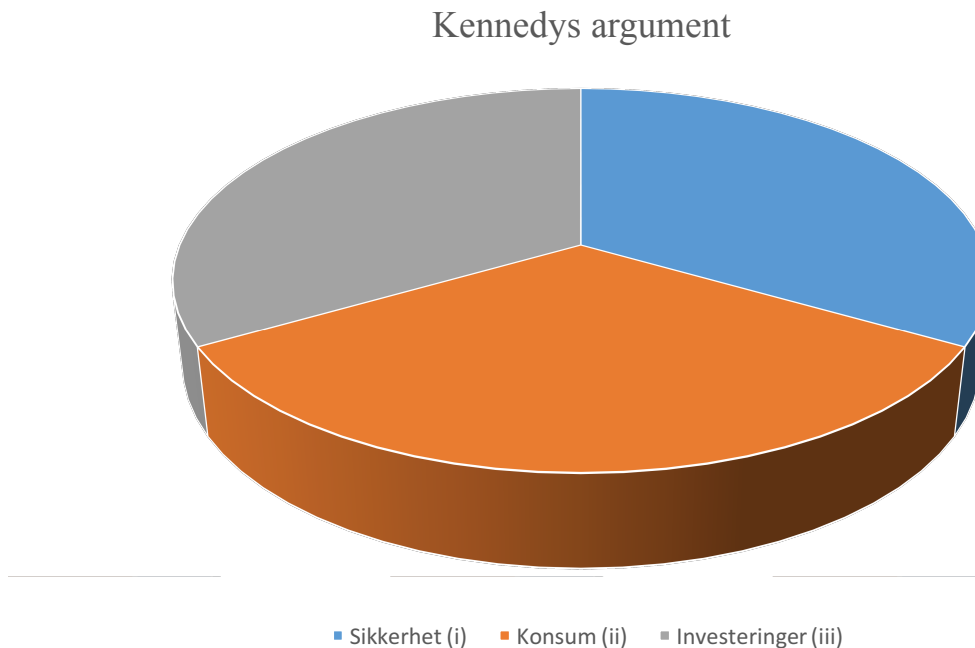
gjennom hele boken, om at militære og marine seire ikke alltid er grunnlaget for nye nasjonalstater, men de er statens mest kostbare og belastende aktivitet, og at de forblir det helt til statens nedgang. Kennedy konkluderer med at stater i nedgang opplever store vanskeligheter med å balansere de økonomiske kravene om militære forhold og investeringer med opprettholdelsen av sosiale utgifter, og investeringer i forskning og utvikling, samt utdanning og framtidig produktivitet (Kennedy 1988).

Kennedy (1988) bidrar videre med et viktig aspekt i forståelsen av vekst og fall. Den militære og økonomiske veksten og fallet vil ikke følge hverandre parallelt. Det vil alltid være et etterslep i tid mellom banene til den økonomiske utviklingen og den militære utviklingen i en stat. En stat kan utvikle seg økonomisk en periode uten å satse på den militære utviklingen, og når den militære satsingen er i gang, kan den økonomiske utviklingen være i nedgang. Betraktningen av forholdet mellom økonomiske og militære kapabiliteter kan snus, og utviklingsforløpet kan også foregå i motsatt retning. Det er en sammenheng mellom et samfunns økte produktivitet, og landets utenrikspolitiske ambisjoner. Sammenhengen er tydelig i Russland, hvor den høye oljeprisen har ført til høyere BNP, som har gjort det mulig å iverksette en mer offensiv utenrikspolitikk og finansiere moderniseringene av forsvaret. Nå som den økonomiske utviklingen i Russland er i fall vil etterslepet slå inn for alvor. Vi vil være vitne til en økende russisk aktivitet og interaksjon i konflikter av særlig interesse for landet i nær framtid, med dette vil tære på landets likviditet, og fallet kan bli absolutt dersom ikke en større del av finansene flyttes fra *sikkerhet (i)* til *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*. Fram til i dag har det vært motsatt.

Argumentet hans knytter militære konflikter sammen med økonomiske endringer, og Kennedy (1988) er opptatt av at denne konteksten alltid er preget av gjensidig avhengighet, og at den fungerer dynamisk. For å underbygge en militærmakt er det behov for velstand, og militærmakt er grunnlaget for å tilegne seg og beskytte velstanden. Dersom et land kobler store deler av ressursene til militære formål, vil det lede til en svekkelse av nasjonens makt på lang sikt. Disse ressursene er da omdisponert fra formål som kan sikre velstand og utvikling på andre områder enn det militære. Argumentet er opptatt av at politisk makt og velstand opptrer i en dynamisk sirkel hvor effekten av makt er gunstig for effekten av velstand. Argumentet setter økonomien i et land i sammenheng med landets strategier. En strategi kan være rettet mot innenriks- og utenrikspolitiske mål, og kan være knyttet til roller i internasjonal politikk. Dersom et land overstrekker seg strategisk, gjennom kostbare kriger eller erobring av territorier, vil landet risikere at de mulige fordelene med ekspansjonen oppveies av de høye kostnadene. Dette vil kunne skape et akutt dilemma, dersom landet er i fasen med økonomisk nedgang.

Kennedys argument er konkret, og bygger på den totale økonomiens verdi som staten til enhver tid disponerer. Staten distribuerer og prioriterer mellom *sikkerhet (i)*, *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*.

Figur 1. I Kennedys argument om økonomisk overstrekk handler om sammenhengen mellom sikkerhet (i), konsum (ii) og investeringer (iii), bygget på et gjensidig avhengighetsforhold, og at likevekt mellom disse faktorene er nødvendig for å hindre en stats økonomiske forstrekkelser.

Kennedy (1988) argumenterer for at stormaktene må kjempe om å balansere investeringene, konsumet og de militære utgiftene med byrdene fra et økende gjeldsunderskudd, press på sosial velferd, manglende likviditet og oppsparte midler, og det økende trykket dette kan skape på et allerede presset forhold mellom ”*sikkerhet versus konsum.*” Med *sikkerhet (i)* menes statens evne til å trygge befolkningen mot trusler utenfra og innenfra. Statens militære kapabiliteter sier noe om landets maktstyrke og evne til å forsvare seg, og definerer statens posisjon i det internasjonale systemet. Politiet håndhever orden, og forvalter sikkerheten til staten og befolkningen i landet. Med *konsum (ii)* menes tilgangen til varer og tjenester som staten sikrer befolkningen gjennom produksjon og import, og som ivaretar landets levekår og –standard. En balansert tilgang til varer og tjenester i befolkningen er med på å sikre staten framtidig støtte. Videre handler konsum om statens utgifter til sosiale velferdsordninger knyttet til helse, pensjon og infrastruktur. Konsumet handler også om statens utgifter knyttet til statlige arrangementer og utsmykninger av det offentlige rom. Med *investeringer (iii)* menes

statens økonomiske engasjement og aktivitet i landets produktivitet og utvikling. Investeringer betyr fornyelse og vedlikehold av økonomiens grunnleggende innsatsfaktorer, som kapital, arbeid og infrastruktur. Det er investeringer som sikrer landets framtidige økonomi og konkurranseevne. Investeringer og reinvesteringer skal sikre statens framtidige produktivitet. Her legges det også vekt på forskning og utvikling, og på utdanning i befolkningen. I tillegg handler det om å ivareta eksisterende produksjon, og videreutviklingen av denne (Kennedy 1988). Dersom kostnadene til *sikkerhet (i)* blir for høye, blir tilgangen til ressurser til *investeringer (iii)* lave. Økonomien vil lide i framtiden, og når den framtidige økonomien lider, må staten igjen øke kostnadene til *sikkerhet (i)*. Da lider *investeringene (iii)* enda mer, og staten går inn i det Thompson (1983) kaller en selvforsterkende negativ spiral.

Kennedy presenterer en serie av pragmatiske og materielle justeringer for å imøtekomme dilemmaet "*sikkerhet versus konsum.*" Verktøy for å løse problemet med oppløsningen av maktgrunnlaget, motvirke vanskelighetene som høyt konsum og lav likviditet skaper, løse problemene som nedbygging av industri og skiftende mønster i produksjonen skaper, forverringen av offentlig infrastruktur og ferdigheter som trengs for opprettholde produksjonen og progresjonen (Porter 2015). Samfunn som ikke møter eller løser disse utfordringen vil i følge Kennedy (1988) falle under proteksjonisme eller isolasjonisme. En nedgang i Kennedys øyne betyr ikke nødvendigvis døden for en sivilisasjon.

Konfliktbildet er avgjørende for resultatet av overstrekk. Topptunge militærstater som opplever langvarige eller gjentatte konflikter får svekket den økonomiske basen, og opplever et jevnt overstrekk over tid. På lang sikt er det en tydelig sammenheng mellom en Stormakts økonomiske vekst og fall, og dets militære vekst og nedgang. De økonomiske ressursene er nødvendige for å opprettholde en storskala militærmakt, men velstanden og makten er alltid relativ og dynamisk (Kennedy 1988), og kan endre seg raskt, slik som under Sovjetunionens fall (Marples 2004).

Det grunnleggende argumentet til Kennedy er at en Stormakt ikke kan bevare statusen sin i det internasjonale systemet dersom det er ubalanse mellom kravene til sikkerhet, konsum og investeringer. Forholdene mellom disse kravene er dynamiske, og åpne for fleksibilitet i langsiktig planlegging. Det er i tillegg et krav om likevekt og balanse for å hindre overstrekk (Kennedy 1988).

Kennedys framstilling av dialektikken mellom økonomisk og militær utvikling kan bidra til å forstå Russland i dag bedre. Vi slites mellom ulike synspunkter, som bidrar til den bipolare tolkningen av Russland, hvor vi i det ene øyeblikket opplever staten som en økende trussel, og i det andre øyeblikket betrakter staten som en økonomisk ruin. Kennedy gir oss en

mulighet til å løfte blikket over de divergerende mønstrene som Russland skaper i den eksisterende diskursen om verdensorden. Russlands økonomiske utvikling er i nedgang, og russiske myndigheter har langt på vei erkjent dette, siden flere deler av programmene i den militære reformeringen er lagt på is eller utsatt på grunn av manglende finansiering. Fallet i oljeprisen, økende inflasjon og økonomiske sanksjoner fra Vesten har bidratt til økonomisk nedgang. Samtidig slår den foreløpige satsingen på moderniseringen av militæret blomst. Russland er i stand til å bruke militærmakt og har økt trusselbildet for NATO og de allierte nabolandene til Russland. Denne avhandlingen vil belyse at etterslepet i tid, mellom den økonomiske og militære utviklingen, er en realitet, og at etterslepet er så alvorlig at det har utsatt Russland for et irreversibelt fall. Det vi oppfatter som en trussel er et bombefly på kvart tank. Russland framstår i 2016 som en parallell til Russland i 1905, etter det overraskende tapet mot Japan i den russisk-japanske-krigen mellom 1904 og 1905 (Knutsen 1999; Kennedy 1988). Russland ble den gang ansett som sterk, men ble avslørt som svak og inkompetent. Japans overlegene marine og militære vant imponerende slag over Russland, og reduserte Russland til en annenrangs statsmakt for flere år framover, og bidro til å kaste Russland inn i turbulente tider med revolusjon, i 1905 og 1917, og maktskifte (Kennedy 1988). Russland i dag er ikke en stormakt i vekst, men en gigant på leirfötter.

1.2.2. Kenneth N. Waltz' tredelte analyse

I følge Waltz (2001) er krig ulønnsomt, og det er ingen som går av med seieren. Krig resulterer kun i ulike grader av tap. Dette perspektivet har fått aksept i løpet av 1900-tallet. Den kalde krigen var preget av ideologisk maktkamp, mellom det liberale demokratiet og kommunismen, og ved den kalde krigens slutt er i følge Fukuyama (1989; 2006) den ideologiske kampen om global gyldighet over en gang for alle. Både USA og Sovjetunionen ble rammet hardt økonomisk, men bærekraften i USAs økonomi var langt mer robust enn den i Sovjetunionen (Kennedy 1988). USA gikk inn i en fase med nedgang etter den kalde krigens slutt, som en konsekvens av endringer i verdensøkonomien (Knutsen 1999). Sovjetunionen smuldret opp, forvitret, og kledde seg i demokratiets drakt, som det nye Russland (Kotz og Weir 2007). Det er Russland som er objektet som skal analyseres på tre nivåer i *Del II* nedenfor.

Waltz' teori handler om at man kan analysere utviklingen av konflikter og kriger gjennom tre analysenivåer; *individnivå (I)*, *statsnivå (II)* og *internasjonalt system-nivå (III)* (Waltz 2001; Knutsen 2016).

Analysen på *individnivået (I)* handler om at man søker etter, og finner de viktigste årsakene til politiske hendelser i menneskets natur og atferd. Det som er viktig i politiske

prosesser finner man under den politiske overflaten, og årsakene til hendelsen er dype, og har blitt til over tid. Konflikt og krig er resultater av ignoranse, egoisme og aggressive impulser. Primære årsaker til konflikter kan endres gjennom opplysning og omstilling av psykososiale faktorer i samfunnet (Waltz 2001). Mennesker lærer, og handlingene er speilinger av kulturen de lever i. Erfaring og refleksjon gjør det mulig for individet å identifisere årsaker til konflikt, og lære seg å oppføre seg på en annen måte. Samfunn må være på vakt for mektige individer, som Stalin og Hitler, slik at denne typen ledere ikke kommer i maktposisjoner igjen (Knutsen 2016). Nye (2009) mener at *individnivået (I)* ikke gir tilstrekkelig grunnlag til analyse, siden internasjonal politikk handler om stater framfor individer. Tung vektlegging av et individs intensjoner kan hindre oss i se de utilsiktede konsekvensene av et individs handlinger, som et resultat av det større systemet individet er en del av. Nye er også kritisk til Waltz' tolkning av den menneskelige naturen som grunnlag for analysenivået, og mener at et slikt fokus blir for enkelt, og overpredikerer individets betydning. Han anerkjenner verdien av analysenivået, og mener at individet har betydning. Allikevel mener han at det er strukturen i den gitte situasjonen individet handler ut fra som har betydning, og som må ligge til grunn for analysene.

Analysen på *statsnivå (II)* bygger på teorier som søker å finne årsaker til konflikt og krig i egenskapene til sosiale strukturer. Den politiske strukturen påvirkes av statens militære organisasjon, som kan være definert gjennom ytre forhold; utenrikspolitiske og internasjonale, eller indre forhold; innenrikspolitiske og økonomiske. (Waltz 2001). "*En regjering som ødelegger individuelle friheter, og som hjernevasker befolkningen til hat og blodtørst dyrker konflikt og krig*" (Knutsen 2016: 354). Forutsetningen for fred er åpne egalitære samfunn, som sikrer befolkningen naturlige rettigheter. Dette er det liberale demokratiets viktigste oppgave. Det liberale demokratiet er løsningen på problemet med krig (Fukuyama 2006; Knutsen 2016). I følge Nye (2009) har ikke liberale demokratier gått til krig mot andre liberale demokratier, men demokratier har på den andre siden kjempet mot autoritære stater i mange situasjoner.

Analysen på *internasjonalt system-nivå (III)* handler om å studere dynamikken mellom suverene stater i det internasjonale systemet. Konflikter som leder til krig oppstår dersom et system med suverene stater mangler lover som regulerer atferden mellom dem, og der stater opptrer med egeninteresse og egennytte. Det internasjonale systemet består av suverene stater, og politikken blant disse statene er ikke regulert av en suveren makt. Systemet er i seg selv anarkisk (Waltz 2001), og i et anarkisk system er suverene aktører opptatt av egne, individuelle interesser (Knutsen 2016). For å oppnå et godt resultat må en stat kunne stole på andre stater, og kunne konsentrere seg om sine egne organisasjoner uten press utenfra (Waltz 2001).

Mangelen av regulering av politikk mellom stater er hovedgrunnen til konflikt og krig (Knutsen 2016).

1.3. Metode

Jeg har valgt å forske på vekst og fall i Russland, og med dette utgangspunktet har jeg videre valgt en kvalitativ forskningsmetode for å belyse problemstillingen min. Russland er utgangspunktet for forskningen, og det blir derfor gjort en casestudie av Russland i vekst og fall. En casestudie tar for seg hendelser rundt en eller flere saker, hvor man gjør dypdykk i sammenhenger rundt den utvalgte casen. Slike studier åpner for nøysomme undersøkelser av de utvalgte sakene, og samfunnsvitenskapelige forskere velger gjerne case med utgangspunkt i noen interessante faktorer ved dem (Moses og Knutsen 2012). For mitt vedkommende er de militære utgiftene til Russland en interessant faktor for forskningen, hvor det søkes etter sammenhenger mellom disse utgiftene, og utgifter til konsum og andre investeringer i Russland, som kan forklare hvorfor den russiske økonomien er overstrukket og i forfall.

Et smalt utvalg av case, slik som i denne studien, gir dybdeinformasjon om den spesifikke casen, men det er ikke sikkert den får fram det hele bildet. Dette er alltid en utfordring for samfunnsvitenskapen, som ofte kritiseres fra et naturalistisk perspektiv for å stride med prinsippet om tilfeldig utvalg og for å ha et for snevert syn (Moses og Knutsen 2012). Jeg mener denne studien er viktig, selv om at den tar utgangspunkt i en smal case. Russland kan i dag regnes som en stormakt, og landets militære aktiviteter de seneste årene har stor betydning for den globale verdensorden og for maktbalansen mellom Russland og Vesten. Kunnskap om Russlands politiske system og atferd overfor andre stater er viktig av flere grunner. Russland er en militær stormakt, som omstrukturerer, moderniserer og rustet opp militæret. Samtidig sliter landet med store demografiske utfordringer med en befolkning i nedgang, svekket helse og lav levealder, og med et samfunn og en økonomi i forfall. Det er derfor viktig å forske på den økonomiske balansen i landet, som i lys av Kennedys (1988) argument avhenger av likevekt mellom *sikkerhet (i)*, *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*. Det er utgangspunktet for denne casestudien.

Valg av metode er avhengig av temaet som skal forskes på, og hvordan problemstillingen er formulert og framstilt. Problemstillingen min – *Er Russland i vekst eller fall?* – er et empirisk spørsmål, som krever et dypdykk i observasjoner av Russland i både vekst og fall. Man kan i følge Moses og Knutsen (2012) velge mellom to framgangsmåter for en casestudie. En didaktisk casestudie tar sikte på å forklare hvordan noe skjer, mens en generaliserende

casestudie tar sikte på å forklare hvorfor noe skjer. Begge søker å forklare hovedstrømningene i den bestemte casen, og forstå beslutningsprosessene rundt den. Utgangspunktet for denne studien er en generaliserende casestudie, som søker å finne ut hvorfor Russland er i fall, og for å bekrefte teorien om at landet er i fall.

Det å forske på Russland i vekst eller fall gir en del empiriske utfordringer i forhold til innsamling av kilder og data. I dette arbeidet har det vært utfordrende å finne primærkilder og primære data, som stammer fra russiske myndigheter. Man kan anta at myndighetene er tilbakeholden og at de både underrapporterer og overrapporterer i forhold til deler av informasjonen som er tilgjengelig om landet. Spesielt knyttet til utgifter til *sikkerhet (i)*, *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*, og at utgifter til en del prestisjeprogram som Putinismestyrkende propaganda og biopolitikk ikke kan direkte tallfestes, men tolkes som en del av utgiftene til *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*, siden de handler om utvikling og helse.

De empiriske datagrunnlagene mine om Russlands BNP, militære utgifter og militære kapabiliteter er bygget på tall fra *The World Factbook* (2016), *Stockholm International Peace Research Institute*, SIPRI (2016), *Global Firepower*, GFP (2016) og Kristensen og Norris (2015). Datagrunnlaget om endringene i oljepris er bygget på tall fra Macro Trend LLC (2016) og Nasdaq (2016), og grunnlagene om landets utgifter til helse og utdanning er bygget på tall fra The World Bank (2015a; b; c). Datagrunnlaget om korrupsjon i Russland er bygget på tall som Dawisha (2014a) anvender i boken *Putin's Kleptocracy*. Mitt empiriske datagrunnlag stammer derfor i hovedsak fra sekundære kilder og dokumenter. Dette kan ses på som en svakhet ved denne forskningen, men kvalitative casestudier er i følge Moses og Knutsen (2012) generelt sett utsatt for svakheter. Jeg mener at de sekundære kildene jeg bruker er så troverdige at de kan gi et relevant bilde av faktorene rundt casen, og at de bidrar til å bekrefte teorien om Russland i fall. Tolkningene og analysene av empirien er jeg ene og alene om, og eventuelle feil i masteroppgaven er jeg alene ansvarlig for.

For å svare på problemstillingen har jeg også studert dokumenter som telegrammer, bøker, artikler, rapporter, offisielle dokumenter og nyhetsartikler i vid forstand. Dokumentanalysene som er gjort i denne masteroppgaven er knyttet til innholdet i det gitte dokumentet, og verdien av innholdet i forhold til problemstillingen. Kvaliteten på dokumentet er gitt i forhold til problemstillingen, og på hvilken måte dokumentet kan tilføre kunnskap for å svare på denne (Duedahl og Jacobsen 2010).

Problemstillingen min åpner for en kombinasjon av casestudie og dokumentanalyse, fordi studiet av vekst eller fall i Russland generelt sett er en interessant studie, og fordi endringen i disse perspektivene skjer raskt. Bare etter 2014 har situasjonen i Russland og i den

globale verdensorden endret seg drastisk og raskt, med økonomiske sanksjoner og økt militær aktivitet. Kombinasjonen av substansiell forskning og observasjoner av øyeblikkelige endringer er interessante for studien, og styrker utgangspunktet for å svare på problemstillingen. En dokumentanalyse krever i følge Duedahl og Jacobsen (2010) påpasselighet fra forskeren, og tolkningene av dokumentene jeg har brukt i denne masteroppgaven er jeg fullt og helt ansvarlig for.

DEL II Analyse

*Who rules East Europe commands the Heartland.
Who rules the Heartland commands the World Island.
Who rules the World Island commands the World.*

- Sir Halford John Mackinder (1919) -

2. Russland – Samfunn og stat – statsnivå (II)

Russisk innenrikspolitikkk preges av frykten for intern uro etter den arabiske våren, og etter demonstrasjonene i 2011-2012. Demonstrasjonene viste at Russland var i politisk omveltning. Kreml oppfatter også i dag dette som en trussel mot det politiske systemet. Putin og den politiske eliten frykter nye demonstrasjoner og opprør mot systemet. Frykten ble forsterket etter demonstrasjonene i Ukraina som tvang Janukovitsj til å gå av i 2014. Dette har ført til at myndighetene har strammet grepet om det russiske sivilsamfunnet, og at de tar flere virkemidler i bruk for å slå ned på opposisjonelle aksjoner. Russland har fått en strengere lovgivning, med bredere sikkerhetsfullmakter. Mediene er underlagt strengere kontroll, og ytringsfriheten er i praksis sterkt begrenset. Lovgivningen begrenser utenlandske aktører i å investere i russiske medier, og til å gi økonomisk støtte til russiske organisasjoner. Alle russiske internetselskaper er underlagt myndighetenes kontroll, og i 2012 ble det innført offentlig svartelisting av nettsteder og nettsider. Dette har ført til at flere tusen nettsider i dag er sperret av russiske myndigheter, og at nettmediene i dag er under like sterkt kontroll som kringkastningsmediene radio og tv. Russiske myndigheter har sikret seg en omfattende verktøykasse til å undertrykke den interne opposisjonen i landet. Dagens situasjon i Russland tyder på at myndighetene kommer til å skjerpe den interne kontrollen ytterligere, og at den fortsatt kommer til å være høyt prioritert i tiden framover (Etterretningstjenesten 2016).

Russisk utenrikspolitikkk handler om å øke styrken og prestisjen i den intensiverte militærindustrien, med utviklingen av de væpnede styrkene og de ulike våpengrenene. Offisielle militærparader blir satt opp for å imponere befolkningen og konkurrerende statsmakter. Russiske myndigheter gjør mye for å skyve på de offisielle grensene for politisk makt, spesielt knyttet til anliggender i nabostater og i områder med spesielt strategisk nytteverdi. Russland vil offisielt delta i internasjonale organisasjoner, hvor myndighetene ser mulighetene til å utvide maktgrunnlaget sitt og hemme makten til andre aktører. Kreml vil ikke nøle med å svikte FN, og russiske myndigheter har ingen abstrakte forpliktelser til FNs idealer. Russland har et taktisk og pragmatisk forhold til FN (Kennan 1946), som er noe endret i nyere tid, hvor russiske myndigheter mer kynisk bruker FN-systemet til å fremme egne interesser kamuflert som Folkerettens advokat. Russisk utenrikspolitikkk vil være rettet mot å svekke makten og innflytelsen til avanserte vestlige stater, og skape et vakuum til fordel for russisk posisjonering og innflytelse.

2.1. Russland – makt og forfall

Det russiske systemet har klart å vedlikeholde seg selv gjennom flere århundrer, og var i følge Shevtsova (2012) på sin høyde under Stalin, da Russland klarte å etablere seg i kjernen av omkringende land og satellittstatene som utgjorde periferien i systemet og yttergrensene i Warszawapakten. Dette systemet ble et geopolitisk og normativt alternativ til det liberale Vesten. De grunnleggende prinsippene i dette systemet er personifisert makt, som opererer mellom personlig makt og eiendom, og jakten på global innflytelse. Etter Sovjetunionens fall ble det russiske systemet introdusert for markedsmekanismene, og den russiske eliten begynte å overføre statlige eiendeler til privat eierskap. Dette skapte en illusjon om forandring, som ga inntrykk av endring og skille fra sovjettiden. Privatiseringen av statlige eiendeler styrket den tradisjonelle sammenhengen mellom makt og eiendom i det russiske systemet, denne gangen på en mer sivilisert og markedsorientert måte. Den russiske eliten integrerte seg raskt i Vesten, og ga seg selv vestlig levestandard.

I følge Fukuyama (2014a) er det flere grunner til at politiske systemer mislykkes i å tilpasse seg endringer, og han trekker fram to viktige grunner. Den første handler om det kognitive, som sier at mennesker følger institusjonelle lover irrasjonelt. Alle mennesker skaper og bruker delte mentale modeller over hvordan verden fungerer, og holder seg til disse overbevisningene til tross for motstridende bevis. Denne atferden kjenner vi igjen fra Marxistiske institusjoner og i dagens ny-klassiske økonomier. Den andre handler om rollene til elitene eller sentrale politiske aktører i et politisk system. Politiske systemer utvikler seg når nye sosiale grupper vokser fram og utfordrer den eksisterende likevekten. Dersom det skjer en vellykket utvikling av systemet vil reglene endre seg, og aktører som tidligere var på utsiden kommer på innsiden av systemet. Nye aktører utvikler eierskap til systemet, og vil derfor handle for å forsvare dette. Gjennom de to første periodene som president har Putin sørget for at dette systemet er lukket for innflytelse utenfra. Den politiske eliten i Russland har isolert systemet, slik at det ikke lar seg påvirke eller forandre av nye krefter, og ikke lar seg påvirke av opposisjonen eller opinionen.

Dagens russiske system har likhetstrekk med andre autoritative og totalitære regimer, men skiller seg fra disse på to spesifikke områder. Det første er militariseringen av det offentlige livet og det konstante behovet for å være mobilisert for krig. Det andre er stormaktsambisjonene, understøttet av kjernefysiske kapabiliteter, som et retorisk virkemiddel for å vedlikeholde det personifiserte styresettet i landet (Shevtsova 2012). Militariseringen og mobiliseringen i Russland, har vært svært kostnadsstyngende for landet over lang tid, og i lys av Kennedys (1988) argument har landets bruk på *sikkerhet (i)* belastet statsbudsjettet med over

10 prosent de siste årene, og med over 13 prosent i 2015. I *Tabell 1* og *Diagram 1* i kapittel 1, ser vi et Russland som svekkes økonomisk, og endringene i utviklingen av BNP er dramatiske. Den russiske økonomi er i fall, men myndighetene begrenser ikke bruken av økonomiske ressurser til militære formål, men de øker heller denne belastningen. Moderniseringsprogrammene til Russland har vært svært kostbare, og har inkludert både nybygging og restaurering og oppgradering av aldrende materiell. Russiske myndigheter har langt på vei erkjent den økonomiske nedgangen, og har lagt flere trinn av prosessen på is. Allikevel presser Russland økonomien hardt, med å fortsette gjennomføringen av deler av modernisering, øke aktiviteten for suverenitetshevdelse, og ikke minst gjennom sine engasjement i konfliktene i Ukraina og Syria. Disse skal jeg komme nærmere inn på i kapittel 3, nedenfor.

Et økende beslag på økonomiske ressurser til *sikkerhet (i)* går ut over bevilgninger til *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*, og det er lite som tyder på at Russland kommer til å bruke mindre på militære formål i framtiden. Selv med den negative endringen som har vært i russisk økonomi, er det lite som tyder på at Putin vil begrense satsingen på sikkerhet. De senere årene har den økte satsingen på militær modernisering fått konsekvenser for investeringer i blant annet helsesektoren og i utdanningssektoren, som vist i *Diagram 3* og *Diagram 4* nedenfor. En videre analyse av forhold knyttet til helse og utdanning, kan tyde på at investeringene i disse sektorene i tillegg er gjort for å styrke Putins nettverk og maktposisjon i landet, framfor bedret helsetjeneste og utdanningssektor. Investeringene i utdanningssektoren er de senere årene blitt knyttet opp mot etableringen av et nytt historiepensum i skolen, som framelsker den ekspanderende og stormaktfokuserte delen av russisk historie. Disse investeringen har langt på vei hatt fokus på et pensum som formidler den personifiserte maktstrukturen og da spesielt Putins fortrefelighet som leder, som én i rekken av store russiske ledere som Peter den store, Catherine den store og Stalin. Denne satsingen har lagt beslag på store deler av investeringene i utdanning, som i tillegg til en svakere satsing på statsbudsjettet har rammet den russiske utdanningssektoren. Jeg kommer nærmere inn på dette i delkapittel 2.1.3. nedenfor.

Vi kan anta at satsingen på *sikkerhet (i)* og det militære vil øke i tiden som kommer, siden Russland har engasjert seg i to pågående konflikter. Konfliktene i Ukraina og Syria kan bli langvarige, og Russlands interesser i disse landene er så viktige for landets sikkerhet og prestisje, at det er lite trolig at de kommer til å trekke seg ut av noen av disse før forholdene er stabile nok for Russland. Militærmakt er blitt et nyttig verktøy for Russland i kampen om innflytelse i de tidligere Sovjetstatene. Vi kan anta at Russland vil være villig til å bruke militærmakt for å sikre sine interesser i disse områdene, også i framtiden, selv om at dette kan bidra til å ta knekken på russisk økonomi. En del av prestisjen er å holde NATOs og USAs

innflytelse borte fra denne regionen, og for å etablere en ny maktbalanse med Russland i førersetet, og med kontroll over periferien. Russlands grep over Ukraina kan ses i sammenheng med Vestens forsøk på innflytelse i landet gjennom avtaler med NATO og EU, og handler om at den russiske eliten ikke aksepterer at Vestens innflytelse skal destabilisere samfunn med lovlig valgte ledere, og velte regimer i regionen med tidligere Sovjetstater.

Kennan (1946) mener at det russiske politiske systemet bygger på dogmer som beskriver verden utenfor som ond, fiendtlig og truende, og at de politiske lederne rettfærdiggjør sin instinktive frykt for verden utenfor Russland gjennom dette. Den lange rekken av grusomme og uøkonomiske russiske ledere har nådeløst tvunget landet til stadig nye høyder av militærmakt. Dette for å garantere den eksterne sikkerheten for Russlands internt svake regimer. Kennan mener at andre aktører ikke må undervurdere dogmenes kraft i det russiske politiske systemet. For russiske ledere er økning av militærmakt og politimakt naturlige og instinktive drifter, og de fungerer som en måte å isolere befolkningen fra verden utenfor.

I følge Shevtsova (2012) bruker også det politiske systemet i Russland andre mekanismer for å holde seg gående, og for å møte interessene til eliten og interessene til de som støtter den. Pragmatiske løsninger som håndterer omstendighetene til enhver tid er viktigere enn en grunnleggende og prinsipiell ideologi. Putin leder dette systemet i dag, og garanterer stabilitet med en taktikk som kombinerer gulrot og kjepp. Den paternalistiske politikken har som mål å bruke gulroten til å kjøpe lojalitet, ved å la elitens oppnådde standard vedlikeholde seg selv, og bruke kjeppen til å tvinge og skremme opinionen til å unngå offentlige opprør mot autoritetene. Taktikkene er forsøk på å forlenge livet til et system som har overlevd seg selv. Systemet forblir uforandret til tross for modifiseringer og gjentatte forsøk på å tilpasse seg nye forhold. Systemet er til for å tjene interessene til det statlige økende byråkratiet, og de gruppene av næringsfolk som er tilsluttet den russiske eliten, og fortsetter å undertrykke samfunnet og individene slik som systemet har gjort tidligere i historien. Putins tilnærminger er kun et nytt tiltak for å holde pusten i et døende system. Den russiske befolkningen forventes å være stille og ikke blande seg, og som en premie skal myndighetene sørge for at de får stabilitet, høyere levestandard og en viss grad av personlig frihet.

I følge Mankoff (2012) er Russlands innenriks- og utenrikspolitikk målrettet, og statens forsvars- og sikkerhetspolitikk er både målrettet og tydelig. I lys av Kennedys (1988) argument er det liten tvil om at landets *sikkerhet (i)* har høyest prioritering i dag, og at det i nærmeste framtid også vil være slik. Den militære satsingen til Russland får store konsekvenser for landets *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*. I de følgende avsnittene under presentere jeg en analyse av Russlands innenriks- og utenrikspolitikk på statsnivå.

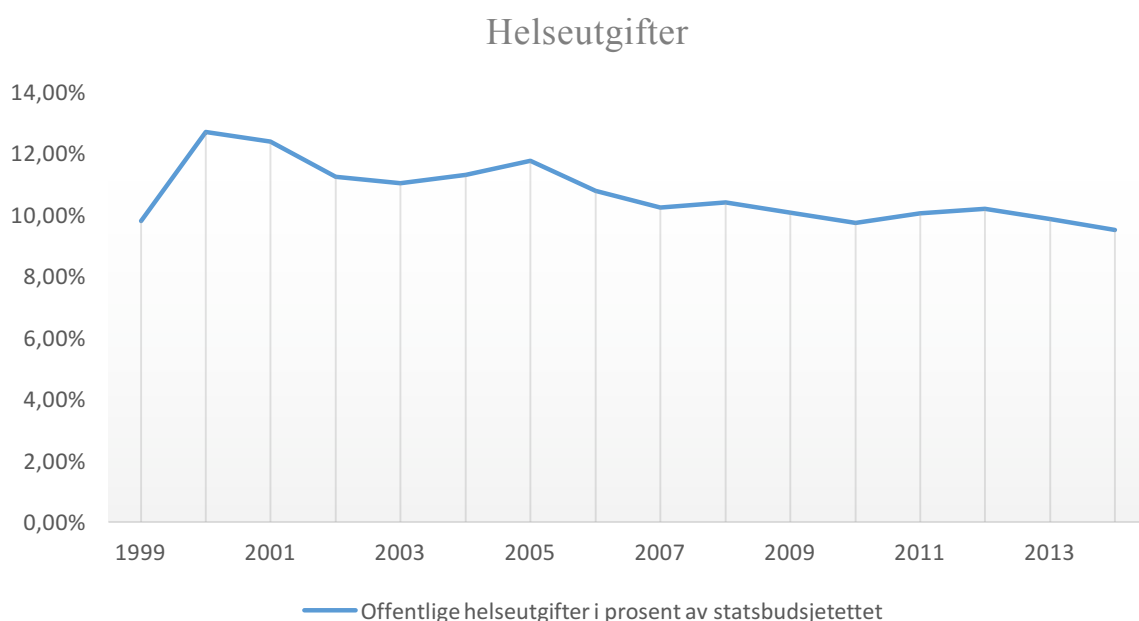
2.1.1. Russisk innenrikspolitik – intern uro og økonomisk nedgang

Det personifiserte og maktsentraliserte lederskapet i Russland er under sterkt press, til tross for Putins sterke tall på meningsmålingen og for den begrensede oppslutningen til opposisjonen. De økte mulighetene for sosial misnøye og protester endrer seg i takt med den vanskelige økonomiske situasjonen i landet, og myndighetene settes stadig under sterkere press. Det er dårlige utsikter til økonomisk bedring, og viljen til politisk reform er svært lav. Befolkningen merker konsekvensene av den økonomiske nedgangen, og protestvirksomhetene i Russland har økt i 2015. Dette skaper problemer for myndigheten opp mot Dumavalget i 2016 og opp mot presidentvalget i 2018 (Etterretningstjenesten 2016).

Den russiske økonomien er avhengig av oljeinntektene, og svekkes av nedgangen i oljeprisen. Etter prisfallet i 2014 har Russlands BNP gått ned med rundt 4 prosent, og det har ført til store svingninger og en kraftig nedgang i kursen på rubler. Rubelens verdi har også falt kraftig i forhold til andre lands valutaer. Det er blitt mer krevende å planlegge økonomien, og det har ført til en kraftig økning i prisene på importerte varer (Etterretningstjenesten 2015). USA, Canada, Japan, New Zealand, Australia, EU, Sveits, Island og Norge har innført sanksjoner som er ment å ramme russisk økonomi. Det er innført restriksjoner på eksport av teknologivarer, til blant annet offshorevirksomhet, og russiske bankers tilgang til lån i Vesten er sterkt begrenset. Russland har svart med forbud mot import av mat fra disse landene (Blakkisrud og Gjerde 2015). Matvarer som Russland har importert fra EU og Tyrkia må i dag importeres fra andre land, både på grunn av sanksjonene etter annekasjonen i Krim og på grunn av Russlands egne restriktive tiltak. Russland er også blitt mer avhengig av å importere andre ferdigvarer fra andre land, og sammen rammer dette russisk økonomi så sterkt at inflasjonen øker uten at man ser hvordan man skal kunne snu denne trenden (Etterretningstjenesten 2015). Sanksjonene og motsanksjonene er ikke årsaker alene til at russisk økonomi er i forfall. Etterdønningene etter finanskrisen i 2008 rammet Russland spesielt hardt, og etter 2010 har vekstraten i BNP avtatt gradvis. Den økonomiske situasjonen i Russland ble sterkt forverret i 2014 da kombinasjonen av sanksjoner og oljeprisfall slo til for alvor. Russisk økonomi vil ikke lenger være i vekst på grunn av høye oljepriser, og sammen med inflasjon vil den økonomien få en større nedgang i framtiden enn den i 2015 (Blakkisrud og Gjerde (2015). Etter flere år med velstandsøkning og styrket kjøpekraft, steg antallet fattige russere kraftig fra vinteren 2014-2015. Befolkningens kjøpekraft falt kraftig i 2015, og de økonomiske utfordringene landet står ovenfor ser ut til å bevege seg i en negativ og selvforsterkende nedadgående spiral. Denne utviklingen forventes å fortsette i årene som kommer (Etterretningstjenesten 2016).

Den økonomiske nedgangen får store konsekvenser for de russiske statsfinansene. Regjeringen har tidligere gjort kraftige nedskjæringer, med et mål om å styre statsbudsjettet mot et underskudd på 3 prosent i 2016. Dette underskuddet skal dekkes av landets oppsparte midler, siden Russland har dårlige betingelser i det internasjonale kapitalmarkedet, og for at landet ikke ønsker å ta opp mer gjeld. Dette skal være mulig siden den svekkede rubelen kompenseres litt for prisfallet på olje, og fordi Russland i utgangspunktet har lav statsgjeld (Etterretningstjenesten 2016).

Diagram 3. Utviklingen av offentlige helseutgifter i Russland i perioden 1999 til og med 2014. Prosent av statsbudsjettet.

Kilde:

The World Bank (2015b)

Tilgjengelig på: <http://beta.data.worldbank.org/?indicators=SH.XPD.PUBL.GX.ZS&locations=RU&view=chart>

Diagram 3, viser de offentlige utgiftene til helse gjennom statsbudsjettet i Russland fra 1999 til og med 2014, og helse faller inn under *konsum (ii)* i Kennedys (1988) argument. Tallene The World Bank opererer med er komplette i tidsrommet som dette diagrammet viser. Det er en negativ utvikling i offentlige helseutgifter fra 2005 og fram til og med 2014. Putin har lovet økte tilskudd under en medisinsk konferanse i 2011, med mål om å heve forventet levealder i Russland til rundt 74 år i 2020, øke befolkningen, forbedre tilgangen til reseptbelagte medisiner, heve kvaliteten i den medisinske arbeidsstokken¹⁷. I 2012 bevilget russiske myndigheter 9,49

¹⁷ Medisinsk personell som er ansatt ved institusjoner i Moskva og St. Petersburg tjener langt bedre enn de som er ansatt i distriktene. Lønningen i Moskva er mer enn 3 ganger høyere enn i distriktene, noe

prosent av statsbudsjettet til helse, noe som er det laveste tilskuddet i dette tidsrommet. Det utgjør ca. 3,5 prosent av BNP. Det offentliges andel av helseutgiftene var på 61 prosent, som er langt lavere enn gjennomsnittet på 72 prosent i OECD-landene (Clark 2013; OECD 2014)¹⁸. I følge Clark (2013) er det opprettet og åpnet 33 nye helseinstitusjoner, og 957 eldre institusjoner er blitt renoverte. Det er kjøpt inn medisinsk utstyr¹⁹, og over 143.000 enheter er blitt fordelt mellom institusjonene. Under konferansen i 2011 sa Putin at russiske myndigheter hadde brukt 16 milliarder dollar på satsingen, og at det i de kommende to årene var 82 milliarder til til dette formålet. I følge Clark (2013) har det manglet opplæring og oppfølging på det nye utstyret, hvor mange står ubrukt rundt om på institusjonene. Disse investeringen har i følge henne ikke bidratt til en bedret helsesektor eller helsesituasjon i Russland, men heller vært en gullgrube for de som har produsert og levert det medisinske utstyret.

De siste årene har russiske myndigheter prioritert pensjoner, forsvar og sikkerhet høyst, og det forventes at Russland vil fortsette å prioritere finansieringene av militæret i årene som kommer. Landet har store ambisjoner for forsvarssektoren, og det vil få konsekvenser for befolkningen, som må belage seg på ytterligere nedskjæringer. Forsvarsutgiftene i statsbudsjettet 2015 var de høyeste på over 20 år, og utgjorde 5,4 prosent av BNP. Den økonomiske situasjonen i landet har ført til at regjeringen har moderert seg i forhold til de opprinnelige planene for forsvaret, men bevilgningene til forsvaret i 2015 var allikevel 9 prosent høyere enn det i 2014. Forsvarsbudsjettet 2016 har redusere forsvarsutgiftene for første gang siden 2000, men forsvarsministeriet hevder at anskaffelsesprogrammene ikke skal rammes av reduksjonen, og at beløpene sette av til finansieringer. I internasjonal sammenheng er denne økonomiske satsingen på militærrelaterte formål særdeles høy, og med dagens økonomi kan det bli krevende for Russland å fullfinansiere det ambisiøse våpenprogrammet for perioden 2011-2020. Russiske myndigheter har varslet at arbeidet med våpenprogrammet for perioden 2016-2025 er utsatt på grunn av de makroøkonomiske framtidsutsiktene (Etterretningstjenesten 2016).

Den demografiske utviklingen i Russland er negativ, og befolkningen vil krympe i årene som kommer. Den arbeidsføre delen av arbeidsstokken vil minke etter hvert som etterkrigs-

som gjør det uattraktivt å arbeide i regionene. Lønningsforskjellene gjør det vanskelig å få kvalifisert personell til institusjonene utenfor de største byene i Russland (Clark 2013)

¹⁸ Sammen lignet med OECD-land har Russland høy dødelighet og kortere forventet levealder. I 2012 kunne man forvente en levealder på 70,2 år, som er 10 år lavere enn gjennomsnittet i OECD-land. Det er også lavere enn i land med likt inntektst grunnlag, som Tyrkia, Mexico og Chile. Siden 2004 har forventet levealder i Russland sunket, spesielt blant menn. En viktig dødsårsak i Russland er følgeskader av røyking, men overvekt er blitt en helserisiko og dødsårsak i Russland de seneste årene

¹⁹ Den russiske psykiateren, Igor Boyev, som er ansatt ved et sykehus i byen Bryansk, sier at sykehuset hans har fått en ny CT-skanner, men at manglende oppfølging på utstyret har gjort at det ikke er tatt i bruk. Clark hevder at dette er mer en regel enn et unntak (Clark 2013).

kullene går av med pensjon og dør, siden kullene fra 1900-tallet er så små at de ikke kan fylle gapet etter dem. På kort sikt vil den lave andelen arbeidsføre være med å minke arbeidsledigheten i landet i en periode med svak økonomisk utvikling, men på lang sikt vil manglende tilgang til arbeidskraft bremse den økonomiske utviklingen. Dette kan tvinge fram ytterligere kutt i pensjonsutbetalingene, og kan føre til at landet må sette opp pensjonsalderen, dersom produktiviteten ikke øker kraftig (Etterretningstjenesten 2016).

Utviklingen i russisk økonomi har gitt myndighetene svært store utfordringer, men den manglende viljen til å reformere vil forlenge og forverre den økonomiske krisen, og tvinge fram økonomiske prioriteringer mellom ulike samfunnssektorer og formål. Russland vil fortsette å prioritere forsvar og sikkerhet på bekostning av sosiale goder som pensjon, helse og utdanning. Dette vil øke risikoen for politiske protester og demonstrasjoner mot myndighetene, og kan føre til en styrket politisk opposisjon opp mot Dumavalget i 2016 og presidentvalget i 2018. Den vanskelige økonomiske situasjonen, og den hurtige forverringen, har ført til økt sosial uro og usikkerhet rundt den politiske utviklingen. Disse spenningene i det russiske samfunnet kan raskt utvikle seg til politisk ustabilitet i tiden som kommer. For myndighetene er denne situasjonen svært krevende, spesielt siden den politiske ledelsen har forsikret befolkningen at økonomien vil ta seg opp i løpet av 2016. En befolkning som allerede har begynt å merke konsekvensene av den økonomiske nedgangen. Dersom oljeprisene ikke øker betraktelig over dagens nivå, vil utfordringene med å finansiere egen budsjett fra 2017 og framover bli svært krevende for den russiske staten. Sammen med en økende protestvirksomhet i Russland det siste året, vil dette skape en spesielt vanskelig situasjon for myndighetene desto nærmere valgene i 2016 og 2018 vi kommer. Uten oppgang i oljeprisene vil en fornyet vekts i russisk økonomi kreve dyptpløyende reformer. Det forventes ikke at det maktsentraliserte lederskapet i Russland skal iverksette slike reformer, til tross for det stadig økende presset. De stadig økende økonomiske utfordringene forventes derfor å øke i tiden som kommer (Etterretningstjenesten 2016).

2.1.2. Russisk utenrikspolitikk – Trusler og stormaktsambisjoner

Russlands militære evne har blitt betydelig forsterket det siste tiåret. Målet med reformene har vært å øke den militære anvendeligheten, understøttet av Russlands stormaktsambisjoner. Landet har satset på evnen til å kontrollere luftrom og verdensrommet, og til å styrke sine kapabiliteter med langtrekkende konvensjonelle presisjonsvåpen. Russland som militærmakt har langt på vei lyktes med det pågående moderniseringsprogrammet, og Putin og den politiske elitens prioritering av forsvaret vil sikre at denne moderniseringen videreføres. Russland har prioritert de omfattende investeringene i materiell, og flere av de nye kapasitetene er allerede

operative. Sammen med diplomatiske og økonomiske virkemidler, informasjons- og teknologi-baserte metoder, har Russlands utvikling klart å begrense Norges og de alliertes handlingsrom i Norskehavet, Østersjøen, Nord-Atlanteren og Svartehavet (Etterretningstjenesten 2016). Moderniseringen har forbedret de russiske væpnede styrkene. Forsvarsbudsjettet har økt gradvis over en periode på flere år, og har ført til økt aktivitet, nye investeringsplaner og en høyere profil. De hyppige øvelsene, og de økte manøvreringene gir en tydelig indikasjon på at Russland nå er bedre egnet til å delta i og initiere mer komplekse luft- og vannoperasjoner enn for noen få år siden. Russisk militæraktivitet i Arktis har bidratt til å forstyrre bildet av dynamikken i regionen, og utfordrer sikkerhetspolitikken til de andre landene i Arktis. Den økte aktiviteten åpner for tanker om væpnede konflikter, og skaper en ny oppfatning av Russlands motiver i arktisk politikk, som et uttrykk for landets aggressive plan i regionen (Zysk 2011).

Slik jeg forstår Kennedys (1988) argument er det et sterkt misforhold mellom Russlands militære modernisering og aktivitet og landets ressursgrunnlag. I *Diagram 1* ovenfor kan vi se at Russlands BNP har hatt en svak utvikling siden 2011, og at denne falt allerede i 2013, året før annekasjonen i Krim, og de massive sanksjonene fra Vesten overfor Russland. Etter 2013 har landets BNP falt, og i 2015 var landets BNP på det svakeste siden 2009. Den gangen snudde riktignok den økonomiske utviklingen i Russland, og resulterte i en kort vekstperiode. Nå ser det heller ut som om at den russiske økonomien er i fall, og med lave oljepriser ser det ikke ut som om at denne trenden skal snu igjen med det første. Russland har til tross for dette latt være å minke tilskuddene til *sikkerhet (i)*, men har heller økt denne belastningen på økonomien etter nedgangen i 2013. De militære utgiftene utgjorde i 2015 hele 13,7 prosent av statsbudsjettet, og Russland har årlig, de siste ti årene, brukt over 10 prosent av statsbudsjettet på militære utgifter, med unntak av 2007 og 2008. Til sammenligning bevilget Norge 3,1 prosent til militære utgifter i 2015 og USA 9,2 (SIPRI 2016). Den kraftige nedgangen i Russlands BNP tyder på at russisk økonomi er under sterkt press, og det er lite som tyder på at utviklingen kommer til å snu og at russisk økonomi kommer til å vokse i årene som kommer. Den økende belastningen av militære utgifter har forstrukket russisk økonomi over flere år, og belastningen på landets statsbudsjett mangler bærekraft. Russisk økonomi er helt avhengig av høye oljepriser for å kunne balansere *sikkerhet (i)* med *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*, og når oljeprisene blir lave mister den russiske økonomien bærekraften. I Norge og i USA har man begrenset de militære utgiftene de siste årene som et resultat av den svekkede oljeprisen, men i Russland har man heller valgt å øke de militære utgiftene de siste årene. Denne forstrekkelsen i russisk økonomi får store konsekvenser for landets *konsum (ii)*, og kan resultere i økt misnøye i den russiske befolkningen, som stadig opplever økonomiske innstramminger, økende

arbeidsledighet, økende fattigdom og eskalerende demografiske utfordringer. Forstrekkelsen får også konsekvenser for landets *investeringer (iii)*, som vil svekke utviklingen i det russiske samfunnet, og få konsekvenser for både utdanningssektoren og industrien. Dersom du får en svekket industri i Russland som følge av forstrekkelsen vil landet bli ytterligere avhengig av import av landbruksvarer og forbruksvarer, i tillegg til at det kan få ytterligere konsekvenser for deler av industrien som inngår i den militære moderniseringen. I tillegg bidrar sanksjonene fra Vesten til å svekke den russiske økonomien. Vi ser allerede tendensene til overstrekk i den russiske økonomien, men det er ingenting som tyder på at Putin har lagt stormaksambisjonen til side for å kompensere for dette. Det økende trusselbildet i Nordområdene bærer tydelige tegn på en stadig mer aggressiv linje fra Russland, som også viser vilje til å bruke militærmakt i konflikt og krig.

Moderniseringen av den russiske militærmakten handler om å revitalisere og modernisere militæret og forsvarsindustrien. Putin antyder en investering i våpenprogrammet fram mot 2020 på rundt 4000 milliarder kroner. Til tross for en lavere økonomisk vekst i Russland, var det etter planen tenkt en økning på 306 milliarder kroner til forsvarsbudsjettet til 2015. En økning som har belastet landets statsbudsjett kraftig, og som mangler bærekraft i lys av den økonomiske nedgangen Russland har opplevd siden 2013. Utviklingen og produksjonen av materiell som missiler, kampfly, helikoptre og ubåter er allerede i gang, og et av satsingsområdene er langtrekkende kryssermissiler, som på sikt kan få ytterligere konsekvenser for det globale trusselbildet i framtiden. I dag er det kun USA og Kina som bevilger mer penger i antall dollar enn Russland til militære utgifter (Etterretningstjenesten 2014), mens vi i Norge over tid bevilger relativt lite gjennom forsvarsbudsjettet (Toje 2014). Russlands belastning på den totale økonomien er allikevel langt høyere enn både USA, Kina og Norge.

Russland fortsetter å reformere sine væpnede styrker, og bygger opp under statusen som en ledende russisk stormakt, med fokus på luftforsvar og ubåtoperasjoner. Nordområdene, med Kola og Barentshavet, beholder sin høye status for Russlands militære strategi. Området er base for russiske ubåter med kjernefysiske våpen, og ubåtene opererer i og ut fra dette området. Dette kommer ikke til å endre seg i framtiden (Etterretningstjenesten 2014), og vi kan forvente oss en styrking av denne flåten når Russland får bygget sine nye høyteknologiske ubåter (Zysk 2011). I årene som kommer vil Nordområdenes militærstrategiske betydning øke kraftig framfor å avta (Etterretningstjenesten 2014).

Den russiske militærmakten har skaffet seg økt kontroll over Norges nærområder. Den styrkede militære infrastrukturen over flere år i Arktis viser Russlands ambisjoner og evne til kontroll i området. Større tilstedeværelse og en økt og mer strategisk øvingsvirksomhet er med

på å øke evnen til kontroll og nektelse i Norges nærområder. Siden 2008 har Russland gjennomført årlige militærøvelser på høsten i ulike deler av landet, og disse storøvelsene ruller og foregår ved jevne mellomrom i Norges nærområder. Russland har brukt øvelsene for å styrke seg selv defensivt, men er også blitt brukt som bakgrunn for en mer offensiv og aggressiv retorikk. Nordområdene brukes til å trene og teste langtreckende våpensystemer, blant annet systemer som kan bære kjernefysiske stridshoder og som kan brukes av bombefly og ubåter. Den totale militære aktiviteten er på et høyt nivå, og den brukes til å sende politiske budskap til omverden. Russlands strategiske interesse er å drive global avskrekking, og dette er hovedoppgavet til de væpnede styrkene på Kolahalvøya. Russland har prioritert den militære utviklingen langs Nordøstpassasjen. Kolahalvøya og Arktis har grunnleggende betydning for hvordan Russland viser sin makt til omverden. De strategiske bombeflyene har de siste årene gjennomført lange tokt fra polområdet i nord til Middelhavet i sør. Disse flyvningene er gjort av strategiske bombefly, og er en del av øvelsene. Flyvningen brukes også til å kommunisere militærmakt til omverden (Etterretningstjenesten 2016).

Fra Russlands side har den offensive strategien i Nordområdene vært nødvendig som en følge av det som oppfattes som en styrking av NATOs og Vestens offensive politikk i områdene. I flere år har Russland vært opptatt av å framstå som en ansvarlig aktør i Arktis, med fokus på havretten. Som en konsekvens av lave energipriser og en synkende internasjonal interesse for Arktis, samt vestlige sanksjoner og restriksjoner, har russiske myndigheter valgt en mer trusselorientert tilnærming til Arktis. Denne tilnærmingen kan føre til at forholdet mellom Russland og Vesten fortsatt vil være kjølig i tiden framover (Etterretningstjenesten 2016).

Russlands strategiske tenkning og forsvarspolitikken bygger på forholdene i Nordområdene og Arktis. Russland har en sterk militær tilstedeværelse i regionen, og er militært operativ på sjøen, i lufta og på land. Russland har mange interesser i regionen, med en lang kystlinje til Arktis. Regionen har økonomisk betydning for Russland, og utforsker Arktis som landets nye hovedområde for utvinning av mineraler, olje og gass. I tillegg defineres regionen som det viktigste området for kjernefysisk avskrekking. Russland vurderer sikkerheten i området, og dersom det skulle bli isfritt hele eller deler av året, vil Russland ta sterkt lederskap her. Dette vil utfordre oppfatningen av trusselen fra Russland på flere områder, og vil få konsekvenser for den regionale sikkerheten. Russlands politikk i Nordområdene vil påvirke de andre landene som grenser til Arktis sterkt i framtiden (Zysk 2011).

Interessen for regionen øker i takt med ismeltingen, og aktører utenfor ønsker innpass i Arktis, men det kan ikke påstås at det pågår et mellomstatlig kappløp om ressursene i regionen.

Rettighetene til disse ressursene er avklart gjennom folkeretten. Russland er i dag den ledende arktiske stormakten, og har som mål å forbli den viktigste premissleverandøren for utviklingen i regionen. Russland har interesse av å styrke Arktisk Råd og havretten, men er mest motivert av å ivareta egne nasjonale interesser. Issmeltingen skaper behov for en styrket nasjonal kontroll fra alle landene i regionen, og parallelt øker regionens militære betydning. Det er et økende behov for overordnet styring og koordinering av den russiske Arktispolitikken. Russland utarbeider et detaljert føderalt program som skal implementere ulike strategidokumenter for regionen. Issmeltingen fører til nye behov for å overvåke og kontrollere tidligere utilgjengelige farvann fra russisk side. Den økte tilstedeværelsen viser at Russland tar regionen i bruk, og at de er en rettmessig eier og forvalter av de store områdene i nord (Etterretningstjenesten 2014).

Russiske myndigheter ønsker å bygge ut og tilrettelegge for bruk av Nordøstpassasjen. All planlagt trafikk over den nordlige sjørute skal, etter vedtatt lov i 2013, ha tillatelse fra russiske myndigheter før de får nyttiggjøre seg av ruten. Grensevakten på Frans Josefs land ble modernisert i 2006, og Russland har utvidet sin tilstedeværelse i området. Etter planen skal det også innen 2020 bygges fire nye grensevaktfartøy, som skal patruljere de russiske arktiske farvannene. Russland utvider sin militære tilstedeværelse i sin del av Arktis, for å styrke kontrollen og sikkerheten langs Nordøstpassasjen. Dette vurderes også som en realisering av intensjonene om at Arktis skal benyttes til både sivile og militære formål (Etterretningstjenesten 2014). Russiske myndigheter har ambisiøse planer for utviklingen av kommersielle interesser i regionen, og det er viktig for de andre landene med interesser og grenser i Arktis å forstå Russlands tilnærming til sikkerhet (Zysk 2011). Toje (2014) mener denne tilnærmingen vil endre form i årene som kommer, på bakgrunn av Putins budskap i hans tale til Valdai-konferansen i 2014.

Russlands innflytelse i Arktis er økende og svært viktig, og i årene som kommer vil landet være den mest synlig staten i regionen. Sikkerheten i Arktis vil være avhengig av et overbyggende internasjonalt rammeverk for regionen, som inkluderer Russlands forhold til USA og NATO. Her er det viktig å intensivere dialogene for å skape gjennomsiktighet i den videre utviklingen i regionen. Samarbeidet og dialogene er avhengige av, og bundet til ulike strategier om avskrekking, fra alle aktørene med interesser i Arktis (Zysk 2011). Hvor vellykket dette dialogarbeidet blir, er avhengig av effektene av sanksjonene rettet mot Russland etter annekasjonen i Krim, de militære aksjonene i Øst-Ukraina og i Syria. Dette vil få konsekvenser for samarbeidet i NATO-Russia Council, NRC (Søreide 2014b).

I følge Zysk (2011) er ikke risikoen for militære konflikter og konfrontasjoner i Arktis så sannsynlig som det framstilles i media og blant noen eksperter og akademikere. Russlands aktiviteter er regulerte, selv om tilstedeværelsen oppfattes mer truende enn før. Russland vil fortsette å signalisere militære kapabiliteter og beredskap til å forsvare sine interesser med varierte midler. Likevel kan vi forvente at Russland vil fortsette å kommunisere et budskap om statens vilje til å adlyde internasjonal lov, og arbeide for sikkerhet gjennom internasjonale institusjoner. I følge Aase (2014) kommer dette budskapet fra russiske myndigheter fram gjennom intervjuet med Lavrov, i sin kritikk av Vesten, og gjennom Putins tale til Valdai-konferansen i Sotsji (Toje 2014).

Russland legger ned betydelig innsats for å sikre kontroll over egne områder, og landets strategi hviler på to pilarer; *internasjonalt samarbeid* og *styrket nasjonal kontroll*. På sikt vil vi se en økende sivil, paramilitær og militær tilstedeværelse i regionen, også fra norsk side. Mye tyder på raske endringer og skifte av fokus i den russiske strategien, med mindre samarbeid og mer nasjonal kontroll fra Russlands side. Dette kan bidra til en enda mer spent situasjon i Nordområdene, og dette er utgangspunktet for NATOs økte årvåkenhet i forhold til endringer i forholdet mellom Russland og Vesten (Stoltenberg 2015).

Russiske flystyrker gjennomfører rutinemessige treninger i Norges nærområder. Tjenesten sier ikke noe i sine vurderinger om krenkelsene av norsk luftrom, men i følge Zysk kan vi forstå at denne aktiviteten har vært stor siden 2007, og at den er økende, også for andre land i Europa (Zysk 2011). Etter Russlands anneksjon i Krim og landets engasjement i krigen i Syria har disse spenningen økt betraktelig. Retorikken til norske myndigheter har i følge Nilssen (2015) endret seg fram til 2016, fra å handle om samarbeid og brobygging mellom Russland og Norge, til å handle om fiendebilder og behov for økt militær tilstedeværelse og suverenitetshevdelse. I tillegg har man igjen børstet støvet av begrepet *kald krig* (Kjølberg 2016), og gjort det til en del av dagens analyse av forholdet mellom Russland, NATO og Vesten.

Russland ønsker å være en maktbalanserende faktor i internasjonal politikk, og ser på seg selv som en særdeles viktig aktør i en multipolar verden, hvor stater bruker intervensjoner og militærmakt for å nå strategiske mål. Dette er viktig for Russland, som ønsker å posisjonere seg slik at de ikke lenger kan overses når viktige geopolitiske beslutninger skal tas. Beslutninger som kan få konsekvenser for landets sikkerhet og maktstruktur. Sammenveldet for uavhengige stater (SUS/CIS) er den viktigste utenrikspolitiske prioriteringen til Russland, med fokus på tettere integrasjon og økonomisk samarbeid. Russland styrker sitt militære samarbeid med land i Sentral-Asia, og samarbeidet med Kina er ytterligere styrket. Begge disse landene framhever

ikke-intervensjon og statenes suverenitet. Dette gjør landene til naturlige partnere i, knyttet spesielt til saker i sammenheng med energi og sikkerhet. Russlands forhold til Vesten preges av oppfatningen om at Vesten blander seg inn i lands indre forhold uten juridisk hold i FN og Folkeretten. Denne oppfatningen deler russerne med Kina (Etterretningstjenesten 2014).

Russlands trusselforståelse omfatter muligheten for konflikt i nord. Kina, som stormakt i vekst, kan få en effekt på Norges rolle i Nordområdene. Ikke gjennom militære trusler, men som land med innpass og interesser i regionen. Spill-over-effekten av konflikter, slik som de i Øst-Ukraina og Syria, har realistiske effekter på forholdet mellom Russland og Norge, hvor det militære samarbeidet nå er lagt på is. Dette er et bevis på at nær og fjern, ute og hjemme flyter over i hverandre. Det er med forhold som dette at Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) driver nasjonale operasjoner på daglig basis gjennom Kystvakten, Grensevakten og de maritime overvåkningsflyene, MPA, *P-3 Orion*. NATOs stående enhet i nordområdene, Quick Reaction Alert (QRA), er også viktig å ha i disse sammenhengene (Lunde 2014). Endringene i konfliktbildet, og den økte spenningen mellom Russland og Vesten vil kreve økt årvåkenhet fra Norges side i tiden som kommer, og for å henge med på den teknologisk utviklingen Russland har gjennomført med ubåtene sin, bør Norge gjøre som andre land i NATO, og investere i nye maritime overvåkningsfly av typen *P-8 Poseidon*. De økte spenningene bidrar til et økt trusselbilde for Norge, som en del av Vesten og NATO. Et kjøligere forhold mellom Russland og NATO bidrar nødvendigvis til et kjøligere forhold mellom Russland og Norge.

I lys av Kennedys (1988) argument vil ikke den militære spenningen bli raskt borte, selv om Russlands satsing på *sikkerhet (i)* og militær modernisering har forstrukket den russiske økonomien totalt sett. Russlands militære modernisering slår nå ut i full blomst, og vi er blitt tilskuere til de nye kapasitetene til det russiske militærregimet. Etterslepet i tid mellom militære investeringer og økonomisk fall, som Kennedy åpner for, kan vare i flere år. Satsingen på de russiske militære kapabilitetene vil opprettholdes og styrkes operativt, til tross for at økonomien fortsatt svekkes og forfaller.

2.1.3. Putinismedyrkende propaganda

Etter Sovjetunionens fall, og under Jeltsins første år som president, manglet i følge Linán (2001) Russland den samlende strømmen av sosial solidaritet og patriotisme som skal til for å skape en egen nasjonal identitet. I Russland betydde endring økonomisk kaos, fattigdom, tap av internasjonal status og innflytelse, og skyldfølelse etter kommunistisk undertrykkelse og moralsk og politisk kaos. Putin beskrev Russlands fall som den største geopolitiske katastrofen på 1900-tallet, og har hele tiden etter fallet hatt som mål å reise den russiske befolknings stolthet

over å være russere igjen, og oppdatere den russiske identiteten. Putin har i følge Gjerde (2015) gitt ros til både Gorbatsjov og Jeltsin for å ha fjernet et system som befolkningen ikke holdt ut, og at det russiske folket frigjorde landet fra et ideologisk og økonomisk blindspor. Putin har valgt en samlende diskurs gjennom propaganda, med fokus på nasjonalisme, patriotisme, imperialisme og respekt for autoriteter. Putin ønsker å skape en nasjonal identitet og stolthet, og bruker særegenhetene ved den russiske utviklingen gjennom historien som kjernen i dette arbeidet. Dette blir sett på som et ideologisk prosjekt, hvor Putins mål er å skape en universell ideologi som er i takt med tiden og den moderne informasjonsteknologien. Jeltsins svake lederskap står sentralt i legitimeringen av Putins diskurs. Rollen Putin selv spiller i utviklingen av landet er helt sentral i tilnærmingen til landets historie, og han inkluderer seg selv i tradisjonen med gode russiske ledere. Myten er nødvendig for at Putins skal kunne vise storheten i sine egne prestasjoner i løpet av de to førte presidentperiodene, og for å inkludere seg selv i den russiske historien og tradisjonen, hvor de beste trekkene ved Sovjetunionen ikke er gått tapt. Det er nødvendig for Putin å skape en oppfatning om at han fullfører de gode gjerningene til sine forfedre. De nye historiebøkene i russiske skoler behandler Stalin og Stalinismen som en av Putins forfedre, sammen med Peter den Store og Catherine den Første, og setter Putin selv inn i rekken av disse betydningsfulle statslederne. Disse lederne beskrives som effektive statsoverhoder, som har gjennomført positive reformer til tross for tap av menneskeliv, rettigheter og friheter. Bøkene beskriver Putin som en av disse, og at han har gjort en triumferende entré i russisk historie. Denne tradisjonen motsier bildet som dagens russiske befolkning har av historien, men Putin ønsker å formidle bildet av seg selv som garantisten for russiske tradisjoner, og at dette skal inkluderes og bli en del av historien om russiske ledere og tradisjoner. Den russiske journalisten Afanasiev beskriver dette som galskapen og ignoransen i det suverene demokratiet i dagens Russland.

Russland har sterke våpen på hånden og anlegg for selektiv undertrykkelse og muligheter til å manipulere opinionen gjennom full kontroll av massemediene (Shevtsova 2015). Linán (2010) hevder at propagandakampanjene som er orkestrert av russiske myndigheter har til hensikt å skape et bilde av Putin som en person som har lyktes med å fullføre nasjonale prosjekter. Prosjekter som har vært oversett og ignorert av russiske myndigheter gjennom historien. Slik jeg forstår Kennan (1946) er ikke dette noe nytt blant russiske ledere, som har en historisk tendens til å skape et bilde av den russiske staten i skikkelsen av seg selv.

Propagandakampanjene som er iscenesatt av russiske myndigheter har som mål å fremme en bestemt versjon av Russlands historie av politiske grunner. Denne versjonen

vektlegger det eksepsjonelle ved Russlands historiske utvikling, og er ment til å fremheve Putin, som den personen som har sørget for å fullføre nasjonale prosjekter som har vært neglisjert gjennom landets historie (Linán 2010). I følge Gjerde (2015) ønsker Kreml at historien om landet skal gi positiv nasjonalfølelse og patriotisme, og mener at dette har gjort historiefortellingen hvitvasket og bortforklarende

I løpet av den andre presidentperioden har Putin konsentrert seg om å konstruere et offentlig image av seg selv som garantisten for sikkerhet, som arkitekten bak den vertikale makten, som lovgiveren og den eneste personen som kan ende landets kaos, som har oppstått som en følge av det turbulente 1990-tallet. Visjonen er å skape en russisk befolkning som er bevisst sin misjon i verden, stolt av sin egen historie, og med et optimistisk syn på framtiden. Denne tolkningen av russisk historie er ikke bare et forsøk på å opprettholde en oppdatert nasjonal identitet, men også et forsøk på å gi Putin historisk betydning (Linán 2010).

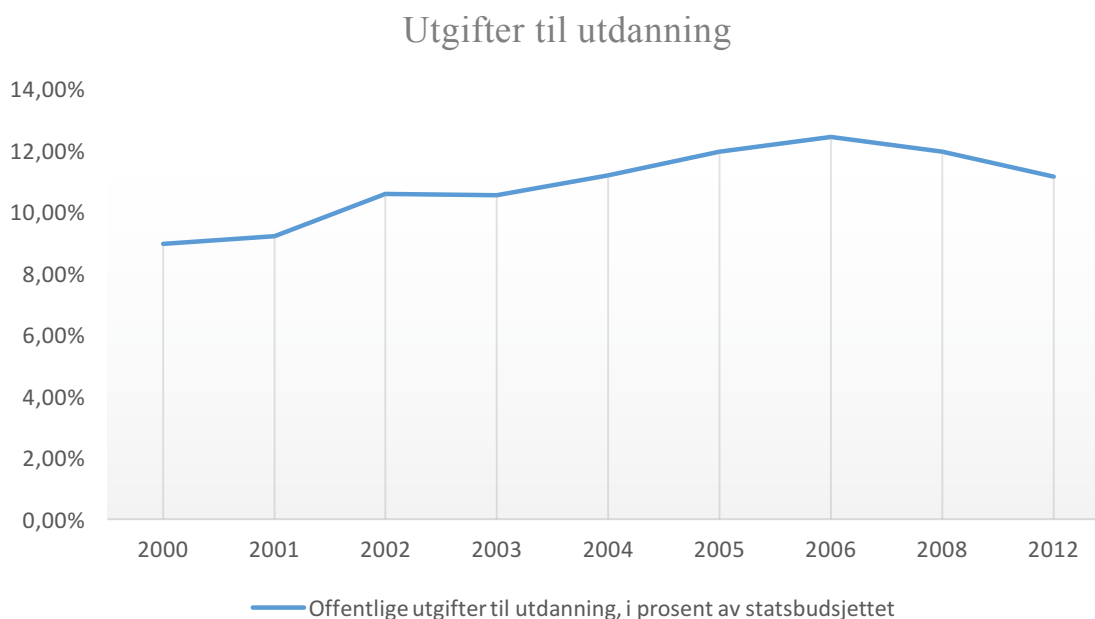
I følge Linán (2010) gjør Putin sitt ytterste for å skape et hegemonisk kultursystem, med vertikale maktstrukturer, som omorganiserer russiske medier slik at de kan pålegges å implementere informasjonspolitikken for å skape konsensus rundt presidentens maktmonolog. Systemet jobber med å forfølge og hindre uavhengige journalister i å gjøre jobbene sine, gjennom konstant innblanding i lovgivningen, og gjennom håndhevelse av lovene gjennom de føyelige domstolene. I tillegg må russiske medier formidle det aggressive og imperialistiske budskapet om at Russland er omringet av fiender, både utenfra og innenfra. Hensikten med dette systemet er at russiske myndigheter skal ha kontroll over konteksten, slik at regimet har tilgang til og kontroll over diskursen i media. Denne kontrollen er nyttig for Putins regime, som ønsker størst mulig innflytelse på befolkningens sosiale hukommelse for å skape eller pålegge konsensus. Det systemet som har kontroll over flest mulig diskursive aktører, er det systemet som har mest makt.

Lærebøker i skolene ses på som en svært verdifull kanal for politisk propaganda, og Putins regime har gjennom økte *investeringer (iii)* klart å tilpasse skolepensumet slik at det kan innprente et spesifikt syn på fortiden til Russland, hvor spesielt det historiske pensum har til hensikt å tjene politiske behov. Historiebøkene tar i følge Linán (2010) sikte på å portrettere den nye russiske nasjonale identiteten, som representeres av en identitet med røtter i tsartiden og sovjettiden, og en redefinert legitim kultur i Russland bygget på språk og stolthet og uavhengighet. Perioden med søking, redefinering av identiteten, og diskusjoner om det å være russisk har ført til oppdagelsene og fremhevelsen av historiske russiske helter, som Romanov, Peter den store og Catherine den Første. Bøkene vektlegger den kulturelle arven, tradisjonen og patriotismen, med et mål om å skape en ny hegemonisk syntese, og en ny form for kontroll

over meningene gjennom disiplin og regimets kontroll over sannheten. Den hegemoniske diskursen vektlegger også den imperialistiske storheten til Tsar-Russland og landets rolle i Eurasia, hvor Russland regnes som det eneste landet. Russland fremstilles som den eneste mulige broen mellom øst og vest, hvor to globale sivilisasjoner møtes – Europa og Asia. Russland har en svært viktig rolle i interaksjonen mellom disse. Diskursen har også løftet Stalin ut av skyggen, og vektlegger både hans person og Sovjetunionens historie. Fraværet av akademisk nøytralitet i dekkningen av den nåværende epoken i Russland er stort, og den fremstilles utelukkende positivt. Putins regime blir personifisert og beskrevet som det viktigste i landets historie. Et regime som har bragt demokrati, sivilsamfunn og markedsøkonomi til landet. Putins gode ledelse av myndighetene er udiskutabel, og presidenten tar æren for alt. Gjenvælgene av han manifesterer og sikrer kontinuitet i den politiske stabiliteten i samfunnet, og styrker den russiske statens institusjoner.

Diagram 4 nedenfor, viser de offentlige utgiftene til utdanning gjennom statsbudsjettet i Russland, og siden utdanning handler om utvikling faller det inn *under investeringer (iii)* i Kennedys (1988) argument. Tallene som The World Bank (2015c) opererer med stammer fra 2012, og går tilbake til 2000. Tallgrunnlaget er mangelfullt, siden data fra 2007 mangler, det samme gjør data fra 2009, 2010 og 2011. I tillegg finnes det ikke tall fra 2013 eller 2014 heller. Dette kan skyldes manglende innrapporteringer fra russiske myndigheter til The World Bank, noe som ikke er unikt eller nytt fra Russlands side. Landet har konsekvent under- og feilrapportert data, som kan gi innblikk i den politiske virkeligheten i landet. Diagrammet viser at Russland gradvis har begrenset utgiftene til investering i utdanning, fra 2006, og vi kan anta at disse utgiftene fortsetter å avta etter 2012. Økningen i utgiftene til utdanning, fra 2003 og fram til 2006 kan ha en sammenheng med investeringer knyttet til det nye historiepensumet i den russiske skolen, som Putin arbeidet med å realisere i den samme perioden. Observasjonen av nedgang i investeringer til utdanning er tydelig, og det er tankevekkende at russiske myndigheter ikke rapporterer inn tall for flere år. Det kan bety at russiske myndigheter ikke har villet offentliggjøre utgifter til utdanning, eller til investering i propaganda knyttet til utdanningssektoren.

Diagram 4. Utviklingen av offentlige utgifter til utdanning i Russland i perioden fra 2000 til og med 2012. Tallene fra 2007, 2009, 2010 og 2011 mangler, og er ikke innrapportert til The World Bank. Tallene for 2013 og 2014 mangler også i dette datagrunnlaget.

Kilde:

The World Bank (2015c)

Tilgjengelig på: <http://beta.data.worldbank.org/?locations=RU&topics=4>

OECD (2015) rapporterer tall fra 2012. Russiske myndigheter investerte 5.345 dollar, i 2012-verdi, på hver elev i grunnskole og videregående skole. Til sammenligning investerte USAs myndigheter 11.732 dollar per elev, og Norge 13.611 dollar per elev. Norge investerer klart mer enn de to andre landene i denne sammenhengen, og i OECD er det kun Luxembourg²⁰ som investerer mer per elev i grunnskole og videregående skole enn Norge. Russland investerte bare 8.363 dollar per student i høyere utdanning, og er det syvende dårligste landet i OECDs sammenligning. Norge investerte 20.016 dollar per student, mens USA investerte 26.562 dollar per student, over 3 ganger mer enn Russland (OECD 2015)

Forfatteren av historie, Alexander Filippov, som har skrevet lærernes håndbok til historie-undervisningen, har bekreftet at han fikk i oppdrag av Kreml å skrive denne boken. Innholdet er ment å beskrive den russiske historien, og Putin spesielt, i et glorifiserende lys, hvor det suverene demokratiet er ledet fram av Putin selv. Jeltsin fremstilles som selve bildet på statens svakhet og permanente kaos, og Putin fremstilles som den som løser problemene som tidligere regjeringer har arvet gjennom frykt for å ta beslutninger, avhengighet til oligarker, det

²⁰ Luxembourg investerer klart mest av OECD-landene i høyere utdanning, med 32.877 dollar per student, og med 20.153 dollar per elev i grunnskole og videregående skole (OECD 2015).

lovgivende kaoset og det overflødig regionale nivået. Håndboken hyller den sterke, personifiserte og sentraliserte maktstrukturen til Putin, og alle tiltak som gjøres knyttes til personen og handlingen til personen Putin. Håndboken har som mål å trene historielærere til å forstå Russlands potensial som stormakt, og som leder i en multipolar verdensorden. Historien om makt blir diktert av de med makt, og presenterer Putin som en gallionsfigur, og alt han foretar seg ikonifiseres, mens økningen i oljeprisene så vidt nevnes som en faktor i den økonomiske utviklingen på begynnelsen av 2000-tallet. Håndboken er propaganda som er rettet mot grupper som underviser historie i russiske skoler, og har som mål å gjøre lærerne til verktøy i denne formidlingen av historien. Kritikerne til denne håndboken mener at Putins rolle både innad i Russland og utad blir utelukkende positivt fremstilt. Hans rolle i å undertrykke opposisjonen, i å innskrenke friheten i landet, i å korrumpere statens maktapparat, i å bryte menneskerettigheter og i å gå til væpnede konflikter i Tsjetsjenia og i Ukraina blir på den andre siden tiet og latterliggjort.. Grunnlaget i Putins politiske filosofi er at Russland har vært, er, og kommer alltid til å være en mektig europeiske stat (Linán 2010).

Utdanningssektoren faller begrepsmessig inn i forståelsen av utvikling, som igjen kommer inn som en del av Kennedys (1988) argument knyttet til *investeringer (iii)*. Propagandakampanjene som har sørget for et nytt historiepensum i de russiske skolene kan ses på som en direkte feilinvestering. Lærere har i følge Linán (2010) vist såpass motstand til kampanjen at det i tillegg ble laget håndbøker for lærerne, for å diktere undervisningen til å formidle det nye historiepensumet, som har gjort Putin til hovedtema for propagandaen, som et bilde på godt lederskap gjennom russisk historie. Motstanden i utdanningssektoren viser tydelige tegn på distansen mellom den russiske elitens oppfatning av historiens og undervisningens betydning, og lærernes oppfatning av det samme. Lærerne er nærmere den øvrige befolkningen enn den russiske eliten, som også på andre områder har fremmedgjort seg og gjort staten utilgjengelig befolkningen. Feilinvesteringen kunne vært kanalisert på en annen måte i russisk utdanningssektor, og heller sørget for utvikling som kan snu den negative demografiske trenden i Russland, eller sørget for flere lærer og et mer rettferdig lønnsystem som kompenserer for ulikhet mellom de store byene og utkantene.

En slik satsing på propaganda, rettet mot russiske lærere og elever, vitner om en alvorlig identitetskrise i den russiske eliten. Elitens versjon av historien forsterker gamle ideer om Russlands unike status i fortiden, hvor landet skiller seg ut sammenlignet med andre stater, og hvor den historiske utviklingen går hånd i hånd med autoritære myndigheter. Alternativet til et slik system vil være kaos og et underdanig forhold til andre stater. Kjernen i propagandaen handler om at Russland blir behandlet som en fiende av Vesten, og at Russland ikke har noe

annet valg enn å forbli et imperium framfor en hvilken som helst annen europeisk demokratisk stat. Retorikken handler om at Russland har valget om å være et imperium eller å bli en koloni av Vesten. Dette er et identitetsbilde som møter motstand i intellektuelle kretser og i gruppen som skal formidle dette bildet til elever og studenter. Propagandaen kan kun ses på som en forlengelse av Putins stormaktsambisjoner, og elitens forsøk på å påvirke opinionen til å tro på dette budskapet for å opprettholde egen posisjoner. Propagandaen vil kun ha kortsiktig effekt, og i det øyeblikket den økonomiske kollapsen blir en realitet vil Putins og elitens legitimitet og historiske verdi være tapt i befolkningen.

Trenden med å glorifisere Putin og landets historie blir i følge Linán (2010) utnyttet gjennom filmindustrien også, hvor film ses på som et potensielt verktøy i utdanningen av og promoteringen av borgerlige verdier. Filmer som var rettet mot å formidle disse verdiene, som korresponderer med interessene i det russiske samfunnet, og som støtter den strategiske kursen i landets utvikling, ble finansiert gjennom øremerkede midler, under konseptet med langsiktig sosioøkonomisk utvikling i den russiske føderasjonen. Direktoratet for utviklingen av russisk film ble opprettet i 2008, med Putin som styreleder, og med mål om å tildele og administrere de øremerkede midlene til den nasjonale filmindustrien. Direktoratet har som intensjon å støtte krigs- og historiefilmer, filmer for barn og ungdom, filmatiseringer av klassiske litterære verker. I tillegg vil staten finansiere produksjoner som sprer patriotisme, militær innsats og familieverdier, samt produksjoner som viser avsky til ekstremisme og terrorisme. Det var filmskaperen Nikita Mikalkov som først ytret bekymring over det pessimistiske synet på Russland i filmindustrien, tilbake i 1998. Han er i dag en av Putins mest aktive tilhengere på kultur-scenen, og har selv vektlagt kinoarenaen som et av de viktigste våpnene i denne symbolkrigen, hvor regimet kan manifestere seg selv gjennom å fastsette fortiden og omskrive historien.

Mikalkov har konstruert et glorifiserende bilde av Russland, og av den dypt forankrede autoritarismen i russisk historie. Filmene hans formidler budskapet om at russere handler på bakgrunn av oppriktige overbevisninger, mens amerikanere kun handler ut fra økonomisk egeninteresse. Målet med filmene er å gi en forklaring på den historiske utviklingen i Russland, og bygger på autentiske historiske hendelser. Heltene i filmene projiserer Putin i det virkelige liv, og bærer budskapet om at russere fortsatt har en sterk tiltrekking mot en Tsar. Russere trenger et sterkt lederskap, og en naturlig utvikling mot et autoritært politisk rammeverk. De patriotiske filmene, som ofte har en historisk eller krigsorientert kontekst, promoterer først og fremst av Putin. Versjoner som favoriserer fortiden og som løfter fram landets storhet i politiske og militære sammenhenger, og som framstår som moralske målestokker opp mot

Vesten blir prioritert høyest. I filmenes politiske og kulturelle symbolikk fremstilles Moskva som det tredje Roma, og som den naturlige historiske arvtakeren som stormakt etter Bysants (Linán 2010).

Forholdet mellom russiske myndigheter og den russisk-ortodokse kirken er i følge Linán (2010) blitt styrket gjennom filmindustrien, og i 2008 ble det vist en russisk TV-dokumentar om Bysants fall, produsert av en religiøs, og nær venn av Putin, Archimandrite Tikhon. Dokumentaren legger skylden for fallet på Vesten, som ser på Bysants som det onde imperiet, og legger vekt på det tette forholdet mellom den spirituelle storheten til Bysants og dagens Russland, gjennom den ortodokse kirken. I dokumentaren er det Vasili II av Russland som projiserer Putin. Han var den som skapte den vertikale maktstrukturen, og som utslettet separatistbevegelsen og de opprørske guvernørene og oligarkene som prøvde å lemleste det russiske imperiet. Vasili II foretok også en utrensning av myndighetene, og konfiskerte store summer penger som disse hadde underslått og stjålet fra staten, som straff. Disse bildene av landets historie har oversvømt russiske massemedier til et punkt hvor de er blitt politisk korrekte. Innflytelsen til denne typen versjon av fortiden, iscenesatt av Putins regime, gjør det forbudt å føle noe annet enn entusiastisk beundring.

I lys av Kennedys (1988) argument kan man se på filmproduksjon som *konsum (ii)*. Film er også blitt et offer for den russiske elitens propagandakampanjer. Effekten av den politiske propagandaen som spres gjennom film og tv vil være kortsiktig, og en økning i denne typen propaganda vil over tid mette befolkningen og heller bidra til å skape ytterligere distanse mellom den politiske eliten og befolkningen. Denne typen *konsum (ii)* kan ses på som en feilinvestering, på lik linje med propagandaen gjennom utdanningssektorene. På lang sikt vil ikke denne typen tilnærming til befolkningen være effektiv.

Politisk propaganda har i følge Linán (2010) blitt en viktig del av kommunikasjonsstrategien i Russland, etter at Putin kom til makten. Han har gjort sitt ytterste for å bli sett på som den viktigste personen i Russlands arbeid med å komme seg på føttene igjen. Målet med propagandaen er å gi russerne et positivt syn på landets historie, slik at de kan føle seg stolte igjen. Propagandadiskursen beskylder de som betviler Russlands storhet for å lyve. På kort sikt har den politiske propagandaen vært politisk lønnsom, og har gitt Putin en enorm popularitet. Den høye intensiteten av politisk propaganda vil etter hvert bli utmattende for befolkningen. I følge Gjerde (2015) blir Putin anklaget for både å rehabilitere bildet av Stalin, og for å fordømme Stalin, og at dette forsøket på å skape en samlende historiefortelling for Russland kun gjenspeiler den store splittelsen i det russiske samfunnet. På lang sikt vil ikke denne

diskursen få de ønskede effektene, og når regimet og befolkningen møtes med realiteten i det russiske samfunnet vil denne strategien virke styrkende på forfallet i årene som kommer.

2.2.4. Sivilsamfunnets møte med eliten i dagens Russland

De store protestene i Moskva, og de mindre demonstrasjonene i flere russiske byer samtidig i 2011 og 2012 fikk stor oppmerksomhet i vestlige medier, og sivilbefolkningen i Russland fikk mye publisitet internasjonalt (Evans, Jr. 2012). Protestene signaliserte at Russland går inn i en turbulent tid, og at det personifiserte maktsystemet til Putin er en kilde til forfall. Ovenfra-og-ned-styret hans er blitt avvist av de mest dynamiske og utdannede i befolkningen, noe protestene var tydelige signaler på (Shevtsova 2012).

Offentlige protester var blitt mer vanlige i Russland innen 2010. De protestene med mest oppslutning i befolkningen dreide seg hovedsakelig om saker som var viktige i russernes hverdagsliv, mens de som dreide seg om grunnleggende demokratiske prinsipper ble møtt med likegyldighet. Befolkningen benytter oftere retten til å klage gjennom institusjoner opprettet av staten selv, slik som Ombudsmannen og Kommisjonæren for menneskerettigheter i Russland. Saker det blir meldt inn flest klager på er rettet mot rettssystemet, det andre største dreier seg om sosiale rettigheter, som pensjon, kommunale tjenester, medisinsk behandling og utdanning. Det tredje største handler om økonomiske rettigheter, som arbeidskontrakter, lønnsutbetaling, likelønn og eiendomsrett. Under 3% av klagene handlet om politiske rettigheter, som pressefrihet, ytringsfrihet, organisasjonsfrihet (Evans, Jr. 2012).

Protestene som fant sted i Russland gjennom flere år, etter 2005, viste at det var mulig å legge en mer omfattende taktikk som kunne engasjere en større del av befolkningen gjennom demonstrasjoner. Dette ledet fram til de store og velorganiserte protestene i 2011 og 2012. I Sovjetunionen åpnet president Gorbatsjovs radikale reformer opp for større deltakelse, og flere uformelle organisasjoner oppstod i perioden 1986 til 1991. Den kraftige nedgangen i russisk økonomi på 1990-tallet tvang størstedelen av befolkningen til å kjempe for tilværelsen, og sivilbefolkningen i Russland var svært svekket på begynnelsen av 2000-tallet (Evans, Jr. 2012). Protestene i 2011 og 2012 signaliserte at sivilbefolkningen i Russland var blitt født på ny. Hendelsene viste at det politiske systemet protestene var rettet mot ikke kunne vare evig. Protestene mot valgfusk, ga klare signaler om Putins svekkede legitimitet blant de mest dynamiske og utdannede i Russland, og at disse ønsket et nytt lederskap, uten Putin (Shevtsova 2012).

Måtene Putin og hans politiske elite reagerte på protestene viste at de er villige til å kjempe med alle midler for å beholde makten sin. De er ikke villige til å vurdere frie valg, for

det vil true deres tilgang til makten, eller løse opp det politiske systemet. Kreml garanterte Putins seier i presidentvalget 2012 gjennom massivt valgfusk. De russiske myndighetene forstår at alle forsøk på å løsne grepene om makten og åpne opp for konkurranse, vil gi den politiske opposisjonen til Putin tilgang til mediene og opinionen, og at det vil undergrave den regjerende eliten monopol på makt. Logikken i Putins personaliserte styre er at han ikke kan miste kontrollen over Kreml frivillig. Dette vil gjøre at han og den regjerende eliten i det politiske systemet mister tilgang til deres eiendeler, og at de må stå til regnskap for hendelser som krigen i Tsjetsjenia og flyttingen av makt gjennom kontrollerte valg både i 2004-05, 2007-08 og til slutt i 2011-12 (Shevtsova 2012).

Den regjerende eliten bruker flere midler i forsøkene på å manipulere sivilbefolkningen, men taktikken med gulrot og kjepp er blitt mindre effektiv etter hvert. De viker ikke for å bruke metoder som kan provosere fram konflikter eller spenninger i samfunnet. Myndighetene har korrumpert den yngre befolkningen i Russland, og klarte å skape seksjoner i samfunnet som resulterte i at velgere fra provinsene satte seg opp mot velgere fra de store byene, i et "Russland mot Moskva" liknende spill. De provoserte fram vekst i nasjonalisme, med troen på at de fortsatt var i stand til å manipulere den nasjonalistiske bevegelsen, selv om at de var klare over de destruktive konsekvensene dette kunne få. Putins regime gjør desperate forsøk på å vedlikeholde dagens situasjon, men undergraver stabiliteten i landet ved å provosere fram spenninger i samfunnet (Shevtsova (2012)).

De misfornøyde i Putins egne rekker er enda ikke klare til å gi slipp på han. Myndighetene utgjør ikke en enhetlig gruppe. De representerer ulike interesser og synspunkter, og det eksisterer gruppekonflikter innad i den regjerende eliten. Så lenge Putin klarer å tilfredsstille flesteparten i denne eliten vil han fremdeles være lederskikkelsen deres. Innad i denne gruppen er det noen som har realisert at systemet er i forfall, og at det ikke kan vare evig. Noen av de liberale i denne gruppen, Alexei Kudrin og Anatoly Chubais, har demonstrert sin støtte til protestbevegelsene og tok del i protestene mot valgfusk. Misnøyen hos noen fraksjoner i det politiske systemet, dreier seg om spillets regler. Disse ønsker å motivere Putin til å endre maktbalansen i systemet fra å være toppstyrt, og til å kvitte seg med de mest kontroversielle typene i den politiske eliten, og til å initiere økonomiske reformer. Dette er systemliberalernes ønsker, samtidig som de beholder plassen sin i Putins krets (Shevtsova 2012).

Forsøk på å reformere Russland og samtidig beholde det personifiserte styresettet er dømt til å mislykkes, i følge Shevtsova (2012). Dette systemet gjør det umulig å etablere pluralisme og rettsstat. I dag smuldrer grupper av tilhengere opp, og myndighetene prøver å holde på maktene ved hjelp av alle midler, vel vitende om at de ikke er i stand til å gjennomføre

reformer, og at dette undergraver deres kontroll over samfunnet. Selv om at noen tror på forandring ovenfra, legges det ikke vekt på lover og regler, men på den spesifikke lederens drivkraft for forandring. Det kan tenkes at den politiske eliten kan gjøre forsøk på å styrte Putin for å beholde makten sin, men de vil ikke komme til å forandre den vertikalt hierarkiske maktstrukturen i systemet.

Putin kan ikke ta en middelvei, og han vil ikke klare å opprettholde stabilitet nå som regimets legitimitet gradvis svekkes i befolkningen, spesielt i de store byene. Dersom han iverksetter reformer vil det også svekke hans vertikale maktstruktur. Det politiske systemets tilpasningsevne er i ferd med å bli utslitt. Systemet klarer ikke lengre å garantere russerne personlig sikkerhet eller økt økonomisk vekst. Dette systemet fungerer kun som en garantist for de veletablerte interessegruppene, på bekostning av sivilbefolkningens verdighet og samfunnets interesser (Shevtsova 2012). Dette systemet er ikke i stand til å garantere interessegruppenes tilfredsstillelse lengre, slik som situasjonen er i dagens Russland. Forfallet, og flere gjentatte forsøk på å oppdatere *status quo*, uten å endre på lederstrukturen og ende systemets personifiserte maktstruktur vil kun forlenge systemets dødsdans. Det politiske systemet er derfor truet med kollaps, slik som da Sovjetunionen falt i 1991.

3. Russland på verdensscenen - internasjonalt system-nivå (III)

Russland viser en økende vilje til å benytte militærmakt som et utenrikspolitisk virkemiddel i internasjonal operasjoner. De militære operasjonene i utlandet viser landets økte militære evne, og er et uttrykk for den økte militære aktiviteten og landets politiske selvtilliten. Operasjonene har gitt Russland muligheten til å prøve ut nyutviklet militært utstyr, og har fått muligheten til å vise fram egne våpenteknologi til andre interessenter. For Russland er det de langtrekkende presisjonsvåpnene som er viktigst i tenkningen om framtidige militære konflikter. De ubåt-utskutte kryssermissilene har vært brukt under den russiske militæroperasjonen i Syria i 2015 og 2016, både fra sjøen og fra lufta. Den brede mediedekningen av missilbruken har vært positiv for russisk innenriks- og utenrikspolitikk, og har skapt større interesse for den russiske våpenindustrien. Fra Russlands side har landets resolute og handlekraftige atferd virket avskrekkende på andre statlige aktører. I et stadig skiftende geopolitisk landskap har Russland vært tydelige på sine strategiske og utenrikspolitiske ambisjoner, og landet har skaffet seg et langt større handlingsrom. I følge etterretningstjenesten (2016) har konfliktsituasjonen i Ukraina og Syria gitt Russlands militærmakt en betydelig erfaring, og landet har hele tiden hatt en pragmatisk tilnærming til konfliktene. Dette tilsier at terskelen for å bruke militærmakt i framtiden er blitt mye lavere, noe som forsterker trusselbildet for Norge og de allierte.

Kremls nevrotiske syn på internasjonale hendelser springer i følge Kennan (1946) ut fra russernes tradisjonelle og instinktive oppfatning av usikkerhet, med opprinnelse i erfaringer som fredfulle russiske jordbrukssamfunn har opplevd i møter med voldsomme nomadiske folkeslag. I tillegg har Russland utviklet en frykt for mer kompetente, mektige og organiserte samfunn, som et resultat av møtene med et økonomisk avansert Vesten. Frykten for Vesten handler mer om usikkerheten hos russiske ledere fremfor hos den russiske befolkningen. Lederne har, i møtene med Vesten, i større eller mindre grad oppfattet av deres eget lederskap har vært arkaisk – foreldet, og bygget på et psykologisk sårbart og kunstig grunnlag. Dette gjør at det russiske politiske systemet ikke tåler sammenligningen med vestlige politiske systemer. Av disse grunnene har russiske ledere alltid fryktet for inntrenging fra utlandet, og for kontakten mellom den vestlige verden og deres egen. Frykten for hva som vil skje dersom russerne lærer sannheten om verden utenfor, eller hvis utlendinger lærer sannheten om Russlands indre anliggender, gjør at det russiske politiske systemet aldri slår seg på lag med eller inngår kompromisser med andre sterke statsmakter. Russiske ledere ønsker heller å øke egen sikkerhet gjennom en tålmodig og dødelig kamp for total ødeleggelse av rivaliserende makter.

I følge Tayler (2016) står vi overfor en situasjon i dag, hvor Russland er blitt en vanskelig aktør. Dagens spenninger i verden går lenger tilbake i tid enn uenighetene knyttet til Ukrainas kurs mot EU og Vesten og til de ulike perspektivene på hvordan den Islamske Stat skal rammes i Syria. Kjernen i konflikten ligger like mye hos Vesten som det gjør hos Kreml. I russernes øyne leses USAs utenrikspolitikk siden 1990-tallet som en kurs mot globalt hegemoni, manifestert gjennom en nådeløs ekspansjon av NATO mot øst. I følge Tayler var Kennan arkitekten bak USAs oppdemningspolitikk under den kalde krigen. Kennan (1987) advarte mot utvidelsen av NATO inn i tidligere medlemsland i Warszawapakten. Han mente at utvidelsen kunne provosere fram en ny kald krig, som kunne ende i en varm, og som kunne gjøre slutt på innsatsen med å få til et virksomt demokrati i Russland.

I de følgende to delkapitlene, 3.1. og 3.2., skal jeg drøfte Russlands engasjement i konflikten i Ukraina og i krigen i Syria. Disse konfliktene gjør store beslag på Russlands militære kapabiliteter og strategiske personell, og vil være svært kostbare for Russland dersom konfliktene drøyer ut i tid. I lys av Kennedys (1988) argument legger disse engasjementene store beslag på Russlands satsing på *sikkerhet (i)*, og hvis vi forstår Kennedy (1988) rett vil disse konfliktene kunne gjøre store utslag og ramme landets satsing på *konsum (ii)* og *investeringer (iii)* sterkt.

3.1. Russland – anneksjon og konflikten i Ukraina

Russlands militære intervensjon i Ukraina²¹ startet med okkupasjonen av Krim 27. februar 2014. Fem dager tidligere falt den ukrainske presidenten Viktor Janukovitsj. Da hadde Janukovitsj i november 2013 nektet å undertegne en samarbeidsavtale med EU (Tayler 2016). I følge Færseth (2014) innebar avtalen gradvis innføring av frihandel, nedbygging av tollmurer, oppheving av visumplikt, økonomiske reformer og tilpassing til europeiske standarder for gjennomsiktighet i rettssystemet og administrasjonen. Janukovitsj undertegnet heller en kontroversiell avtale med Russland om en hjelpepakke på 15 milliarder dollar. Det var ventet at Putin skulle reagere etter avsettelsen av Janukovitsj, for at ikke Ukraina skulle slippe ut av innflytelsessfæren til Russland. Putin hadde tidligere uttalt bekymring for Russlands innflytelse over den strategiske militærhavnen i Svartehavet, som staten hadde leid tilgang til av Ukraina siden 1997, dersom den skulle falle i NATOs hender (Tayler 2016). En pro-russisk militsgruppe

²¹ Russland er omringet av noen av de verst ledede landene i verden. Ukraina kjemper med å reformere seg selv, og det korrupte og økonomisk inkompetente statssystemet gjør Ukraina til en svak motstander for Russland. USA og EU tildeler landet store summer, men Ukrainas oligarker raner den dårlig styrte staten, slik at landet ikke engang er i stand til å betale for energien det har behov for (Mead 2015).

av opprørere i russiske uniformer tok kontroll over ukrainske lufthavner (Standish 2016), med støtte fra Russland, etter det russiske myndigheter anså som et statskupp. Den 1. mars vedtok det russiske parlamentet, Dumaen, at russiske tropper skulle sendes inn i Ukrainas territorium, og den 18. mars var annekasjonen i Krim fullført (Standish 2016). I Putins (2014) øyne har Russland tatt tilbake Krim, som de regner som sitt rettmessige territorium. Argumentet har vært at Krim urettmessig ble tildelt ukrainsk jurisdiksjon i 1954 av Sovjetunionens leder Krustsjov²², og at målet med annekasjonen var å ta tilbake russisk territorium og for å sikre den russiske majoriteten i Krim. Etter annekasjonen har Russland økt de militære utgiftene og støtten til de militære separatistgruppene i Øst-Ukraina. I tillegg har Russland styrket den militære tilstedeværelsen i Kaliningrad, og lagt planer for en russisk lufthavn i Hviterussland (De Luce 2016).

Den russiske eliten i Moskva brukte statskontrollerte mediekkanaler og aktivistgrupper i Ukraina over lengre tid, for å skape friksjon og økt konfliktnivå i landet, for å rettferdiggjøre økt russisk innblanding i statens interne anliggender. Opprinnelsen til denne vektleggingen av kontroll av informasjon begynte i det kaotiske kjølvannet av farge-revolusjonene i tidligere Sovjetstater, som rose-revolusjonen i Georgia i 2003, oransje-revolusjonen i Ukraina i 2004 og tulipan-revolusjonen i Kirgisistan i 2005. Disse hendelsene ble ansett av Kreml for å være iscenesatt av amerikanske Ngo-er og overdrevet av medieselskaper i USA på befaling av USAs myndigheter (Standish 2016).

Konflikten med Ukraina har i følge Trenin (2014) likhetstrekk med krigen mellom Russland og Georgia i 2008. Denne krigen bremsset NATOs økende utvidelse østover, og satte en stopper for Georgias medlemskap i militæralliansen, og utsatte Ukrainas utsikter til medlemskap. Siden 1990-tallet har NATO utvidet østover, og innlemmet flere tidligere Sovjetstater og land fra Warszawapakten. EU har også, siden 2009, gjennom partnerskapsprogrammet søkt å knytte Ukraina og fem andre tidligere Sovjetstater økonomisk og politisk nærmere unionen. Programmet var ment å danne en komfortsone for unionens grense østover, og forsterke statenes orienteringer mot Vesten. Dette sammenfalt med NATOs utvidelser østover, og har utfordret det russiske regimets syn på de tidligere Sovjetstatene. Både Brüssel og Moskva har sett på Ukraina som mulig samarbeidspartner for sitt økonomiske prosjekt, og Russland har forsøkt å få Ukraina og andre tidligere Sovjetstater til å søke seg mot samarbeid i Den Eurasiske unionen, uten hell. Både EU og Russland har forsøkt å påvirke Ukrainas valg av

²² Nikita Krustsjov var Sovjetunionens leder fra 1953 til 1964, og var fra Kalinovka, som ligger i Ukraina.

retning, og har betraktet statens valg som et nullsumspill. Trenin argumenter for at Russland har gått framover i konflikten i Ukraina for å sikre sin egne interesser, og at Vesten har sett på handlingene som aggressive og revisjonistiske. Han mener den pågående konflikten vil bli langvarig, og at den vil påvirke forhold langt utenfor Europa også. Etter annekasjonen i Krim har russiske styrker gjennomført store militærøvelser i Arktis, hvor alle nabostatene til Russland er NATO-medlemmer. Dette har skapt en nordlig flanke i konfrontasjonen med Vesten. Dette kan føre til at det arktiske samarbeidet bryter helt sammen på sikt, etter at Canada og USA, spesielt, fordømte og sanksjonerte Russland kraftig. Den russiske militariseringen av området er blitt ytterligere styrket etter konflikten i Ukraina, og Moskva argumenterer for sine rettmessige krav på å utvide landets økonomiske sone i Arktis.

I følge Mearsheimer (2014) har den tredelte politiske linjen som Vesten har ført overfor Ukraina. NATO-utvidelse, samtidig EU-tilknytning og promotering av demokrati med støtte fra Vesten til pro-demokratiske bevegelser i Ukraina som oransje-revolusjonen i 2004, hellet bensin på bålet klar til påtenning. Den vestlige oppfatningen er at den russiske aggresjonen er skyld i konflikten i Ukraina, men Mearsheimer er av den oppfatning at USA og de allierte i Europa er ansvarlige for denne konflikten. NATO-utvidelsen, som russiske myndigheter har motsatt seg siden 1990-tallet er en av røttene til denne konflikten. Russiske myndigheter har vært tydelige i sin motstand mot utvidelsen, og har vært klare i retorikken når de har uttalt at de ikke kommer til å stå å se på at Ukraina forsvinner ut av Russlands interessesfære og blir en vestlig bastion i deres nærområde. Putin ser på Ukraina som en strategisk viktig nabo, og for han var kuppet som fjernet den demokratiske valgte, og pro-russiske lederen, Janukovitsj, det siste strået. I følge Nilssen (2015) har avsettelsen av Janukovitsj blitt sett på som positivt for byggingen av demokratiet i Ukraina, og i tråd med vestens syn på spillereglene i internasjonal politikk. Det ukrainske regimet ble ansett som korrupt og autoritært, av vestlige ledere. Russland anså avsettelsen som et statskupp, siden parlamentet hadde vedtatt avsettelsen uten grunnlovsfestet flertall, men heller som en reaksjon på de voldelige sammenstøtene mellom sikkerhetsstyrkene og demonstranter i Kiev i februar 2014. Russland delte ikke Vestens syn på det ukrainske regimet. I Putins øyne hadde Vesten en finger med i spillet, og beveget seg inn i Russlands bakhage og truet statens strategiske hovedinteresse. Putin responderte på trusselen med å annektere Krim, som han fryktet skulle bli en havn for NATOs marine. Destabiliseringen av Ukraina handler om at ukrainske myndigheter skal gi opp sine forsøk på å tilslutte seg Vesten. I følge Mearsheimer (2014) viser denne konflikten at realpolitikk i aller høyeste grad er relevant, og at stater som ignorerer dette perspektivet vil utsettes for risiko. Han mener det vil være feil å vende Ukraina mot vest igjen.

Moskva har i følge Lutsevych (2016) skapt et nettverk av talsmenn og aktivister i Russlands nabostater, som skal promotere den nativistiske politikken som Putin har definert som *Den russiske verden*, overfor folk i nabolandene som føler seg kulturelt knyttet til Russland. Disse gruppene, og fundamentene i politikken, er nært knyttet til FSB, KGBs etterfølgende sikkerhetsbyrå, og finansieres gjennom Kreml og private personer nært knyttet til Kreml. Gruppene arbeider innenfor ulike interessefelt, og har ulike funksjoner, fra humanitær assistanse til paramilitær trening. En av gruppene i dette nettverket er den russiske motorsykelklubben med forgreininger i Ukraina, *The Night Wolves*, som Putin red med selv i 2011. Til sammen har disse gruppene mottatt 130 millioner dollar årlig i finansiering fra russiske myndigheter, og motorsykelklubben har alene mottatt 500.000 dollar årlig. Disse gruppene støtter pro-russiske prosjekter i tidligere Sovjetstater som Armenia, Moldova og Ukraina, og i de baltiske statene, Bulgaria og Serbia. Gruppene har vært effektive med lite finansiering, og har som minoritetsgrupper klart å øke innflytelsen på statskontrollerte medier og sosiale medier i disse landene, for å promotere det russiske regimets politikk.

Til tross for at anneksjonen i Krim har vært vellykket, sett med russiske øyne, har Russlands grep for økt kontroll over Ukraina som et hele vært mindre vellykket. Etter kampene i april 2014, ønsket de russisk-støttede separatistene at det skulle etableres en Moskva-lojal region, *Novorossiya*, som skulle strekke seg fra den russiske grensen og inn i den sørøstlige delen av Ukraina. Det pro-russiske budskapet ble ikke spesielt godt mottatt, siden majoriteten i disse områdene fremdeles var lojale til Kiev, med unntak av i de opprørskontrollerte regionene Donetsk og Luhansk (Tayler 2016).

I følge Lutsevych (2016) har Russland valgt en hard linje i Ukraina, og denne har isolert staten gjennom stadig tøffere sanksjoner. Kissinger (2016) hevder at forholdet mellom NATO og Russland kollapset da Russland brukte militærmakt i Georgia i 2008, og i Ukraina i 2014. Mistilliten og mistenksomheten fra den kalde krigen har dukket opp igjen. Forsøkene på å finne en felles plattform i tilnærmingen til Syriakonflikten, og for å uskadeliggjøre spenningene knyttet til Ukraina, har ikke gjort noe med fremmedgjøringen mellom disse aktørene. Konflikten i Ukraina har i følge Trenin (2014) gjort slutt på status quo-tilstanden i Europa etter den kalde krigen, fordi Russland føler seg sviktet av Vesten, som har støttet regimeendring i Kiev.

Konflikten i Ukraina kan bli langvarig, og kan i lys av Kennedys (1988) argument bli en enorm belastning for Russlands utgifter til *sikkerhet (i)*. Denne belastningen er allerede stor, og øker suksessivt med landets engasjement i både Ukraina og Syria. Ukraina er viktig for Russlands sikkerhet på mange områder. Krim gir tilgang til havner i Svartehavet, som kan være

med å sikre russiske marine interesser dersom Latakia i Syria skal gå tapt. I tillegg ses Krim på som et tilbake-vunnet og gjenerobret territorium som gjennom historien og fram til 1954 alltid har tilhørt det russiske imperiet, og som er befolket av en russisk majoritet. Ukraina er også en del av Russlands buffer-sone, og alle initiativ til å vende Ukraina mot Vesten, gjennom NATO og EU blir sett på som direkte fiendtlig fra russisk side. Det er utenkelig at Russland vil la Ukraina falle innenfor en vestlig interessesfære. Ukraina er også gjennomfartsland for russiske olje- og gassledninger som går til Europa, og Ukraina har hatt fordelaktige energiavtaler med Russland på grunn av dette. Russiske myndigheter vil ikke la disse eierinteressene utsettes for vestlig innflytelse og kontroll. En fortsatt ustabil situasjon i Ukraina vil være fordelaktig for Russland på sikt i kampen om innflytelse på dagens multipolare verdensorden. Russland sitter på nøkkelen til løsning av konflikten i Ukraina, men en løsning vil ikke tjene Russlands interesser. Derfor fortsetter konflikten inntil videre, uten noe tegn til økt stabilitet. Konflikten i Ukraina har direkte innflytelse på de økte militære utgiftene til *sikkerhet (i)*. Økningen i militære utgifter de siste to årene, fra 4 prosent av landets BNP i 2013, til 4,5 prosent i 2014, og til 5,4 prosent (SIPRI 2016) kan knyttes direkte til konflikten i Ukraina og nå også til krigen i Syria. Samtidig har den økonomiske utviklingen gått tilbake. Denne økningen i militære utgifter bidrar til en økonomisk forstrekkelse i den russiske økonomien, og vil få alvorlige konsekvenser for landets satsing på *konsum (ii)* og *investeringer (iii)* dersom konfliktene blir langvarige for Russland eller eskalerer slik at landet bindes enda tettere til konfliktene. Det er et sterkt misforhold mellom de militære aktiviteten og det russiske ressursgrunnet, og Russlands engasjement i konflikten i Ukraina og i krigen i Syria mangler fullstendig økonomisk bærekraft.

Konfliktene i Ukraina og krigen i Syria er splittende for forholdet mellom Russland og Vesten, og de siste årenes diskusjoner mellom aktørene har ikke ført til konstruktive løsninger. Kissinger (2016) ser for seg Ukraina som en del av den europeiske og internasjonale sikkerhetsstrukturen, og at Ukraina i framtiden fungerer mer som en bro mellom Vesten og Russland, i stedet for en utpost på den ene eller andre siden. Mearsheimer (2015) deler Kissingers syn, og hevder at USA og de allierte må skrinlegge planene om å innlemme Ukraina i Vesten, og heller jobbe for at landet blir en buffer mellom NATO og Russland, slik som Østerrike var under den kalde krigen. Vestlige ledere må erkjenne at Ukraina har så stor betydning for Putin, at de ikke kan støtte et anti-russisk regime i landet. Målet må være et suverent Ukraina, som forstår at regimets utenrikspolitikk må balanseres med nabostaten og stormakten Russland. En militærallianse mellom NATO og Ukraina kan tenkes å bli like dårlig mottatt av Russland, som USAs mottakelse av militæralliansen mellom Cuba og Sovjetunionen

under den kalde krigen. Dette er et perspektiv Mearsheimer mener er viktig i diskusjonen om Ukrainas framtidige forhold til Vesten. Ukraina er strategisk veldig viktig for Russland. Ingen russiske ledere vil tolerere en militærallianse med en fiende av Moskva, og ingen russiske ledere vil stå stille å se på at Vesten innsetter en regjering med mål om å integrere Ukraina i Vesten. For Putin var det nødvendig å reagere med å handle i Ukraina, og Krim ble et enkelt mål, siden 60 prosent av befolkningen er etniske russere, og majoriteten av disse ønsket Krim ut av Ukraina.

3.2. Russland – og krigen i Syria

Krigen i Syria har pågått i over 5 år, og har kostet mer enn 250.000 mennesker livet og sendt flere millioner på flukt (Graham-Harrison 2015). I mars 2011 startet protestene med at en gjeng ungdommer sprayet graffiti med anti-regime-budskap. En del av ungdommene ble fengslet, og da noen av dem døde i fangenskap utløste det offentlige demonstrasjoner, som spredde seg over hele landet. Protestene i Syria skilte seg fra de andre under den arabiske våren, siden Syria var ledet av den sekulære alawiten Bashar al-Assad²³, og de andre ledet av religiøse islamittiske grupperinger. Borgerkrigen ble en konflikt mellom Assad-regimet og de som ønsket maktskifte i Syria (Sharwood 2013).

Det fundamentalistiske IS, den såkalte islamske staten, forsøker å bygge et selverklært kalifat i Syria og Irak, og i ruinene etter Muammar Gaddafis Libya. Samtidig er det unge demokratiet i Afghanistan på randen til å bli paralysert. I tillegg til disse utfordringene har spenningene mellom Vesten og Russland blomstret opp, sammen med et forholdt til Kina som er delt mellom løfter om samarbeid og offentlige anklagelser. Konfliktene og hendelsene utfordrer den eksisterende verdensorden, basert på amerikanske idealer og europeiske definisjoner av statsdannelse og maktbalanse. Enorme regioner i verden har aldri delt Vestens syn på verdensorden, og disse uenigheten er kommet til overflaten under krisen i Ukraina (Kissinger 2014a; 2014b), og er blitt ytterligere forsterket under krigen i Syria. Deler av Midtøsten er oppløst i sekteriske og etniske grupper i konflikt med hverandre, hvor religiøse militser og statsmakter som støtter disse bryter grenser og suverenitet med vilje, og danner et

²³ Bashar al-Assad har regjert som Syrias president siden siden 2000, og Assad-familien har regjert landet siden 1971. Han etterfulgte sin far, Hafez al-Assad. Familien tilhører en obskur og sekterisk muslimsk minoritet – alawiter. Denne religiøse gruppen er sekulær, men har tette forbindelser til det sjiittiske regimet i Iran, og til Hizbollah i Libanon. Assad-familien har holdt på makten gjennom sine tette forbindelser til Iran og Russland, og de har vært populære blant den mer sekulære middelklassen av sunnimuslimere i Syria (Sharwood 2013).

bilde av de berørte statene som mislykkede stater, ute av stand til å kontrollere sitt eget territorium (Kissinger 2014a; 2014b).

Krigen i Syria er komplisert, og har utviklet seg til en grisete og ond krig, hvor ingen av sidene tar hensyn til den sivile delen av befolkningen. I følge Kissinger (2016) er konflikten i Syria den mest splittende i dag, og så alvorlig at den må håndteres umiddelbart. Vi kan ikke forvente at lokale eller regionale aktører skal finne en løsning på konflikten, men han hevder en samlet innsats, koordinert av USA, Russland og andre viktige stater kan skape et mønster for fredfulle løsninger på konflikter i Midtøsten og ellers i verden. USA og Russland er for første gang blitt enige om en ny framtid for Syria, og at fredsprosjektet skal ha en ramme på to år. USA står fast på regimeendring, støttet av FN, og krever at Assad må gå. Russland er nå åpen for at det nye lederskapet i Syria kan etableres uten Assad, men er fast bestemt på at det nye regimet skal være sekulært, og kunne tjene interessene til både Russland og Iran i tillegg til Syria. Inntil videre støtter Russland Assad (Marcus 2016). USA og Russland er fokusert på å omringe og for så til syvende og sist knuse IS. Iran har lovet å støtte Putin for å få til en avtale som ender krigen i Syria. Å fjerne Assad, som er den eneste som kan motstå opposisjonen som nå domineres av islamister, kan i følge Graham-Harrison (2015) lede Syria inn i mer kaos og vold enn i dag, og bli til en lignende stat som Libya på sikt.

Etter Russlands økte innsats i krigen har Assads regime klart å få kontroll over to tredeler av de tettest befolkede områdene i Syria igjen. Han har ikke blitt overvunnet på slagmarkene, og han har fått fornyet støtte fra minoritetsgrupper og sekulære sunnimuslimer i landet. Det syriske sosial-nasjonalistiske partiet med bred støtte i hele den syriske befolkningen, *SSNP*, vokser raskt, som et resultat av at den militarisererte flanken av partiet, *Eagles of the Whirlwind*, har sluttet seg til Assad-regimets militærstyrke. *SSNP* har vokst til å bli en viktig utfordrer til Assads Baath-parti, og betraktes som et sekulært parti som kan være et alternativ til Assad etter krigen (Samaha 2016). Offensiven og reetableringen i de områdene Assad har tatt tilbake kontrollen over har vært sterkt støttet av Putin. Russiske myndigheter har bidratt med luftangrep som først har svekket og satt opposisjonshæren ut av spill, og som så har blitt rettet mot kampen mot IS. Diskusjonen om hvorvidt Assad må gå av som leder er delt, med USA på den ene siden som mener at han må gå av som leder, og med Russland på den andre siden som har styrket støtten til Assad ved å sende bombefly, våpen og penger for å støtte det syriske regimets væpnede styrker (Graham-Harrison 2015).

Det var få som forventet at Russland og NATO skulle engasjere seg i en konvensjonell krig sammen (Roth 2016). I løpet av de to siste årene har Russland intervenert i to konflikter, både i Ukraina og i Syria. Putin har fått vist det russiske militærets økende ferdigheter, og brukt

makt for å oppnå hans stormaktsambisjoner og geopolitiske mål. I lys av Kennedys (1988) argument har Ukraina for Putin hele tiden handlet om *sikkerhet (i)* i Russlands periferi. Destabiliseringen av Ukraina har handlet om svekke USAs og NATOs innflytelse i landet, og om å vedlikeholde buffer-sonen mot Vesten. Syria handler også om *sikkerhet (i)*, siden et syrisk regime som er tro mot Moskva og Teheran, vil gjøre det mulig å holde på russiske interesser i landet gjennom handel av våpen og våpenteknologi, og militær tilstedeværelse i Middelhavet og Midtøsten med havnen og flyplassen i Latakia. Syria handler også om prestisje for Russland, og i følge MacFarquhar (2016) er det et kappløp på gang mellom USA og Russland i å være den første til å befri Palmyra fra IS, men også IS' hovedstad Raqqa etter hvert. Vinneren av kappløpet mot Raqqa vil i følge Wintour (2016) få den sterkeste hånden i forhandlingene om den framtidige situasjonen i den mest oljerike regionen i Syria. Det felles målet om å knuse IS er ikke nedfestet i en direkte militær samarbeidsavtale mellom USA og Russland, men møtene mellom USAs utenriksminister Kerry og Putin har ført til annerkjennelsen av Russlands posisjon i Syria. Tilliten mellom landene er økt, og avtaler som sikrer at vestlig støttede luftangrep ikke kommer i konflikt med russiske styrker i luftrommet over Syria er blitt inngått.

I midten av mars annonserte Putin at Russland hadde begynt tilbaketrekkingen fra Syria. Halvparten av kampflyene som var stasjonert i Latakia ble trukket tilbake til Russland, men fremdeles er det fortsatt utplassert en betydelig mengde russisk fly i Syria på rundt 20 enheter, med både bombefly og kampfly. Tilbaketrekking ble møtt med overraskelse fra Vesten, og begeistring hjemme i Russland, men denne tilbaketrekkingen var alt annet enn en slutt på det russiske militærets operasjoner i Russland. De russiske militærangrepene fortsatte, og de hjemvendte kampflyene ble erstattet med de nyeste kamphelikoptrene i det russiske luftvåpenet, *Hovoc*, Mi-28N, og *Hokum*, Ka-52, som er bedre egnet til skarpe oppdrag på våren og sommeren, hvor sandstormer plutselig kan skape utfordringer for militære oppdrag (Miller 2016).

Dreiningen i engasjementet vitner om at Russland ikke skalerer ned sin rolle i krigen i Syria, men at de heller øker den med å sette inn materiell og væpnede styrker som er bedre egnet til å støtte Assad på bakken, og for å ivareta målsettingen om å befri byer som Palmyra og Raqqa ved hjelp av andre midler og kapabiliteter. Putin sier i følge Graham-Harrison (2016) at han er villig til å øke Russlands militære rolle i Syria, og forsikrer om at Russland har langt større militære kapasiteter stående klare enn det de har vist til nå, og at de er villige til å bruke dem hvis det er nødvendig. Den russiske spesialstyrken, *Spetsnaz*, ble blant annet satt inn som støtte til Assads regjeringsstyrker i kampene om Palmyra. I følge Gibbons-Neff (2016) har russiske myndigheter påtatt seg æren for frigjøringen av Palmyra, og myndighetene gikk

offentlig ut med at det var *Spetsnaz* og russiske militære rådgivere som stod bak denne seieren. I tillegg har russiske styrker satt inn ca. 90 militære ingeniører, hundestyrker og minerydde-roboter for å hjelpe med å sikre gamlebyen for eksplosiver (Wintour 2016).

Krigen i Syria viser i følge Roth (2016) at Russland har bygget et effektivt militære, og at Putin viser vilje til å bruke det aktivt. Moderniseringen viser seg å ha økt effektiviteten og slagkraften til de russiske militærstyrkene og våpengrenene, og krigen i Syria har blitt et utstillingsvindu for Russlands militærmakt. Her blir både styrkene og svakhetene tydelige. Luftangrepene har vært effektive, og overgangen fra flybaserte angrep til helikopterbaserte angrep og støtteoperasjoner har vist at det russiske flyvåpenet er fleksibelt og flersidig, og at det kan løse mange forskjellige oppdrag. Den russiske marinen har skutt smarte missiler på landmål i Syria fra ubåter stasjonert i Middelhavet, noe som har vist at denne teknologien både har slagkraft og presisjon. Dette er et av elementene som viser Russlands styrke, men denne typen våpen og missiler er dyre i drift, og har enormt store kostnader. På den andre siden har de massive flyangrepene avslørt en svakhet hos Russland, hvor angrepene ikke bare har rammet og slått tilbake opprørsstyrker men også sivilbefolkningen. Russiske styrker har anvendt en stor mengde av billige gravitasjonsbomber, som ikke kan styres mot bestemte mål, men som faller og treffer vilkårlige mål i bombens gravitasjonsbane. Dette er noe som tyder på at kostnadene ved flyangrepene er så store for Russland at de enten mangler missiler som kan målstyres eller at de ikke har råd til å bruke denne typen missiler. I lys av Kennedys (1988) argument kan vi anta at det ligger en økonomisk overstrekk til grunn for dette, og at denne er årsaken til at Russland velger å bruke billige missiltyper. I tillegg er det svært kostnadstyngende å holde kampflyene i luften. Antall flytimer reduserer levetiden, og øker kravet til utskifting av deler og vedlikehold, i tillegg til at det legger beslag på personell. Økt bruk av spesialiserte og konvensjonelle styrker og helikoptre, med færre flytimer, vil redusere Russlands kostnader. Krigen i Syria kan bli langvarig, og sammen med en langvarig konflikt i Ukraina kan dette bli skjebnesvangert for Russlands økonomi, som allerede var militært forstrukket da Russland annekterte Krim.

4. Putin – herfra til evigheten - på individnivå (I)

Putin²⁴²⁵²⁶ var født i St. Petersburg i oktober 1952, et halvt år før Stalins død. Som en metafor kan man se Putins favorittsport, Judo, som et bilde på han selv, slik som han framstår som politisk leder. I Judo skal man aldri takle en person ansikt til ansikt, men heller komme i en posisjon som utnytter motstanderens vekt, slik at de nedkjemper seg selv. Han jobber slik at han ikke oppfattes som en trussel for andre. Å bli spion var i følge De Vries og Shekshnia (2008) en måte å få ting til å passe for Putin, i en uforutsigbar og kaotisk verden, hvor han kunne forbli usynlig og iscenesette mulighetene sine for å påvirke og skape orden i verdensbildet. I propagandaboken *First Person* fra 2000 er Putin sparsommelig med informasjonen om egen karriere, men han vektlegger det ordinære og folkelige i beskrivelsen av seg selv. Det stolteste eksemplet handler om bestefaren²⁷ som var kokk i en lengre periode i en av Stalins dachaer. Putin er på mange måter en stille person, som på et stillferdig vis har forfulgt seg til toppjobben i Russland (De Vries og Shekshnia 2008).

Etter avsluttet jusutdanning ble han agent i KGB, og ble etter kort tid stasjonert i Dresden, med stilling som utenlandsk etterretningsoffiser. Hans arbeidsoppgaver dreide seg om økonomisk etterretning og rekruttering av nye spioner. Jobben hans bar frukter, og ga han ideer om hvordan vestlige mennesker opererer. Dette styrket hans tro på behovet for en ordnet og planlagt verden. Etter Sovjetunionens fall forlot Putin KGB, og ble St. Petersburgs viseborgermester, Anatoly Sobchaks nestleder. Dette var Putins første stilling på høyt politisk nivå. Etter Sobchaks valgnederlag i 1996 flyttet Putin til Moskva, hvor han hadde blitt introdusert til Boris Jeltsin av arkitekten bak den russiske privatiseringen, Anatoly Chubais. Allerede i 1998 ble Putin utnevnt til nestleder i presidentens administrasjon. Putin holdt en lav profil og utnyttet sin sjarm, lojalitet, KGB-trening, disiplin og sunne fornuft i en serie av jobber som blant annet inkluderte lederstillingen i den føderale sikkerhetstjenesten, FSB. Den alkoholisererte og vaklende Jeltsin trengte en sterk, troverdig og lojal nestleder, og Putin gjorde seg selv uunnværlig for han. Mot slutten av regjeringstiden var Jeltsin forfulgt av korrupsjons-

²⁴ Putin vokste opp som enebarn, men med to søsken som døde før han var født (De Vries og Shekshnia 2008).

²⁵ Putin lykkes ikke spesielt med tidlig skolegang, og tilbrakte mye av tiden på gata, hvor han holdt seg sammen med grupper av hooligans. Det som berget han fra å bli en av dem var sporten, spesielt Judo, som han også driver med i dag (De Vries og Shekshnia 2008).

²⁶ Som ung likte Putin å lese spionromaner, og har sagt i intervjuer at han ble dratt mot KGB som en følge av filmer og bøker som beskrev sovjetiske agents heroiske bragder (De Vries og Shekshnia 2008).

²⁷ Putin skryter av bestefaren og foreldrene, og trekker fram deres egenskaper som stille og tilbakeholdne personer, som ikke snakket mye om fortiden (De Vries og Shekshnia 2008).

skandaler, helseproblemer og trusler om riksrett. Han brukte Putin som en garanti for sin egen trygge utgang fra politikken (De Vries og Shekshnia 2008).

Etter valget i 1999, og ved inngangen til det nye millenniumet kom Vladimir Putin til makten i et allerede svekket og vaklende Russland. Landets historie har siden da vært tett knyttet til personen Putin. Når Russland avholder presidentvalg i 2018, kan sittende president Putin velges igjen for fjerde gang, og når det da er nytt valg i 2024 kan Putin ha sittet ved makten i verdens største stat i et drøyt kvart århundre. Det er lite som tyder på et maktskifte i 2018, slik den politiske situasjonen i Russland er i dag, og med tanke på at Putin opplever tidenes oppslutning i 2015 på rundt 89 prosent. Månedlige meningsmålinger fram til da har ikke falt under 60 prosent, og dette forklares med at Putin har bidratt til økonomisk vekst og velstandsøkning i befolkningen. Putin får æren for framveksten av en levedyktig middelklasse, hvor husholdningsinntektene har firedoblet seg fra 2000 til 2013, og for reduksjonen av de nyfattede etter 1990-tallet, hvor andelen av fattige har sunket fra ca. 30 prosent til 10 prosent. Den brede oppslutning til Putin, sammen med manglende politiske alternativer, kan delvis forklare Putins sterke posisjon. Sanksjonene fra Vesten etter annekasjonen i Krim og luftangrepene i Syria ser ikke ut til å vekke opposisjonen og framprovosere et regimeskifte. (Blakkisrud og Gjerde 2015).

Etter årtusenskiftet har Putin ledet arbeidet med å sentralisere makten og innflytelsen i de fleste samfunnsområdene til Kreml, og de viktigste beslutningene tas av en smal krets rundt Putin (Blakkisrud og Gjerde 2015). Denne maktbasen har på mange måter gjort Putin uangripelig. Russland kan på grunnlag av denne ordningen kalles et styrt demokrati. Valgene av parlamentet, Dumaen, og presidenten gjennomføres regelmessig, men resultatene er gitt på forhånd. Føringerne som russiske myndigheter legger for valgbare partier og kandidater, er med på å strupe opposisjonen. Delen av opposisjonen som er for det politiske systemet får delta i politikken dersom de følger spillereglene til Kreml. De pro-vestlige, liberale og nasjonalistiske grupperingene oppfattes for å være mot det eksisterende politiske systemet, og hindres systematisk i å stille til valg gjennom det stadig strengere lovverket og gjennom uformelle kontrollmekanismer (Blakkisrud og Gjerde 2015).

4.1. Putin - arven og framtiden

Putins tid og suksess i presidentstolen har i følge De Vries og Shekshnia (2008) ikke forandret han, men styrket noen sider ved hans atferd. Han snakker i enkle termer som den brede delen av befolkningen forstår, og han fremstår som mer aktiv, strammere og sprekere. Han flyr kamp-

fly og helikopter, lever et sunt og avholdent liv, og fra tid til annen mingler han med befolkningen. Da Putin ble president var den russiske økonomien i ruiner etter finanskrisen i 1998, og befolkningen forventet at han raskt skulle bidra til å heve levestandarden i landet, og rette opp det de hadde tapt etter Sovjetunionens fall. Boris Jeltsin gjorde slik at Russland mistet innflytelsen i Øst-Europa, i de gamle Sovjetstatene og i det internasjonale politiske systemet. Russland ble rammet av en massiv inflasjon, som ødela folkets privatøkonomi. Russerne ønsket et bedre og mer meningsfullt liv, og den dunkle privatiseringsprosessen, det framvoksende og mektige oligarkiet, den sterkt økende korrupsjonen og den demoraliserende krigen i Tsjetsjenia hadde gjort befolkningen utålmodig og skuffet. Den unge og atletiske Putin vekket håpet, og befolkningen trodde han ville vise vei.

Da Putin overtok presidentmakten i 1999 hadde den russiske økonomien kjempet i nesten et tiår, men fikk raskt en kraftig opptur. Mellom 1999 og 2007 vokste den russiske økonomien kraftigere enn de fleste andre økonomiene i verden, med en økning i BNP på 69 prosent, og i kjøpekraft nådde Russland en terskel på 1 milliard dollar. Samtidig forventet vestlige ledere at Putin skulle legge Russlands imperialistiske og militære ambisjoner til side, og omfavne det liberale demokratiet og markedsøkonomien. De håpet at Putin skulle bli en konstruktiv partner de kunne stole på i spredningen av demokrati og sikkerhet i verden. De ønsket også at Russland skulle støtte denne verdensorden, reformere militæret og trekke alle russiske tropper hjem fra utlandet (De Vries og Shekshnia 2008)

I 2008 var Russland rikere enn de hadde vært noen gang i historien. Befolkningen fikk stort utbytte av Putins økonomiske politikk, med en flat inntektsskatt på 13 prosent. Dette frigjorde folks økonomi slik at de kunne bruke kapital til konsumvarer, fritid og utenlandsreise. Dette gjorde Russland til et av de mest dynamiske markedene i Europa, med flest mobilbrukere på kontinentet, og et nybilmarked kun slått av Tyskland. Størstedelen av befolkningen gir Putin æren for den spektakulære økonomiske snuoperasjonen, selv om at det realistiske bildet er mer kompleks. Russland vokste raskt denne perioden under Putin, men sammenlignet med de andre tidligere Sovjetstatene, hadde Russland en av de svakeste vekstratene. Dersom energiprisene hadde holdt seg på 1999-nivå denne perioden ville heller den russiske økonomien stagnert og godt tilbake. Estland og Tadsjikistan doblet deres BNP i samme periode, og Aserbajdsjan, Turkmenistan og Kazakhstan hadde en økning i BNP på henholdsvis 270, 190 og 120 prosent. Selv Ukraina, som ble kritisert for å være et av de mest ustabile landene, vokste raskere enn Russland. Sammenlignet med disse landene er Putins vekststatistikk svært moderat (De Vries og Shekshnia 2008).

Samtidig som den russiske befolkningens nominelle inntekt tredoblet, spiste inflasjonen opp store deler av gevinsten. Fordelene etter den økonomiske veksten ble ulikt fordelt, slik at de rike individene, byene og regionene ble rikere, og de fattige forble fattige. I løpet av de to første periodene til Putin overgikk Russlands nivå på ulik fordeling av nasjonenes inntekt USAs nivå, og alt i alt har Putins økonomiske resultater vært middelmådige. Da han tok over var den russiske økonomien i langt bedre stand enn den hadde vært tidligere, med en årlig vekst på 6 prosent, med toppnivå på 10 prosent i 2000. Denne vekstraten har ikke Putin klart å vedlikeholde, og han har ikke klart å få til en større vekstrate enn dette etter 2000.

4.2. Putin strammer grepet om privatsfæren

I løpet av Putins tredje periode har den offisielle retorikken dreid seg mot en normativ og moraliserende diskurs som promoterer tradisjonelle russiske verdier, som en motsetning til det moralske forfallet i Vesten (Makarychev og Medvedev 2015). Konservative familieverdier er blitt en proklamert nasjonal ide, og har som mål å skape et spirituet bånd blant russerne, som en motsetning til Vesten, som beskrives som en frihavn for homoseksuelle og pedofile. Den biopolitiske vendingen viser Russlands stadig mer autoritære dreining, hvor statens suverenitet i større grad griper om befolkningens privatliv, og visker ut grensene mellom det politiske samfunnet og privatsfæren. Denne vendingen omfatter en rekke nye mekanismer i det politiske systemet, som har som mål å regulere, disiplinere og begrense folks råderett over egen kropp, gjennom samfunnsmessige tiltak innen helse, sanitet, fødselsrate og seksualitet. I følge Foucault (2003) handler biopolitikk om teknologimakt, nært knyttet til fremveksten av kapitalismen og den moderne nasjonalstaten, hvor mekanismene blir politiske strategier som har til hensikt å disiplinere befolkningen sosialt, framfor offentlig individuell straff. I et samfunn er det flere biopolitiske aktører, som forskere, medisinsk personell, lærere, sosiale agenter, aktivister og religiøse grupper, hvor myndighetene har tilgang til å fremme kvaliteter ved befolkningens liv gjennom flere disiplinierende institusjoner.

I løpet av Putins tredje periode som president har den politiske diskursen i Russland i økende grad beveget seg inn på områder om seksualitet, som pedofili, homoseksualitet, adopsjon, fruktbarhet og familieplanlegging. Innføringen av nye lover har som mål å forbedre den demografiske situasjonen i Russland og opprette en offentlig moral i samfunnet. *Dima Yakovlev-lovene* forbyr homoseksuell propaganda, og forbyr adopsjon av russiske barn til USA-statsborgere. De inneholder lover om offentlig hygiene, som røykelover, bruk av obscønt språk, sensur, aldersgrenser i massemedier og bråk på offentlige steder. De inneholder tiltak med mål

om å øke fødselsraten i Russland, som støtter de konservative familieverdiene og som regulerer seksuallivene til russerne (Makarychev og Medvedev 2015).

Den biopolitiske strategien har tatt form under Putins tredje periode, og startet som en nedefra-og-opp-kampanje i St. Petersburg i 2013, da lovforslaget om forbud mot nattlig bråk ble vedtatt. Familieverdiene blir betraktet som de viktigste sikkerhetsprioriteringene, og har ført til en økning i sosiale tiltak for rutinemessige sikkerhetskontroller. Sanitet og hygiene er blitt områder knyttet til nasjonal sikkerhet. Det er innført forbud mot import av produkter fra land som Kreml har uløste problemer med, slik som mineralvann fra Georgia, vin fra Moldova, ost fra Litauen og kylling fra USA. Biopolitikken har også tatt andre og mer destruktive retninger. I 2005 gjorde det nasjonalistiske partiet *Rodina*, ledet av dagens visestatsminister Dmitry Rogozin, et framstøt i media med en annonse med slagordet; *"La oss rense Moskva for skitt."* Kampanjen var rettet mot ikke-etniske immigranter i byen, og oppfordret til etnisk hat og rasehygiene, og ble lagt til i den biopolitiske diskursen i Russland etterpå. I 2013 fulgte det en storskala anti-immigrasjonskampanje under slagordet *"For fremtiden til de hvite barna,"* med minner om nazistisk rasehygiene. Putin har personlig foreslått at ingen elever skal unntas fysisk utdanning og trening i skolene, og at dette også gjelder elever med funksjonsnedsettinger. Normene etter sovjettidens fysiske krav burde gjeninnføres, for å klargjøre ungdommen til arbeid og forsvar. Kremls retorikk oppfordrer til en sunn livsstil blant den yngre generasjonen. Det er foreslått innføring av skoleuniformer for elever, og kleskode for lærere. Dette fordi skolen i dag et blitt en arena hvor individuell seksualitet vises, noe russiske myndigheter ønsker å kontrollere (Makarychev og Medvedev 2015).

Regimets ønske om sosial og normativ homogenisering av det politiske samfunnet kommer tydelig fram gjennom Kremls negative holdning til at homofile står fram i det offentlige rom. *Anti-homo-loven* er et bilde på Putins Russland, som undertrykker seksuelle, etniske og politiske minoriteter, og et bilde på hvor sterkt de patriarkalske og arkaiske synene og tankene i samfunnet egentlig står (Makarychev og Medvedev 2015).

Putins kropp har i følge Makarychev og Medvedev (2015) blitt selv symbolet på Russlands biopolitikk, og er blitt selve symbolet på den ideelle ektemannen, med sunn kropp og sunne familieverdier. I løpet av det siste tiåret er han ofte blitt fotografert mens hans er på fisketur og hesteridning, mens han kjører motorsykel, eller drikker øl sammen med fotballfans. Alt for å støtte opp under det offentlige imaget rundt Putins person, som macho mann med svart belte i Judo. Et slikt offentlig utstillingsbilde av kroppen til lederen er en tradisjon i Russland, og er blitt et politisk ritual, hvor kroppen symboliserer den politiske statusen i landet. Putins helse, maskulinitet og sportsaktiviteter gjør han til en biopolitisk rollemodell, som lederen av

en sunn nasjon, og drømmemannen til millioner av enslige russiske kvinner. Putins skilsmisse i 2013 skadet paradoksalt nok ikke hans offentlige image, hvor 65 prosent av russerne mente at skilsmissen var privat. Hans angivelige forhold med Duma-representant, Alina Kabayeva, og at han muligens er far til to andre barn, blir oppfattet som nok et tegn på Putins biologiske helse i Russland. Andre analytikere hevder på den andre siden at han nå er gift med hele nasjonen (Makarychev og Medvedev 2015).

I følge Makarychev og Medvedev (2015) er det fire forhold i biopolitikken som vil være avgjørende for Putins regime og Russland i fremtiden. For det første benytter Putins regime seg aktivt av den biopolitiske diskursen og praksisen for å konsolidere makt på grunnlag av konservative normer, som tar landet tilbake i utvikling, og som står i kontrast til de vestlige normene. Siden 2011 har Kreml bygget sitt innenrikspolitiske fundament på distansen mellom Russland og Vesten. Det er usikkert om den russiske befolkningen på sikt vil være like tilfredse med denne linjen som Putins regime. Det som står på spill for Russland er hovedpunktet i Putins forsøk på å gjenskape en konservativ majoritet som sitt politiske grunnlag for framtidig regjering, som er å formulere den den konservative agendaen som skal til for å fullføre prosessene med samfunnsbyggingen. For det andre er den biopolitiske vendingen i Russlands politikk basert på dypt forankrede fobier, patriarkalske dragninger, felles tilhørighet og mobbmentalitet, og ikke på resultatene fra et aktivt sivilsamfunnet eller gjennom befolkningens politiske deltakelse. Fundamentene for de sivile frihetene og de siste områdene for individuell frihet er rasert, og privatsfæren til den russiske befolkningen er krenket. Dette kompletterer Putins tiår-lange autoritære overtakelse av det politiske systemet, og gjeninnfører grensene til statsuvereniteten, fra å gjenvinne tidligere deler av det sovjetiske imperiet, senest i Ukraina, til å reetablerestatlign kontroll over individene. Den russiske politiske analytikeren, Alexander Molozov, sier at biopolitikk bærer preg av primitive fascistiske trekk, med misfornøyde og ny-imperialistiske trekk fra Weimar-freden, med en autoritær korporativ stat, moralsk majoritet, biologisk makt og en aggressiv holdning til Vesten og til de utstøtte gruppene hjemme. For det tredje er den nye normative orden blitt et verktøy for å disiplinere og desillusjonere samfunnet og den mer flyktige politiske eliten. Dette er blitt nødvendig for Putin, som opplever en nedgang i regimets legitimitet, en synkende velgerbase, fallende oljeinntekter, forventninger til smertefulle sosiale reformer som vil komplettere dekonstruksjonen av *sosial-sikkerhet-staten* fra sovjettiden. For det fjerde er de biopolitiske reguleringene grunnlaget for den seksuelle suvereniteten i Russland, og en ideologisk plattform i opposisjon mot Vesten. Balansen i den sosiale kontrakten mellom staten og befolkningen, som oppsto i Sovjetunionen på 1960 og 1970-tallet, og som ga folk en viss grad av frihet, er blitt forstyrret etter den biopolitiske

vendingen i Kremls offisielle politikk. I Russland har det lenge vært tradisjon med to arbeidene foreldre, lav fødselsrate, og høye abort- og skilsmissetall. Biopolitikken er bakstreversk, og bærer fram familieideal som ikke er gjenkjennelige i den russiske befolkningen. Det vil være utenkelig at det russiske samfunnet skal endre seg til et mer patriarkalsk samfunn med en hjemmeværende mor, og en kjernefamilie med flere enn to barn. Det russiske samfunnet er ikke økonomisk bærekraftig for å kunne gjennomføre en slik endring. Endringer som er helt fremmedgjorte i det russiske samfunnet, og som raskt kan akselerere forfallet i det politiske systemet, slik Huntington (1965) beskriver sammenhengen mellom forfall og endringer i politiske systemer. Den biopolitiske satsingen kan raskt bli en belastning for Putin, som allerede er presset, og som fort kan ende med å bli nok en retorisk øvelse, slik som mange andre politiske handlinger i Putins Russland. Den biopolitiske vendingen kan raskt skape misnøye og tap av legitimitet til det politiske systemet, og gi fart til forfallet.

Russlands innenrikspolitiske suverenitet og politiske fellesskap er på kort sikt blitt styrket som et resultat av den biopolitiske vendingen. Grunnlaget som denne vendingen er gjort på er allikevel uholdbar i lengden for Russland, som er en post-patriarkalsk, desillusjonert og atomisert stat. Den nye normen og suvereniteten er ikke bærekraftig, og kommer til å prege Russlands forfall i årene som kommer.

4.3. Putins nettverk av nikkedukker?

Putin foretrekker politikk som vektlegger statens, og spesielt presidentens kontroll over økonomien og den politiske sfæren. Under hans regjering har etterretningsinstansene fått økt innflytelse, og har spredt seg til alle nivåene av, og byråene til de politiske myndighetene. Mens Putin har konsolidert makten sin, har handlingsrommet til organisasjoner og personer som ønsker å utfordre han krympet (De Vries og Shekshnia 2008).

Putin forstår i følge De Vries og Shekshnia (2008) viktigheten av organisasjonsstruktur, og av talentet som kreves for å implementere planene hans på en suksessfull måte. Når han har valgt sitt team av forvaltere har han vektlagt lojalitet framfor talent. Han stoler ikke på den voksende andelen vestlig utdannede russere, som potensielt kunne vært konstruktive brobyggere mot Vesten. I følge Dawisha (2014a) har Putin i stedet bygget en politisk elite med utgangspunkt i sitt nettverk av representanter fra sin tid i Dresden som KGB-agent, Ozero-cooperativet, det militære og fra sikkerhetstjenestene – kalt *Siloviki*. I følge beregninger har over 75 prosent av Russlands 500 viktigste offisielle myndighetspersoner bakgrunn fra KGB

eller andre sikkerhetstjenester. En økende mengde mennesker med fremmedfrykt og nasjonalistiske holdninger har med andre ord fått økt makt i Putins Kreml.

Putin foretrekker hemmelighold foran gjennomsiktighet, noe hans tette bånd til den politiske eliten i Kreml taler til fordel for. Håndteringen av beleiringen av Dubrovka-teateret i Moskva i 2002, Kursk-eksplosjonen og synkingen i 2000 og gisselsituasjonen på skolen i Beslan 2004, sørget for å holde befolkningen og publikum i mørket. I følge De Vries og Shekshnia (2008) er ikke dette en effektiv måte å skape velfungerende og gjennomsiktige samfunn på, men heller en avgjørende nøkkelfaktor i et paranoid styresett. Når paranoid²⁸ tenkning overtar, og kontrollen blir strammere, er det fare for samfunnsmessig forfall. Under paranoid lederskap, og i belastende tider, er det vanlig at det vokser fram leire av venner og fiender, og at det dannes strenge og bipolare syn på verden. Forsiktighet og årvåkenhet, sammen med evnen til å oppfatte fare er sunne kvaliteter som er nyttige for en leder. Balansegangen mellom årvåkenhet og paranoia er svært skjør, og i det øyeblikket pendelen svinger over til paranoia vil mistenkelighet spre seg og bli den vanligste tankegangen til hele den indre sirkelen. Putins maktposisjon og historie i KGB kan gi oss antakelser om at han ikke er en fremmed for mistenksomhet. Han står ofte overfor realistiske trusler, slik som i Tsjetsjenia og Ukraina, som gjennomgår den ene krisen etter den andre, og som skaper geopolitiske problemer for Putin. Georgia, Moldova og Aserbajdsjan som viser pro-vestlige holdninger skaper også problemer, slik som de uberegnelige lederne i Hviterussland og Nord-Korea, sammen med en rekke ustabile autokrater som leder land i Sentral-Asia. Russlands forhold til Japan har vært presset i en årrekke på grunn av omstridte øyterritorier. Kinas økonomiske vekst har også blitt oppfattet som en økende trussel mot Russland. Slik sett har Russlands forhold til Vesten vært det roligste over flere år.

²⁸ Paranoia kalles ”kongenes sykdom,” og mennesker som bruker hele sitt liv på å holde fast på og bruke makten sin blir selv et offer for den (De Vries og Shekshnia 2008).

Tabell 3. Putins nettverk og elite, med direkte kontroll og eierskap i russisk økonomi i 2014.

	<i>Tilknytning til Putin</i>	<i>Eierskap Styremedlemskap Lederverv 2014</i>	<i>Netto formue i dollar, 2013-kurs</i>
Chemezov, <i>Sergey</i>	Dresden, KGB	<i>Aeroflot, Rostek, AvtoVAZ, Kamaz, Oboronprom, NICSNovikombank, Uralkalia, United Aircraft Corporation, United shipbuilding, VSMPO-AVISMA</i>	800 millioner
Fursenko, <i>Andrey</i>	Ozero	<i>Center for Strategic Research Northwest</i>	Ukjent
Kovalchuk, <i>Yuriy</i>	Ozero	<i>Lentengaz, Gazprom Gas-Motor Fuel</i>	Ukjent
Rotenberg, <i>Arkadiy</i>	St. Petersburg	<i>Stroygazmontazh, Mostotrest, TPS Avia, SMP Bank, Mineral Fertilizers InvestCapitalBank</i>	4 milliarder
Rotenberg, <i>Boris</i>	St. Petersburg	<i>Stroygazmontazh, SMP Bank, InvestCapital Bank</i>	1.6 milliarder
Sechin, <i>Igor</i>	St. Petersburg	<i>Rosneft, United Shipping Corporation</i>	25 millioner i årlig inntekt
Shamalov, <i>Nikolay</i>	Ozero	<i>Vyborg Shipyard, Bank Rossiya, Gazprombank</i>	500 millioner
Smirnov, <i>Vladimir</i>	Ozero, PTK	<i>Teckhsnabeksport (kjernefysiske materialer)</i>	Ukjent
Timchenko, <i>Gennadiy</i>	St. Petersburg, Kinex	<i>Gunvor, Aquanika, Volga Group, Avia Group, Avia Group Nord, Sakhatrans, Stroytransgaz Group, Transoil, Novatek, Russkoye Morye</i>	15.3 milliarder
Tokarev, <i>Nikolay</i>	Dresden	<i>Sovcomflot, Transneft</i>	6 millioner i årlig inntekt
Warnig, <i>Matthias</i>	Stasi Dresden	<i>Nord Stream, Bank Rossiya, Gazprom, Rosneft, Rusal, Transneft, Vneshtorgbank VTB</i>	Ukjent
Yakunin, <i>Vladimir</i>	Ozero	<i>Russian Railways</i>	15 millioner i årlig inntekt

Tabell 3, viser en oversikt over de personene i Putins nettverk som Dawisha (2014a: 338-339) hevder eier Russland i dag. I lys av Kennedys (1988) argument pleier Putin sitt nettverk ved å berike disse personene gjennom tilskudd av penger, som normalt skal gå til både *sikkerhet (i)*, *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*. Penger som ikke blir brukt til utvikling og styrking av det russiske samfunnet, men som heller gjør denne delen av eliten rikere, og fjernere fra befolkningen. Dette nettverket legger beslag på midler som etter budsjettet skal brukes til modernisering av forsvaret, for å styrke forebyggingen i befolkningen og snu de demografiske utfordringene som landet sliter med, og til å skape utvikling, og forbedre helse- og utdanningssektorene i landet. I tillegg til dette nettverket, har Putin etablert et nettverk av nikkedukker, som i dag utgjør den politiske eliten i landet. Disse personene er, i tillegg til de i *Tabell 3*, knyttet direkte til personen Putin på bakgrunn av tjenester og gjentjenester helt tilbake til tiden som KGB-agent i Dresden, og til tiden som viseborgermester i St. Petersburg. Statsminister Medvedev, utenriksminister Lavrov, og forsvarsminister Shoigu er alle tett knyttet til Putin, og til elitens satsing på moderniseringsprosessene i forsvaret. De er blitt en del av den russiske elitens retorikk om stormakt og endret verdensorden. Disse menneskene utgjør en viktig gruppe av de knyttet til Putin, som i følge Dawisha (2014a) står for den enorme korrupsjonen i Russland. Putin er en versting i internasjonal målestokk når det kommer til korrupsjon, og utnytter det politiske systemet til egen vinning. Den årlige summen av bestiktelser ligger på rundt 300 milliarder dollar, og utgjør over 37 ganger så mye som kostnadene på 8 milliarder dollar til Russlands nasjonale satsingsprosjekt i 2007, innenfor helse, utdanning og jordbruk. Et satsingsprosjekt rettet direkte mot landets styrking og forbedring innenfor *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*. I tillegg har kapitalflukten som Putins nettverk står bak nådd 335 milliarder dollar siden 2005, og hele 50 milliarder i første kvartal av 2014 alene. Denne kapitalflukten ville i 2014 ha utgjort ca. 5 prosent av Russlands BNP. 110 milliardærer kontrollerer 35 prosent av landets velstand, og Russland er det minst likestilte av alle utviklede og voksende økonomiene.

De korrupte elitene tar i følge Fukuyama (2014a) staten i fangenskap, og gjør den utilgjengelig for befolkningen. Slike prosesser er svært skadelige, siden denne typen makterobring handler om å gjøre institusjonene om til en elites eller politisk aktørs personlige eiendom. Makten konsentreres på korrupte eliters hender, som gjør det vanskelig å modernisere staten. Dersom en slik stat opplever økonomisk nedgang og eksternt politisk sjokk, kan dette føre til alvorlige politiske kriser. Reform av et slikt system utløses oftest etter at en revolusjon har fjernet disse aktørene fra makten (Fukuyama 2014a).

Ledere som Putin, som effektivt skjuler sine svakheter og klarer å utstråle selvsikkerhet og overbevisning, skaper mening hos sitt nettverk av følgere og et bærekraftig miljø for deres egen sikkerhet. Engstelige følgere vil være takknemlige for denne sikkerheten, hvor en mektig leder kan gjøre dem selv mektige. Det økende antallet autokratiske trekk i Putins lederstil tyder på at han personifiserer Russlands ønske om en mektig leder som også viser seg i stand til å gi befolkningen sikkerhet. Dette perspektivet tydeliggjøres av elitens satsing på propaganda gjennom skolen, film og tv, og ikke minst gjennom den biopolitiske endringen i Russland etter 2013. Mye tyder på at denne holdningen ønsker å føye Putin inn i rekken av Russlands langvarige politiske tradisjon med ikonifiserte ledere. Putins portretter henger oppe i flere offisielle kontorer, og moderne popsanger hyller hans disiplinære tilstedeværelse på entusiastisk vis, og han har fått kaféer, iskrem og tomater oppkalt etter seg. Han er helten i en tekstbok for skolebarn, hvor han er mannen som flyr jetjagere, som avstår fra tobakk og alkohol, og som elsker familien sin. Ansiktet hans er på t-skjorter, tepper og på matrioska-dukker. Slike personifiserende kulter viser bekymringsfulle tegn til forfall. Denne typen personifisering og ikonifisering har ikke tjent russerne godt, verken i tsartiden eller under Lenin og Stalin. Det er allikevel lite som tyder på at Putin vil gli inn i den typen atferd som han mest notoriske forgjengere var i stand til å vise (De Vries og Shekshnia 2008). Tegnene er uroliggende og verden utenfor Russland bør være årvåken i årene som kommer, selv om Russland aldri før har vært mer pluralistisk enn nå, men denne pluralismen eksisterer kun utenfor Kreml, i det begrensede russiske sivilsamfunnet. Selv et autoritært styre i sin mest moderne form vil være ute av stand til å håndtere kompleksiteten i et objekt som dagens Russland. Nok et tegn til forfall i det politiske systemet.

Det russiske politiske systemet er på lang vei et svakere system enn vestlige systemer, og det er avhengig av samhold, fasthet og styrke for å kunne overleve. Systemet har alltid hatt utfordringer med å lykkes med maktskifter, og overføringen av makt har ofte skjedd på individuelt grunnlag hvor makten har blitt overført til en person, og denne personens politiske elite. I Russland har det gjeldende partiet ofte blitt det mest suksessfulle apparatet til å videreføre en diktatorisk administrasjon, men har alltid hatt utfordringer med å være en kilde til emosjonell inspirasjon i befolkningen (Kennan 1946). Dette er i følge Shevtsova (2015) tydelige tegn på politisk forfall, og dette er også situasjonen i Russland i dag. Kennans analytiske fokus på 1940-tallets lederskikkelse, Stalin, kjenner vi også igjen i dag i analyser av lederskikkelsen Putin. Putin har en helt annen tilnærming til makt enn Stalin, og har et langt mer markedsorientert fokus i sin lederstil. Han spiller på langt flere strenger av personer i den

politiske eliten som han stoler på, og som han i følge Dawisha (2014a) deler med og høster fra i et gjensidig forhold av tjenester og gjentjenester.

I følge Kennan (1946) vil russerne streve etter å utvikle sine offisielle bånd til stater som de oppfatter som sine meningsfeller i opposisjonen mot Vesten. Målet er å undergrave sentrale vestlige makters politiske og strategiske potensial. Under Sovjettiden var det vilje til å bruke voldelige metoder for å svekke vestlige staters makt og innflytelse, hvor feil og svakheter skulle avdekkes og utnyttet. Vestlige land skulle infiltreres for å svekke den liberale meningsdannelsen. Kommunistene²⁹ skulle arbeide for å ødelegge all form for personlig uavhengighet, samt økonomisk og politisk moral. Dette systemet kunne kun håndtere individer under full kontroll av overordnede makter, og slik er det også i følge Dawisha (2014b) under Putin i dag, som har konsolidert makt rundt sin egen lederskikkelse. Kennan la ikke vekt på kommunismen som den grunnleggende drivkraften i russisk politikk, men på de dype og grunnleggende drivkreftene i russisk historie og kultur. Dette kjenner vi igjen i Russland i dag under Putin, som tar kontroll over offentlige medier og som gjennom massiv propaganda skaper et bilde av seg selv som den moderne tids redningsmann og samlingspunkt.

I Vesten er vennskapet til det russiske folket relativt begrenset, og det er få investeringer og handelsavtaler som kan gå tapt. Det er få vestlige borgere i Russland, og det er begrensede kulturelle kontakter som må pleies. Vestens befatning med Russland er kun knyttet til realisme og faktiske grunnlag for interaksjon. Vesten må i følge Kennan (1946) formulere og gå foran i etableringen av et mer positivt og konstruktivt verdensbilde. Ved å løse interne problemer i den vestlige verden, og styrke det vestlige selvbildet, disiplinen, og samfunnsånden vil man kunne seire diplomatisk over Kreml, som kun kan profitere på dissonans på disse områdene.

²⁹ På offisielt nivå var det en indre kjerne av kommunistiske partier i flere land, som arbeidet under jorden og på uoffisielt nivå for global kommunisme. Rang og orden i forhold til partiprotokoll var svært viktig. Disse kommunistiske partiene arbeidet for å infiltrere og gjennomtrenge arbeidstakerorganisasjoner, ungdomsgrupperinger, kvinnegrupper, religiøse samfunn, sosiale organisasjoner, kulturelle grupper og ulike medier. Kreml så mulighetene til å overbevise myndigheter i andre land til å favorisere sovjetiske interesser og paralysere motstridende handlinger, ved å bygge opp en internasjonal lobby som fulgte vestlige myndigheter tett. Myndighetene samarbeidet uoffisielt med den russisk-ortodokse kirken og dens forgreninger gjennom den østlig-ortodokse kirken, og med den panslaviske bevegelsen for å styrke de russiske interessene globalt (Kennan 1946).

DEL III Konklusjoner

*I cannot forecast to you the action of Russia.
It is a riddle wrapped in a mystery,
inside an enigma.*

- Winston Churchill (1939) -

5. Russisk rulett – et Russland i forfall

Dagens russiske system møter nøkkelkriteriene for forfall. Sivilisasjonen er i forfall siden den ikke kan løse utfordringene den står overfor, og det politiske systemet er i forfall siden det har mistet evnen til å tilpasse seg endringene det står overfor. Russland motstår endringene i samfunnet, og forsøker å motvirke endringer som presser seg på nedenfra. Politisk forfall kjennetegnes av politiske endringer, framfor politisk utvikling, og preges av ustabilitet, korrupsjon, autoritarisme, økt voldsbruk, institusjonell nedgang og politisk oppløsning.

Repatrimonialisme³⁰ og mangel på institusjonalisering er tydelige tegn på forfall. Dette er viktige kilder til politisk forfall, kilder som er gjenkjennelige i Russlands forfall i dag. Maktstrukturen i det russiske politiske systemet er bygget rundt personen Putin, som er blitt uangripelig for opposisjonen og for opinionen. I tillegg har han sørget for full kontroll over media, sammen med og gjennom sitt nettverk i den politiske eliten, som styrer og har eierinteresser i de russiske mediehusene. Moderne politiske systemer søker i utgangspunktet etter et upersonlig lederskap, mens systemer med elitistisk lederskap har en tendens til å falle tilbake på et nettverk som beskytter posisjonene og skaper personlige fordeler. Dette preger Russland sterkt i dag, hvor en relativt liten elite legger beslag på store deler av den russiske økonomien, og som igjen er til hinder for utviklingen av det russiske samfunnet. Moderne stater lager regler og insentiver for å regulere tendensene med å favorisere familie og venner. De korruperte elitene tar staten i fangenskap, og gjør den utilgjengelig for befolkningen. Slike prosesser er svært skadelige, siden denne typen makterobring handler om å gjøre institusjonene om til en elites eller politisk aktørs personlige eiendom. Den russiske eliten er gjennomkorrupt, og har sørget for å pleie sine egne interesser og formuer siden Putin kom til makten i 2000. Makten konsentreres på korruperte elites hender, som gjør det vanskelig å modernisere staten. Moderniseringen av Russland, og spesielt den militære moderniseringen har sørget for å berike den delen av eliten, som vist i *Tabell 3* ovenfor, som styrer har eierinteresser i selskaper som profitterer på statens moderniseringsprogrammer. Dersom en stat opplever økonomisk nedgang og eksternt politisk sjokk, slik som Russland gjør i dag, og som er betydelig forverret etter 2014, kan dette føre til alvorlige politiske kriser. Reform av et slikt system utløses oftest etter at en revolusjon har fjernet disse aktørene fra makten.

³⁰ Repatrimonialisering er i følge Fukuyama (2014a) en viktig kilde til politisk forfall. Prosessen bygger på favorisering av familie og venner som man utveksler tjenester med. Grupper med tilgang til et politisk system, vil bruke denne til å favorisere venner og familie, og undergrave statens krav til habilitet. Desto mer makt slike grupper får, desto flere sjanser får de til å fortsette denne undergravingen. Utvelgelse på bakgrunn av slektskap og gjensidig altruisme er to naturlige følger av menneskelig omgang

Institusjonelt³¹ forfall er et kjent fenomen i moderniserende land. Russland er et modernisert land, men det institusjonelle forfallet har kommet så langt at den politiske eliten i landet er ute av stand til å reversere forfallet. Putin har valgt å vende blikket tilbake på russisk historie, og prøvd å gjenskape et glorifisert samfunn i bildet av en svunnen tid, med politiske ledere og helter med en broket historie for store deler av befolkningen. Putin har bevilget store summer til politisk propaganda i skolen og media for å bygge opp om dette bildet av Russland og landets historie. Økonomiske midler som kunne vært anvendt mer konstruktivt for å styrke landets politiske institusjoner som tjener befolkningen framfor en smal politisk elite. Propagandaprogrammene har lagt store beslag på *investeringer (iii)*, som kunne vært brukt til annen utvikling av utdanningssektoren, nærmere elevenes læring og utvikling enn påvirkning og styring av lærere. Disse *investeringen (iii)* har beriket medlemmer av Putins nettverk med kontroll og eierinteresser i forlags- og mediebransjene, og har fungert mer som et prestisje-prosjekt for å styrke og legitimere Putins stormaktsambisjoner enn for å fremme utvikling i utdanningssektoren. Den personifiserte og autoritative maktstrukturen Putin har skapt er bakstreversk, og fungerer mer som en katalysator på forfallet enn som en samlende og institusjonsbyggende faktor i russisk politikk.

Putins blikk, som vender bakover i tid, hindrer Russland i å ta grep om de demografiske utfordringene landet står overfor nå, og som russerne må forholde seg til i nær framtid. Putin er blitt til hinder for utvikling i Russland, og hans politiske linje kan være mer ødeleggende enn styrkende for folkehelsen. De helsemessige utfordringene er blitt større de seneste årene, noe som gir en sterk indikasjon på at Putins helsepolitikk er feilslått. Moderniseringen av helseinstitusjonene har ført til en bedret tilgang til medisinsk utstyr, men nedbemanning av helsepersonell og en svak likestilling og ulik lønn mellom de store byene og regionene styrker det institusjonelle forfallet. Den biopolitiske satsingen i Russland har lagt beslag på store *investeringer (iii)* til *konsum (ii)*, som mer fordelaktig kunne vært brukt til å møte de demografiske utfordringen mer direkte med programmer for bedret folkehelse. Dødeligheten som følge av forbruket av tobakksvarer og overvekt er økende, men biopolitikken bidrar ikke til bedring på slike områder. Den biopolitiske satsingen har heller bidratt til økt institusjonelt forfall enn til samling og styrking av den russiske kulturen. Hatet mot minoriteter har vokst, og

³¹ Institusjonelt forfall er i følge Huntington (1965) et kjent fenomen i moderniserende land. Politiske kupp, militærintervensjoner og korrupsjon gir sterke indikasjoner på institusjonelt forfall. Politiske kupp og militærintervensjoner er indekser på lav politisk institusjonalisering, og oppstår i politiske systemer som mangler sammenheng og autonomi.

det er blitt mer akseptert med offentlig skjemming av immigranter, etniske og seksuelle minoriteter. Likestillingen i hjemmene og i arbeidslivet er på tilbakegang.

Korrupsjon undergraver sammenhengene og autonomien i det russiske politiske systemet, som i dag preges av repatrimonialisme og institusjonelt forfall. Korrupte samfunn finner vi i stor utstrekning i den moderniserte verden, i politiske systemer med høy grad av mobilisering men med lav grad av institusjonalisering. De fleste moderniserende land får sosial modernisering til prisen av politisk degenerering, og forfallsprosessene blir ofte neglisjert eller oversett. Dette er kjernen i Meads (2015) argument, hvor det russiske systemet ikke er i stand til å se eller håndtere sitt eget forfall, og ute av stand til å reversere det.

Den russiske eliten er villig til å la Russland forfalle ytterligere, så lenge forfallet kan berike den politiske eliten, og fortsatt beholde Putin ved makten. Dette er et kjennetegn på Russland i fall. Putin spiller russisk rulett med seg selv og det russiske samfunnet, men han har ikke oppfattet at spillet er i gang, og at det kan ta knekken på han selv og på landet han leder mot fallet. Korrupte og degenererte samfunn som Russland preges ofte av forfall i den politiske organiseringen, og av en økende dominans av nedbrytende sosiale krefter, slik som den russiske eliten som styrer og eier majoriteten av institusjonene som driver produksjon, industri og finansvirksomhet i landet. Korrupsjon fyrer opp under misunnelsen til voksende grupper, slik som i sosiale grupper født etter Sovjetunionens kollaps og fall, blant de seksuelle og religiøse minoritetene i landet, i den økende muslimske delen av befolkningen, og blant den nye russiske middelklassen som har opplevd vekst og økonomisk velstand. Vi kan anta at disse gruppene også i framtiden vil tre fram og vise motstand til det politiske systemet. Konflikter mellom den russiske eliten og befolkningsmassene kan utvikle seg til flere sivile konflikter, hvor demagoger og mafia kan bane veien for en despot³². Demonstrasjonene og protestene i Russland viser en voksende misnøye til den politiske eliten og ledelsen³³ fra utdannede og intellektuelle i Russland. Korrupsjon bidrar til økt vold, større ulikhet i makt og velstand, og til nedbryting av fred og rettssikkerhet.

Utfordringen som Russland står overfor i dag, med et stadig økende økonomisk forfall kan tvinge fram et maktskifte som kan ta landet tilbake igjen med flere tiår. Utfordringene som vi står overfor med et Russland i forfall, som fortsatt er avhengig av høye oljepriser og

³² Platon (1987) beskriver en despot som en med appell til folket, og en som isolerer og eliminerer sine fiender, og bygger opp sin personlige styrke. Et korrupt samfunn mangler lover, autoritet, samhold, disiplin og konsensus, og private interesser går foran fellesskapets. Det mangler sivile forpliktelser, og de politiske institusjonene er svake. De sterke sosiale kreftene drives av makt, velstand og karisma.

³³ I følge Aristoteles (2007) utgjør de lederne, som kun vurderer sine egne interesser, strategiske hinder for utviklingen, og bidrar til perverteringer av politiske systemer.

atomvåpen, kan bli dominerende i mange år framover, og kan utfordre den eksisterende verdensorden slik at den globale sikkerheten blir enda skjørere og trusselbildet enda mer uforutsigbart. Det er helt i tråd med de patriotiske appellene til Putin og Russlands stormaktsambisjoner, hvor landet skal være toneangivende i den mer skiftende og kaotiske multipolare verdensorden hvor stater, organisasjoner og interessegrupper veksler på å kontrollere og styre ordenen. Putins nasjonale selvbilde og ambisjon mangler magemål og realistisk forankring i Russlands økonomi. Det politiske og økonomiske forfallet har kommet så langt at trenden er umulig å snu.

6. Vekst eller fall?

Putin har over tid skiftet appell til en mer patriotisk og militaristisk stil. Grensene for hva det russiske regimet kan få til i fredstid er nådd, og det politiske systemet vi står overfor kan være nær en fase med dødsangst, som vil resultere i forråtnelse og fall. Vi kan forvente at Russland tilnærmer seg omverden med økt militærmakt, men at denne tilnærmingen er beregnet og taktisk, men svært kortsiktig. Vi står overfor et politisk system med personifisert makt, gjennom en arrogant president Putin som handler i desperasjon, og et land som kun kan reprodusere seg selv gjennom internasjonal selvsikkerhet og aggresjon. I denne fasen av Russlands forfall, ser vi et land som er på geopolitisk rovdrift og som opptrer mer aggressivt enn da landet var på høyden økonomisk for få år siden. Den økte militære aktiviteten, og viljen til å bruke militærmakt for å sikre egne interesser og for å øke landets *sikkerhet (i)*, er kun et skyggespill for å dekke over alvoret i det dype økonomiske forfallet landet er rammet av. Det er også iscenesatt for å styrke den korrupte politiske elitens egne inntekter, som profiterer på konflikten i Ukraina og på krigen i Syria, som begge sørger å holde krigsmaskineriet i gang og våpenproduksjonen løpende. Det er også et narrespill overfor den russiske befolkningen, for å holde moralen oppe og for å skape et bilde av Russland som en global stormakt, og at landet har blitt en så viktig aktør på *internasjonalt system-nivå (III)* som de er blitt lovet, og at landet igjen spiller en nøkkelrolle for å holde den globale maktbalansen i sjakk.

Dersom Russland går tom for penger, som tidligere har vært brukt til *investeringer (iii)*, kan vi forvente oss et Russland som vil nyttiggjøre seg mer av utenrikspolitiske instrumenter i tiden som kommer, enn det vi tidligere har opplevd. Dette for å tilfredsstille innenrikspolitiske mål og Putins stormaktsambisjoner. Vi kan forvente at Russland vender seg utover for å utfordre sine eksterne fiender, og det russiske systemet vil gjøre sin egen nedgang til et globalt problem. Et Russland i fall vil fremdeles virke sterkt. Et potensielt svekket NATO og transatlantisk samarbeid, og hypotetiske nedskjæringer i USAs engasjementer i Europa vil gjøre dette problemet enda verre.

Putin er fanget, og kan ikke liberalisere regimet i frykt for å miste kontrollen over landet. Han kan heller ikke returnere til stalinistiske nivåer av militarisme og diktatur. Den russiske eliten ønsker ikke å leve i en militarisert stat, og majoriteten av befolkningen er heller ikke klar for en dypere militarisering og isolasjon fra omverden. Skulle dette skje kan vi forvente en rask kollaps, og et maktskifte som vil sette Russland flere tiår tilbake i utvikling. Putin mangler en samlende ideologi, og den aggressive retorikken fra Kreml er kun til for å skjule hjelpeløsheten til regimet. Det er tegn på at Russland har startet på en suicidal linje, og at et eventuelt nytt

regime ville ha hatt et svært begrenset handlingsrom, som måtte ha tatt de samme valgene som Russland gjør i dag. Putin har allerede klart å få den russiske befolkningen mer demoralisert enn de var mot slutten av Sovjettiden. Tegn i tiden tyder på at russerne opplever bitterhet, mistillit, sinne, mistenksomhet og hat mot det som oppleves fremmed og ukjent. Mye takket være vektleggingen på politisk propaganda og biopolitikk. Putinismen kan få alvorlige konsekvenser for Russland, og landet kan ikke lenger rømme fra en pinefull tid med endringer.

Det vil bli utfordrende for Russland å endre format på det politiske systemet, og det kan oppstå alvorlige utfordringer innad ved å reformere en atommakt som Russland. De kjernefysiske kapabilitetene kan gi fortsatt næring til den russiske elitens globale mål, og kan bli et sikkerhetsnett for bevaringen av det politiske systemets personifiserte makt. Dette er alvorlig for Russlands omverden. De økende tendensene til spenning mellom Russland og Vesten er allerede til å ta og føle på, og er ikke noe vi kan forholde oss passive og rolige til. Dette alvoret kan vi gjennom Kennedys (1988) argument forstå som en direkte konsekvens av etterslepet i tid, hvor den russiske økonomien er i fall, mens utgiftene til den militære moderniseringen gjennom flere år nå bærer frukter og settes i aktivitet. Russland er blitt uforutsigbare som en konsekvens av dette, og har skjerpet retorikken og gjort seg mer fiendtlig og aggressiv overfor Vesten.

Vi kan forvente at den økende aktiviteten vil fortsette i flere år framover, og vil bidra til økt spenning og et ytterligere forsterket trusselbilde. Selv med Russland i fall må NATO og norske myndigheter møte den økte trusselen med økt tilstedeværelse og aktivitet i Nordområdene, gjennom et fornyet luftforsvar. Det vil kreve en styrket og mer aktiv marin overvåkning med *P-8 Poseidon*, og et moderne og større flyvåpen med *F-35 Lightning*, for raskere responstid til avskjæring og suverenitetshevdelse.

6.1. Misforholdet mellom Russlands militære atferd og landets ressursgrunnlag.

Russlands militære atferd har lagt beslag på store deler av landets BNP og statsbudsjett det siste tiåret. *Tabell 1* ovenfor viser at Russland er den tolvte største økonomien i verden i dag, men at de har de fjerde høyeste militærutgiftene i verden. I tillegg viser *Diagram 1* ovenfor at Russlands BNP er i fall, men til tross for dette øker Russland militærutgiftenes belastning på landets BNP og statsbudsjett. I 2015 la militærutgiftene beslag på 13,7 prosent av statsbudsjettet, og dette er den høyeste prosentandelen siden den kalde krigens slutt, og Putin har signalisert økning i utgifter til *sikkerhet (i)* i året som kommer. I det siste tiåret har den militære moderniseringen belastet statsbudsjettet med over 10 prosent, men utgiftene til helse, *konsum*

(ii) og utdanning, *investeringer* (iii) har blitt redusert de siste årene. Denne disponeringen av utgiftene kan i lys av Kennedys (1988) argument forstås som en forstrekking av den russiske økonomien, hvor satsingen på *sikkerhet* (i) har blitt prioritert foran og på bekostning av både *konsum* (ii) og *investeringer* (iii). De siste årenes fokus på militær modernisering og *sikkerhet* (i) har gjort den russiske økonomien overstrukket, og Putins militære satsing mangler bærekraft i den russiske økonomien, som har en fallende BNP.

Diagram 1 og 2 ovenfor viser den tydelige sammenhengen mellom Russlands BNP og utviklingen i oljeprisene. Dersom oljeprisene stiger, stiger Russlands BNP, og omvendt. Dette viser at den russiske økonomien mangler bærekraft i seg selv, og at den er helt avhengig av ytre faktorer for å vokse, slik som den internasjonale oljeprisen. Dette til tross for at Russland selv er en av verdens største produsenter og eksportører av olje og gass. Det kan tyde på at Russland har en lav produksjon av andre varer og tjenester og er avhengig av import, og at landets økonomi alene baseres på dynamikken i oljeprisen og de markedene som handler russisk olje og gass. Det betyr at Russlands ressursgrunnlag er basert på produksjon av olje og gass, og at svingninger i prisene gjør den russiske økonomien sårbar og lite fleksibel. Den økte russiske militære aktiviteten, og landets engasjementer i konflikten i Ukraina og i krigen i Syria, mangler fullstendig fotfeste i landets økonomi, nå som oljeprisene har falt. Det er lite som tyder på at oljeprisen kommer til stige mye på kort sikt, og det er liten sannsynlighet for at oljeprisene kommer opp på samme nivå som i 2014, da Russland annekterte Krim. Den negative økonomiske spiralen kan bli skjebnesvanger for et Russland i fall

Russland viser allikevel en stadig økende militær aktivitet globalt, og spesielt gjennom den økte tilstedeværelsen med ulike flyvåpen og ubåter i Nordområdene og i Arktis. Denne aktiviteten er svært kostbar. Etter invasjonen av Georgia i 2008 har Russland vist en mer aggressiv militær linje i landets nabostater og i egen periferi, hvor viljen til å bruke militærmakt for å sikre egne interesser, og for å bevare landets *sikkerhet* (i) mot NATO og Vesten er stor. Videre har Russland annektert Krim og utøvd støtte til russiske separatister i Øst-Ukraina for å sikre interessene og øke *sikkerheten* (i), men og som en kritikk mot NATOs ønske om utvidelse østover og inn i Russlands periferi og buffer-soner. I løpet av det siste året har landet engasjert seg militært i krigen i Syria, og i kampen mot IS og i kampen for Assads regime. Dette engasjementet er en del av Putins stormaktsambisjoner, som vil at Russland skal være en sentral og viktig aktør i spørsmål som har med global sikkerhet å gjøre. I Syria har Russland tatt en svært aktiv rolle, og har gjennom å støtte Assads angrep på opprørsstyrkene vist omverden at Putins regime mener alvor når det kommer til kamp for Folkeretten og suvereniteten i Syria. Konflikten i Ukraina og krigen i Syria er svært kostbare for Russland, og kan ramme landet

dobbelt. Russland har allerede overstrukket økonomien, som blir ytterligere hardt rammet av kostnadene disse engasjementene bærer.

Putins militærpatriotiske mobilisering er svært kostbar for Russland, og forverres av de økonomiske sanksjonen fra Vesten, spesielt etter anneksjon i Krim i 2014. Den russiske økonomien er hardt rammet av de økonomiske sanksjonene mot landet, og økonomien lider som en følge av at importen er svekket, og eksporten har blitt bremsset kraftig opp. Det blir vanskeligere for russere å ivareta sin egen levestandard, og de konstante konfrontasjonene med Vesten gjør at befolkningen begynner å tvile på den framtidige stabiliteten under Putins styre. Putin kan ikke forvente at russere som opplever nedgang i velstand og levevilkår fortsatt vil støtte han. Flere av personene i nettverket til Putin, som vist i *Tabell 3* ovenfor, under internasjonal etterforskning, og de økonomiske midlene deres i utlandet er blitt frosset. Den utstrakte korrupsjonen i det russiske politiske systemet skaper i tillegg irritasjon og mistillit i befolkningen, i tillegg til at den voksende korrupsjonen tapper landets reserver og likviditet, og rester av økonomisk bærekraft.

6.2. Russland i fall

Putin driver et hasardspill med Russlands framtid, og den russiske militærpolitikken, som i dag preges av konflikten i Ukraina, krigen i Syria, den aggressive militæraktiviteten i Nordområdene og den stormaktambisiøse retorikken, mangler bærekraft i russisk økonomi. Økonomien i landet er basert på høye oljepriser, og oljeprisen utgjør den største delen av landets ressursgrunnlag. Russland har ikke tålt utviklingen i oljemarkedene de to siste årene. Russlands BNP har vært i fall parallelt med fallet i oljeprisen, og dette fallet har akselerert etter at krisen i oljemarkedet slo til for fullt i 2014, da de økonomiske sanksjonene fra Vesten etter anneksjonen i Krim også rammet landet for alvor.

De militære utgiftene til *sikkerhet (i)* har lagt beslag på Russlands utgifter *til konsum (ii)* og *investeringer (iii)*. De militære utgiftene utgjør en så stor del av den totale russiske økonomien at utgifter til andre formål blir marginale i forhold. I tillegg spiser korrupsjonen opp mulighetene til å investere i andre formål, og eliten, som vist i *Tabell 3* ovenfor, lever godt på utgiftene til *sikkerhet (i)* også, siden de i tillegg til å være korruperte tjener store summer på eierinteressene sine i selskaper som står for den militære moderniseringen. Utgifter som blant annet skulle vært brukt til å sikre befolkningen gode helsetjenester og programmer for bedret folkehelse, for å kompensere for den destruktive demografiske utviklingen i landet. I stedet har Putin bruk penger til *konsum (ii)*, for å skape et glansbilde av seg selv og de stolte kollektive

erfaringen Russland har som stormakt, gjennom en splittende og illegitim biopolitikk, og en kortsiktig propagandakampanje rettet mot tv og film. Putin har også brukt penger til *investeringer (iii)*, i propagandakampanjer rettet mot skolen. Disse feilinvesteringene har okkupert midler som kunne vært anvendt til mer konstruktive og samfunnsbyggende formål til helse og utdanning, men har heller vært brukt som instrumenter for å heve statusen til det elitistiske systemet, og for å legitimere en mer aggressiv og isolerende linje overfor omverden. Den elitistiske systemdynamikken i Russland har uthulet den russiske økonomien gjennom korrupsjon og bestikkelser, og har hindret økonomisk utvikling som kan styrke landets fokus på *konsum (ii)* og *investeringer (iii)*.

I Kennedys (1988) argument finner jeg støtte i at satsingen på militær modernisering, økt aktivitet og bruk av militærmakt i væpnede konflikter har overstrukket den russiske økonomien så alvorlig at Russland i dag er i fall. Dette fallet vil for alvor ramme det russiske samfunnet om noen år, etter at etterslepet i tid mellom det økonomiske fallet og effektene av de militære investeringene er over. I denne tiden vil vi møte et isolert, desperat og mer aggressivt Russland som opptre mer truende overfor omverden enn det gjør i dag. Det hele vil bare være et skyggeteater av giganten på leirføtter, som har fått et sviktende kne, og som har vanskelig for å ta seg for i fallet.

6.3. Videre forskning

I den videre forskningen kan det være interessant å gjøre en casestudie av sanksjonene etter annekasjonen i Krim, for å studere prosessene i de vestlige statene som ledet til sanksjonene. Her kan det være interessant å kartlegge argumentene som de ulike vestlige aktørene har anvendt, for å straffe Russland og sanksjonere landets bruk av militærmakt og brudd på Folkeretten i Ukraina. Gjennom en slik studie vil man kunne finne ut hvilke overordnet mål sanksjonen skal ha overfor Russland, og om de er gitt for å stagge Russland i kampen om økt innflytelse og makt i dagens verdensorden, eller om de er ment for å ramme eller holde landets økonomiske utvikling tilbake med hensikt.

En annen interessant casestudie kan være å forske på de reelle militære utgiftene til Russland, i konflikten i Ukraina og i krigen i Syria, for å kartlegge den faktiske belastningen disse væpnede konfliktene har på den russiske økonomien. Dersom Russlands engasjementer blir langvarige, kan det være interessant å overvåke disse kostnadene, og studere disses effekt på landets totale økonomi. Dette for å finne ut mer om hvilke økonomiske allokeringer Russland gjør, og hvilke samfunnsansvar som lider mest i Russland som en konsekvens av dette.

Litteraturliste

Aristoteles (2007). *Politikk*. Oslo: Vidarforlaget AS

Blakkisrud, Helge og Kristian Lundby Gjerde (2015). "Putins Russland." I *Hvor hender det?* Nr. 12 2015. Oslo: NUPI

Tilgjengelig på:

<http://www.nupi.no/Skole/HHD-Artikler/2015/Putins-Russland>

Butler, Judith (2004). *Precarious Life: The Power of Mourning and Violence*. New York: Verso

Churchill, Winston (1939). "The Russian Enigma." I *BBC Broadcast. 1st October 1939*. London: BBC

Tilgjengelig på:

<http://www.churchill-society-london.org.uk/RusnEnig.html>

Clark, Fiona (2013.) "Health and medicine under Putin." I *The Lancet. Vol 381. 02.03.2013*. London: Elsevier Limited

Tilgjengelig på:

[http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(13\)60565-6.pdf](http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(13)60565-6.pdf)

Dawisha, Karen (2014a). *Putin's Kleptocracy. Who Owns Russia?* New York: Simon & Schuster, Inc.

Dawisha, Karen (2014b). "Putin's Surreal New Russia." I *Wall Street Journal, Easter Edition 09.12.14: A.15*. New York: The Wall Street Journal

De Luce, Dan (2016). "If Russia Started a War in The Baltics, NATO Would Lose – Quickly." I *Foreign Policy Digital 03.02.2016*. Washington DC: Foreign Policy

Tilgjengelig på:

<http://foreignpolicy.com/2016/02/03/if-russia-started-a-war-in-the-baltics-nato-would-lose-quickly/>

De Vries, Manfred Kets og Stanislav Shekshnia (2008). "Vladimir Putin, CEO of Russia Inc. The Legacy and the Future." I *Organisational Dynamics, Vol. 37, No. 3. S. 236-253*.

Amsterdam: Elsevier Inc.

Duedahl, Poul og Michael Hviid Jacobsen (2010). *Introduktion til dokumentanalyse. Metodeserie for social- og sundhedsvidenskaberne, bind 2*. Odense: Syddansk

Universitetsforlag

Etterretningstjenesten (2014). *Fokus 2014. Etterretningstjenestens vurdering*.

Tilgjengelig på:

<http://forsvaret.no/om-forsvaret/fakta-om-forsvaret/publikasjoner/Documents/Fokus-2014.pdf>

Etterretningstjenesten (2016). *Fokus 2016. Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer.*

Tilgjengelig på:

https://forsvaret.no/fakta_/ForsvaretDocuments/Fokus%202016.pdf

Evans, Jr, Alfred B. (2012). "Introduction: Civil Society in contemporary Russia." I *Communist and Post-Communist Studies* 45. S. 217-218. Amsterdam: Elsevier Ltd

Foucault, Michel (2003). "Society Must Be Defended." I *Lectures at the Collège de France, 1975-1976.* New York: Picador

Fukuyama, Francis (1989). "The End of History." I *The National Interest, Summer 1989*, s. 3-18. Washington DC: The National Interest

Fukuyama, Francis (2006). *The End of History and the Last Man*, New York: Free Press

Fukuyama, Francis (2012). *The Origins of Political Order*. London. Profile Books LTD

Fukuyama, Francis (2014a). *Political Order and Political Decay*. London: Profile Books LTD

Fukuyama, Francis (2014b). "America in Decay. The Sources of Political Dysfunction." I *Foreign Affairs* 18.08.2014. Tampa: The Council on Foreign Relations.

Tilgjengelig på:

<https://foreignaffairs.com/print/1108460>

Færseth, John (2014). *Ukraina – landet på grensen*. Oslo: Humanist Forlag AS

GFP (2016). "Russia Military Strength. Current military capabilities and available firepower for 2016 detailed." I *Global Firepower. Strength in Numbers. Online*

Tilgjengelig på:

http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=russia

Gibbons-Neff, Thomas (2016). "How Russian special forces are shaping the fight in Syria." I *The Washington Post. Checkpoint; A military blog by Dan Lamothe*. Washington DC: The Washington Post

Tilgjengelig på:

<https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/03/29/how-russian-special-forces-are-shaping-the-fight-in-syria/>

Gjerde, Kristian Lundby (2015). "Putins historieskriving." I *NUPI Aktuelt*. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt

Tilgjengelig på:

<http://www.nupi.no/Aktuelt/Putins-historieskriving>

Globalis (2016). "Briks." I *Globalis.no. Organisasjoner*. Oslo: FN-Sambandet

Tilgjengelig på:

<http://www.globalis.no/Organisasjoner/BRIKS>

Graham-Harrison, Emma (2015). "Putin says Russia ready to increase military role in Syria." I *The Guardian. Middle East Section. Syria. 19.12.2015*. London: Guardian News and Media Limited.

Tilgjengelig på:

<http://www.theguardian.com/world/2015/dec/19/russia-ready-increase-military-role-syria-vladimir-putin>

Huntington, Samuel P. (1965). "Political Development and Political Decay." I *World Politics, Vol 17, No. 3, s. 386 – 430*. Cambridge: Cambridge University Press

Kennan, George (1946). "Long Telegram." Telegram, George Kennan to George Marshall. 22.02.1946." I *Harry S. Truman Administration File*. Independence: Elsey Papers

Tilgjengelig på:

https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf

Kennan, George (1987). "The Sources of Soviet Conduct." I *Foreign Affairs, Vol 65, No. 4 (Spring 1987), s. 852-868*. New York. Council on Foreign Relations

Kennedy, Paul (1988). *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. London: Unwin Hyman Limited

Kim, Lucian (2016). "He Came, He Saw, He Withdrew From Syria." I *Foreign Policy Argument 15.03.2016*.

Tilgjengelig på:

<http://foreignpolicy.com/2016/03/15/he-came-he-saw-he-withdrew-from-syria/>

Kissinger, Henry (2014a). *World Order*. New York: Penguin Press

Kissinger, Henry (2014b). "Review – The Assembly of A New Global Order – The concept that has underpinned the modern geopolitical era is in crisis." I *Wall Steet Journal. Eastern Edition 30.08.2014: C.3*. New York: Wall Street Journal

Tilgjengelig på:

http://search.proquest.com/docview/1558252865?rfr_id=info%3Axri%2Fsid%3Aprimo

Kissinger, Henry (2016). "Kissinger's Vision for U.S.-Russia Relations." I *The National Interest 04.02.2016*. Washington DC: The National Interest

Tilgjengelig på:

<http://nationalinterest.org/feature/kissingers-vision-us-russia-relations-15111?page=2>

Kjølberg, Anders (2016). "Kravene til "kald krig" er oppfylt." I *Aftenposten meninger*. Oslo: Aftenposten

Tilgjengelig på:

<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Kravene-til-kald-krig-er-oppfylt--Anders-Kjolberg-8357981.html>

Knutsen, Torbjørn L. (1999). *The Rise and Fall of World Orders*. Manchester: Manchester University Press

Knutsen, Torbjørn L. (2016). *A History of International Relations theory. Third Edition*. Manchester: Manchester University Press

Kotz, David M. og Fred Weir (2007). *Russia's Path from Gorbachev to Putin. The Demise of the Soviet system and the new Russia*. New York: Routledge

Kristensen, Hans M. Og Robert S. Norris (2015). "2015 Estimated Global Nuclear Warhead Inventories." I *Arms Control Association*. Washington DC: U.S. Department of State

Tilgjengelig på:

http://www.armscontrol.org/files/images/Warhead_Inventories_C.png

Linán, Miguel Vázquez (2010). "History as a propaganda tool in Putin's Russia." i *Communist an Post-Communist Studies* 43. S. 167-178. Amsterdam: Elsevier Ltd

Lutsevych, Orysia (2016). "Agents of the Russian World. Proxy Groups in the Contested Neighbourhood." I *Russia and Eurasia Programme, April 2016*. London: Chatham House

Tilgjengelig på:

<https://www.chathamhouse.org/publication/agents-russian-world-proxy-groups-contested-neighbourhood#>

MacFarquhar, Neil (2016). "Russian Forces Heavily Involved in Syria, Despite Appearances." I *The New York Times. Europ Section 15.04.2016*. New York: The New York Times

Tilgjengelig på:

http://www.nytimes.com/2016/04/16/world/europe/russian-forces-remain-heavily-involved-in-syria-despite-appearances.html?_r=0

Mackinder, Sir Halford John (1919). *Democratic Ideals and Reality. A Study in the Politics of Reconstruction*. London: Constance and Company Ltd

Makarychev, Adrey og Sergei Medvedev (2015). "Biopolitics and Power in Putin's Russia." I *Problems of Post-Communism Vol. 62. S. 45-54*. Abingdon: Taylor & Francis Group, LLC

Mankoff, Jeffrey (2012). *Russian Foreign Policy. 2nd Edition. The Return of Great Power Politics*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers. Inc.

Marcus, Jonathan (2016). "Syria: Russia's continuing war." I *BBC News, Middle East Section, 27.04.2016*. London: BBC News

Tilgjengelig på:

<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-36138594>

Marples, David R. (2004). *The Collapse of the Soviet Union 1985 – 1991*. Harlow: Pearson Education Limited

Mearsheimer, John J. (2014). "Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin." I *Foreign Affairs Volume 93 Issues 5, Sep/Oct 2014, s. 77-89*. New York: Council on Foreign Relations

Miller, James (2016). "Putin's Attack Helicopters and Mercenaries Are Winning the War for Assad." I *Foreign Policy Digital* 30.03.2016. Washington DC: Foreign Policy

Tilgjengelig på:

<https://foreignpolicy.com/2016/03/30/putins-attack-helicopters-and-mercenaries-are-winning-the-war-for-assyad/>

Moses, Jonathon W. og Torbjørn L. Knutsen (2012). *Ways of Knowing: Competing Methodologies in Social and Political Research. Second Edition*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Nasdaq (2016). "Crude Oil. WTI (NYMEX) Price." I *Nasdaq Markets. Crude Oil*. New York: The NASDAQ Stock Market

Tilgjengelig på:

<http://www.nasdaq.com/markets/crude-oil.aspx?timeframe=10y>

NATO (2015). "Norway takes the lead in NATO's Baltic Air Policing mission." I *North Atlantic Treaty Organization. Newsroom. News*. Brussel: NATO HQ

Tilgjengelig på:

http://www.nato.int/cps/in/natohq/news_119113.htm?selectedLocale=en

Nilssen, Andrea Sofie (2015). "Norges Russland-retorikk: Fra brobygging til fiendebilder." I *Militære studier* 4/2015. Oslo: Forsvarets høyskole/Forsvarets stabsskole

Tilgjengelig på:

https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/299767/MS_4_15.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Nye Jr., Joseph S. (2009). *Understanding International Conflicts. An Introduction to Theory and History*. New York: Pearson Longman

OECD (2014) "Health statistics 2014. How does the Russian Federation compare?" I www.oecd.org/russia

Tilgjengelig på:

<http://www.oecd.org/els/health-systems/Briefing-Note-RUSSIAN-FEDERATION-2014.pdf>

OECD (2015). "Education at a glance: Educational indicators." I *OECD Data. Education resources. Education spending*. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development

Tilgjengelig på:

<https://data.oecd.org/eduresource/education-spending.htm>

Platon (1987). *The Republic*. London: Penguin Books

Porter, Patrick (2015). "Was Paul Kennedy Right? American Decline 30 Years On. The Offshore Balancer 17.05.2015." Washington DC: War on the Rock

Tilgjengelig på:

<http://warontherocks.com/2015/06/was-paul-kennedy-right-american-decline-30-years-on/>

Putin, Vladimir (2014). "The World Order: New Rules or a Game without Rules." I *Meeting of the Valdai International Discussion Club*. Sochi: The Presidential Executive Office
Tilgjengelig på:
<http://en.kremlin.ru/events/president/news/46860>

Putin, Vladimir (2015). "Presidential Address to the Federal Assembly. December 3, 2015" I *President of Russia. Events*. Moskva: The Presidential Executive Office
Tilgjengelig på:
<http://en.kremlin.ru/events/president/news/50864>

Roth, Andrew (2016). "Syria shows that Russia built an effective military. Now how will Putin use it?" I *The Washington Post. Section Europe* 18.03.2016. Washington DC: The Washington Post
Tilgjengelig på:
https://www.washingtonpost.com/world/syria-shows-that-russia-built-an-effective-military-now-how-will-putin-use-it/2016/03/17/aeca59e-eae8-11e5-a9ce-681055c7a05f_story.html

Samaha, Nour (2016). "The Eagles of the Whirlwind." I *Foreign Policy, Digital* 28.03.2016. Washington DC: Foreign Policy
Tilgjengelig på:
<http://foreignpolicy.com/2016/03/28/the-eagles-of-the-whirlwind/>

Sharwood, Anthony (2013). "10 simple points to help you understand the Syria conflict." I *News.com.au. World*. 27.08.2013. Surry Hills: New.com.au
Tilgjengelig på:
<http://www.news.com.au/world/simple-points-to-help-you-understand-the-syria-conflict/story-fndir2ev-1226705155146>

Shevtsova, Lilia (2012). "Russia under Putin: Titanic looking for its iceberg?" I *Communist and Post-Communist Studies* 45. S. 209-216. Amsterdam: Elsevier Ltd

Shevtsova, Lilia (2015). "Russia's Political System: Imperialism and Decay." I *Journal of Democracy Volume 26, Number 1 January 2015*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press

SIPRI (2016). "SIPRI Military Expenditure Database." I *Stockholm International Peace Research Institute. The independent resource on global security. Military spending and armament*. Stockholm: SIPRI
Tilgjengelig på:
http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

Standish, Reid (2016). "How Putin Stirs Up Conflict Using Bikers, Militias, and State-Controlled TV." I *Foreign Policy. Passport. Digital* 13.04.2016. Washington DC: Foreign Policy
Tilgjengelig på:
http://foreignpolicy.com/2016/04/13/how-putin-stirs-up-conflict-using-bikers-militias-and-state-controlled-tv/?utm_content=buffera4311&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer

Stoltenberg, Jens (2014). "Pre-ministerial press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg." I *North Atlantic Treaty Organization. Newsroom. Speeches & transcripts*.

Brüssel: NATO HQ

Tilgjengelig på:

http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_115313.htm

Stoltenberg, Jens (2015). "Press Conference by the NATO Secretary General, Jens Stoltenberg, for the launch of the Annual Report 2014, NATO HQ, Brussels." I *North Atlantic Treaty Organization. Newsroom. Speeches & transcripts*. Brüssel: NATO HQ

Tilgjengelig på:

http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117022.htm

Strayer, Robert (1998). *Why did the Soviet Union Collapse? Understanding Historical Change*. New York: M. E. Sharp, Inc.

Søreide, Ine Eriksen (2014a). *Norsk luftmakt som en relevant og effektiv bidragsyter til NATO*. Forsvarsministerens foredrag på Luftmaktseminaret 06.02.2014.

Tilgjengelig på:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/aktuelt/taler_artikler/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-in/2014/norsk-luftmakt-som-en-relevant-og-effekt.html?id=750997

Søreide, Ine Eriksen (2014b). *The Security Situation in Europe and the Future of NATO – a Norwegian Perspective*. Forsvarsministerens foredrag på YATA – NORSEC konferansen i Oslo; "Security Perspectives: Colliding and Corresponding Interests," 25.04.2014.

Tilgjengelig på:

<http://www.regjeringen.no/en/dep/fd/whats-new/Speeches-and-articles/minister/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-in/2014/The-security-situation-in-Europe-and-the-future-of-NATO--a-Norwegian-perspective.html?id=757912>

Taylor, Jeffrey (2016). "Obama Poked Putin. And Putin Poked Back." I *Foreign Policy Digital* 14.04.2016. Washington DC: Foreign Policy

Tilgjengelig på:

<http://foreignpolicy.com/2016/04/14/obama-putin-russia-nato-syria-assad/>

The World Factbook (2016). "Russia." I *Central Intelligence Agency. Library. The World Factbook*. Washington DC: Central Intelligence Agency

Tilgjengelig på:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>

The World Bank (2015a). "Russian Federation. GDP at market prices." I *The World Bank. IBRD – IDA. Data*. Washington DC: The World Bank Group

Tilgjengelig på:

<http://beta.data.worldbank.org/?end=2014&locations=RU&start=1998&view=chart>

The World Bank (2015b). "Russian Federation. Health expenditures, public)% of government expenditure)." I *The World Bank. IBRD – IDA. Data*. Washington DC: The World Bank Group

Tilgjengelig på:

<http://beta.data.worldbank.org/?indicators=SH.XPD.PUBL.GX.ZS&locations=RU&view=chart>

The World Bank (2015c). "Education. Expenditure on education as % of total government expenditure (%)." I *The World Bank. IBRD – IDA. Data*. Washington DC: The World Bank Group

Tilgjengelig på:

<http://beta.data.worldbank.org/?locations=RU&topics=4>

Thompson, Willian R. (1983). "Uneven Economic Growth, Systemic Challenges, and Global Wars." I *International Studies Quarterly*. 27, s. 314-355. Tucson: International Studies Association

Toje, Asle (2010). "Norsk utenrikspolitikk . en kritikk." I *Nytt norsk tidsskrift, nummer 1-2 2010*, 2. 207-217. Oslo: Universitetsforlaget AS

Toje, Asle (2014). *Det hørtet i Valdai. Russland forbereder seg på krig. Norge er engasjert.*

Tilgjengelig på:

<http://www.dn.no/meninger/debatt/2014/11/23/2059/Globalt/det-hrtes-i-valdai>

Trenin, Dmitri (2014). "The Ukraine Crisis and the Resumption of Great-Power Rivalry." I *Carnegie Moscow Center digital*. Moskva: Carnegie Moscow Center

Tilgjengelig på:

<http://carnegie.ru/2014/07/09/ukraine-crisis-and-resumption-of-great-power-rivalry>

Waltz, Kenneth N. (2001). *Man, the State, and War. A Theoretical Analysis*. New York: Colombia University Press

Wintour, Patrick (2016). "Russia and US 'planning military coordination against ISIS in Syria'." I *The Guardian. Middle East Section. Syria*30.03.2016. London: Guardian News and Media Limited.

Tilgjengelig på:

<http://www.theguardian.com/world/2016/mar/30/russia-and-us-planning-military-coordination-against-isis-in-syria>

Zysk, Katarzyna (2011). "Military Aspects of Russia's Arctic Policy: Hard Power and Natural Resources." I Kraska, James, red. (2011). *Arctic Security in an Age of Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press

Aase, Kari Aarstad (2014) *Flyr høyt for Putin*. Intervju med Sergej Lavrov i VG, lørdag 25.10.2014. Oslo: Verdens Gang